

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

2023

МОВА. ІСТОРІЯ. КУЛЬТУРА
МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

**МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ
«МОВА. ІСТОРІЯ. КУЛЬТУРА»**

24 травня 2023 року

**Дніпро
2023**

УДК 81
ББК 81.2 УКР
М 74

*Ухвалено до друку Науково-методичною радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»
(протокол № 9 від 22 червня 2023 р.)*

Матеріали круглого столу «Мова. Історія. Культура» (24 травня 2023 року, Вищий навчальний приватний заклад «Дніпровський гуманітарний університет»): збірник тез. Дніпро: ВВПЗ «ДГУ», 2023. 113 с.

(в авторській редакції)

Вміщено матеріали круглого столу, в якому взяли участь працівники музеїв, культури, професорсько-викладацький склад закладів вищої освіти, магістри, здобувачі вищої освіти України. Тематика статей охоплює актуальні питання щодо розвитку мов світу та форм реалізації їх через носіїв мови.

Матеріали круглого столу можуть бути використані у практиці фахівців різних видів гуманітарної діяльності та у навчальному і виховному процесах закладів освіти.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Лежнєва Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, проректор ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Виноградов Геннадій Миколайович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Холод Ірина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Негодченко Ольга Петрівна – старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Мірошник Андрій Дмитрович – фахівець з міжнародних зв'язків Відділу організації наукової роботи, міжнародних зв'язків та академічної мобільності ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

(Вищий навчальний приватний заклад «Дніпровський гуманітарний університет»)

© Автори, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
------------------------	---

МОВА

Агарков Олег. Розвиток мови у контексті історії та культури	6
Бондаренко Катерина. Роль основ комунікативної лінгвістики у роботі психолога з військовослужбовцями	9
Кириченко Вікторія. Роль української мови в професійній діяльності	12
Коваленко Олександр. Типи жестів у контексті формування міжкультурної компетентності	14
Козачок Анастасія. Цінність писемності у соціальному аспекті	18
Козинець Інна. Неологізми як прояв емоцій та відображення реалій воєнного стану	20
Крашеніннікова Тетяна. Мова в етнічних середовищах	23
Лементар Ольга. Особливості використання фразеологізмів у творі Валентина Чемериса «Вітька+Галя, або повість про перше кохання»	26
Підвисоцька Галина. Підходи до формування м'яких навичок на заняттях з англійської мови професійного спрямування у здобувачів вищої освіти	29
Поповський Анатолій. Проекції зі «Споминків» Агапія Гончаренка на імперський синдром сучасних ідеологів «русского мира»	32
Сергієнко Наталія. Українська мова в соціальних мережах	36
Смоляр Влада. Українська мова-скарб нації	38
Токарчук Карина. Історія та культура англійської мови	40
Холод Ірина. Засоби комунікації у міжнародному контексті	42

ІСТОРІЯ

Архіпова Тетяна. Фотозбірка фотографа Марка Залізняка у зібранні Дніпропетровського національного історичного музею	45
Ведмеденко Максим. Проблема зради серед працівників правоохоронних органів: причини, наслідки та шляхи запобігання	49
Дудко Владислав. Класифікація та особливості римських піхотних мечів часів правління імператора Траяна (98–117 рр. н.е.)	54
Раменська Євгенія, Оверченко Олександр. Рух шістдесятників з точки зору Я-концепції	57
Старік Олександр. Мешканці Катеринослава I: етнічні та соціальні особливості за результатами археологічних досліджень	61
Суховий Віталій. Українська нація. Міркування з приводу концепцій націєтворення	63

КУЛЬТУРА

Бердо Рімма. Формування цифрової культури у здобувачів вищої освіти	69
Виноградов Геннадій. Спотворення оригінальної семантики базової термінології європейської культури як результат секуляризації науки	72

Дорошенко Максим, Дурманенко Ігор. Офорти Тараса Шевченка	76
Луценко Олександра. Георгій Нарбут	80
Мовчан Олександра. Алла Горська – душа шістдесятників	85
Негодченко Ольга. Український геній, якого визнав світ	89
Соловйова Ірина. Талановитий митець – Олександр Довженко	93
Хмель-Дунай Галина. Одяг українців Катеринославщини (Дніпропетровщини).	99
Хряшкова Поліна. Кавалерідзе Іван Петрович	103
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	111

ПЕРЕДМОВА

Шановні автори та читачі!

Збірник наукових публікацій «Мова. Історія. Культура» є результатом засідання та дискусійних панелей круглого столу присвяченого аспектам мови та її впливу на історію та культуру України. Впродовж засідання та дискусійних панелей науковці, мовознавці, історики, культурологи та всі зацікавлені учасники обмінялися ідеями, спостереженнями, а також знайшли нові способи поглибити наше усвідомлення щодо багатства нашої мови та культури.

У цьому збірнику Ви знайдете наукові доповіді, представлені під час засідання круглого столу, який уможливив проаналізувати взаємозв'язок мови, історії та культури. Ми прослідкували як мова впливає на формування нашої історії і визначає наші культурні цінності, розглянули як культура українського народу відображається у мові та літературі, а також здійснили спробу виявити вплив зовнішніх факторів на розвиток мови, включаючи глобалізацію та технологічний прогрес. Також охоплено широкий спектр тематики, пов'язаної з роллю мови у формуванні та розвитку історії та культури.

Наші автори глибоко проникли в сутність теми, пропонуючи оригінальні підходи та висновки, які сподіваємось стануть вагомим внеском у нашу наукову спільноту.

Ми маємо надію, що цей збірник буде вам корисним та надихне новими ідеями та інсайтами для подальших досліджень, які сприятимуть розвитку та популяризації української мови, сприяючи розумінню її ролі в нашому суспільстві та її значенні у світовій культурі.

Висловлюємо подяку всім учасникам круглого столу. Нехай наші наукові дослідження приносять нові відкриття та сприяють збагаченню нашого знання про важливість мови, історії та культури для нашого суспільства.

Також повідомляємо, що науковий майданчик для обговорень наукових досліджень з філології, історії та культурології на базі ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет» буде щорічним у травні. До нових зустрічей!

Організатори заходу

МОВА

РОЗВИТОК МОВИ У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

Олег АГАРКОВ

доктор політичних наук, професор, професор кафедри міжкультурної комунікації та соціально-культурних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Мова є одним із найважливіших аспектів людського існування, який відіграє ключову роль у комунікації, передаванні знань та формуванні культурного спадку. Розвиток мови є процесом, що безперервно еволюціонує під впливом соціокультурних змін і контекстів, а також історичних подій. У цих тезах розглядається розвиток мови у контексті історії та культури, зосереджуючи увагу на взаємозв'язку між цими двома факторами.

Історичні події мають значний вплив на розвиток мови. Кожна епоха в історії людства принесла з собою нові виклики, які впливали на мовну систему та лексикон. Наприклад, політичні та соціальні зміни такі, як: захоплення нових територій, колонізація чи інші форми культурного впливу, спричиняли появу нових слів, запозичень та зміну мовних структур.

Одним із найяскравіших прикладів є латинська мова, яка з'явилася в Римській імперії і стала мовою комунікації на значній території. З поширенням Римської імперії латинська мова отримала вплив від інших мов, що спричинило розвиток нових діалектів та формування романських мов [6]. Цей процес показує, як історичні події можуть спонукати до змін у мовній системі та сприяти формуванню нових мовних груп.

Крім політичних та соціальних подій, релігійні рухи також мають суттєвий вплив на розвиток мови. Наприклад, Реформація у XVI столітті, яка привела до розколу християнства на католицьку та протестантську церкви, супроводжувалася появою нових перекладів Біблії на народні мови, такі як німецька, англійська та інші. Це сприяло стандартизації та розвитку цих мов, а також посиленню національної самосвідомості [3; 5].

Мова є не тільки засобом комунікації, але й втіленням культурних цінностей та традицій. Культура впливає на лексику, граматику та способи вираження думок у мові. Наприклад, у деяких культурах існує багато термінів, що описують різні відтінки кольору, оскільки кольори мають велике значення в їхньому мистецтві, символіці та повсякденному житті. З іншого боку, деякі культури можуть мати розгалужену систему звертань, що відображає ієрархію та соціальний статус того, хто говорить. Культурні та історичні впливи також проявляються в розвитку мовних жанрів та стилів. Наприклад, поезія, проза, драма, народні казки та легенди є важливою частиною культурного надбання багатьох народів. Вони відображають історію, цінності та світогляд [4].

Крім цього, розвиток технологій та глобалізація мають великий вплив на мову. Винайдення писемності, друку, телеграфу, телефону та інших засобів комунікації дозволило швидше поширювати мову та сприяло розвитку мовних норм та стандартів. Сьогодні, в епоху Інтернету та соціальних мереж, мова швидко змінюється під впливом глобального спілкування та взаємодії між культурами [2].

Дослідження розвитку мови у контексті історії та культури є важливим завданням для розуміння та аналізу мовних змін. Мова є живим організмом, що зазнає постійних трансформацій під впливом історичних, соціальних, культурних та технологічних факторів.

У сфері дослідження розвитку мови широке застосування має компаративна лінгвістика, яка порівнює мовні системи різних епох, регіонів та культур. Це дозволяє виявляти спільні риси та зміни, що сталися протягом історичного розвитку. Наприклад, порівняння структурних особливостей стародавніх мов з їхніми сучасними нащадками дає можливість зрозуміти динаміку та зміну мовних систем протягом часу [4].

Також важливо вивчення історичного контексту та культурного середовища, в якому розвивалася мова. Археологічні розкопки, писемні джерела, літературні тексти та інші документи є цінними джерелами для реконструкції історичного розвитку мови та вивчення мовної практики відповідних епох. Багато мовознавців також звертають увагу на соціальний контекст розвитку мови [4].

Розвиток мови у контексті історії та культури також вивчається через аналіз лінгвокультурологічних аспектів. Лінгвокультурологія досліджує взаємозв'язок між мовою та культурою, їх взаємовплив і взаємозалежність. Вона зосереджується на вивченні специфічних мовних засобів, символів, метафор та інших мовних виявів, що відображають культурні цінності, традиції та ідентичність [1].

У процесі розвитку мови у контексті історії та культури відбуваються різні явища, такі як запозичення слів, створення нових словотворчих моделей, зміни в семантиці та вимові. Запозичення слів відбувається через контакт з іншими культурами, що може бути результатом політичних, торговельних або культурних зв'язків [7]. Наприклад, українська мова має значну кількість запозичень з польської, турецької та інших мов.

Розвиток мови також пов'язаний зі змінами у мовних нормах та стандартах. Мовні норми визначають правила вживання мови, включаючи граматику, правопис, фонетику та стилістику. Історично, мовні норми розвивалися під впливом літературних творів, нормативних документів, освіти та інших факторів. Наприклад, створення Академії наук у Франції у XVII столітті сприяло формуванню французької мовної норми та стандарту. Академія наук займалася регулюванням мовного вжитку, встановлювала правила граматики, орфографії та фонетики, а також стимулювала розвиток літературної мови. Подібні лінгвістичні організації, інститути мови та нормативні органи існують і в інших країнах з метою стандартизації та збереження мовних норм [4].

Таким чином, дослідження розвитку мови у контексті історії та культури показує, що мова є живим феноменом, що зазнає постійних змін та трансформацій. Історичні, соціальні, культурні та технологічні фактори мають значний вплив на формування та еволюцію мовної системи. Крім цього, культурний контекст визначає лексичний багаж, граматичні особливості та мовні жанри. Сучасні технології та глобалізація також сприяють змінам у мові, створюючи нові мовні практики та стандарти.

Дослідження розвитку мови у контексті історії та культури допомагає краще зрозуміти взаємозв'язок між мовою та суспільством, виявити фактори, що

впливають на формування мовних норм та варіантів, а також прослідкувати динаміку мовного розвитку протягом часу. Це важливе поле дослідження, яке сприяє поглибленню знання про мову, культуру та суспільство в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дубовик Н. А. Життєсвіт сучасної людини та повсякденна комунікативна взаємодія. *Соціальні комунікації: теорія і практика сучасної науки*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 23-24 квітня 2021 р. С. 5-7.
2. Aitchison, Jean. *Language Change: Progress or Decay?* Cambridge University Press, 2012.
3. Bauer, Laurie. *The Cambridge History of the English Language*. Cambridge University Press, 2001.
4. Crystal, David. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge University Press, 2010.
5. Crystal, David. *English as a Global Language*. Cambridge University Press, 2003.
6. Labov, William. *Principles of Linguistic Change: Social Factors*. Wiley-Blackwell, 2010.
7. Thomason, Sarah G., and Kaufman, Terrence. *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. University of California Press, 1991.

РОЛЬ ОСНОВ КОМУНІКАТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ У РОБОТІ ПСИХОЛОГА З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ

Катерина БОНДАРЕНКО

студентка 1 курсу магістратури спеціальності Психологія,
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник – Крашеніннікова Т.В.,

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін,
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

У роботі психолога, особливо з військовими, важливе значення мають знання, пов'язані з комунікативною лінгвістикою. Як же на сьогодні розуміють у професії це поняття? Спробуємо узагальнити їх.

1. Комунікативна лінгвістика психолога – це науковий напрям, що вивчає взаємозв'язок між мовленнєвою діяльністю людини та її психічними процесами такими, як: сприйняття, мислення та поведінка. Ця галузь досліджень спрямована на вивчення різних аспектів комунікації (мовленнєва активність, мовленнєва поведінка, комунікативні навички та стратегії). Одним із важливих аспектів комунікативної лінгвістики психолога є дослідження способів, якими мова впливає на психіку людини та її емоції. Також ця наука вивчає, які мовленнєві засоби та

стратегії можуть бути використані для підвищення ефективності комунікації та досягнення бажаного результату в спілкуванні [1].

2. Комунікативна лінгвістика психолога має практичне значення для різних сфер людської діяльності таких, як: освіта, бізнес, медицина, військова справа та інші. Наприклад, психологи можуть використовувати знання про комунікативну лінгвістику для розуміння проблем людей з аутизмом або з порушеннями мовлення та для розроблення методів їх лікування й реабілітації. Підвищення розуміння людської поведінки та психологічного стану є одним із головних завдань цього напрямку. Ці знання можуть бути корисними для покращання якості комунікації між людьми, розуміння різних мовних та культурних контекстів, а також для розвитку інструментів та для виявлення й лікування різних мовленнєвих порушень, психологічних захворювань.

3. Комунікативна лінгвістика психолога також вивчає роль мовленнєвої діяльності у формуванні та збереженні соціальних стосунків, а також виявляє способи, за допомогою яких мовленнєва поведінка може бути використана для впливу на інших людей. Предметом вивчення мови в реальних процесах спілкування, особливо сьогодні це важливо для військовослужбовців. Саме цій категорії людей найважче після воєнних дій адаптуватися в соціальному середовищі. Адже каталізатором конфліктів можуть слугувати невдалі комунікативні акти.

Лінгвістика психолога є важливою складовою військової психології. Вона займається вивченням впливу мовлення та мовних процесів на психіку та поведінку людини. Для військовослужбовців ці процеси є особливо важливими, оскільки вони повинні діяти швидко та ефективно у стресових ситуаціях. Наприклад, один із принципів лінгвістики психолога – це відомий як *принцип контексту* (значення слова залежить від контексту, у якому воно вживається). Військовослужбовці повинні бути здатні правильно розуміти контекст ситуації та комунікувати ефективно, щоб уникнути помилок та забезпечити безпеку. Інший принцип – це *принцип відповідальності за слова* (слова можуть мати сильний вплив на інших людей, тому слід бути обережним у виборі слів та у своїй комунікації). У воєнних

ситуаціях, де правильна комунікація може бути критично важливою, військовослужбовці повинні бути обізнаними з цим принципом та дотримуватися його.

Крім цього, лінгвістика психолога досліджує різні мовленнєві стилі та їх вплив на психіку людини. Наприклад, агресивний мовленнєвий стиль може викликати стрес та тривогу у людини, тоді як спокійний надасть відчуття безпеки.

Основна роль комунікативної лінгвістики у роботі психолога з військовослужбовцями полягає в допомозі у встановленні ефективної комунікації між психологом і військовослужбовцями. Військова служба може ставити перед військовослужбовцями різноманітні емоційні та психологічні виклики. Ці виклики часто включають стрес, тривогу, депресію, почуття самотності. Ефективна комунікація між військовослужбовцями та психологом може допомогти у зменшенні цих емоційних та психологічних викликів.

Комунікативна лінгвістика досліджує різні аспекти мови та комунікації, включаючи семантику, синтаксис, стилістику та інші. Вона може допомогти психологу зрозуміти способи, якими військовослужбовці використовують мову та комунікують один з одним. Психолог може використовувати ці знання для підтримки ефективної комунікації з військовослужбовцями. Наприклад, вивчити: способи, якими військовослужбовці висловлюють свої емоції та почуття та використовувати ці знання, щоб зробити свої сесії більш ефективними; типи мовлення, які використовують військовослужбовці з метою розуміння їхньої поведінки та допомоги в її зміні [2].

Мова відіграє важливу роль у спілкуванні з військовослужбовцями, оскільки ефективне спілкування між командирами, солдатами та іншим персоналом є необхідною умовою для досягнення успішних результатів у військових операціях. Мова допомагає встановлювати зв'язки між військовослужбовцями, забезпечує передавання інформації та команд, сприяє підтримці морального духу військовослужбовців. Також мова є важливим інструментом для вирішення конфліктів та непорозумінь між військовослужбовцями, що може забезпечити

більш гармонійну співпрацю в межах команди та забезпечити успішне виконання завдань [3].

Отже, комунікативна лінгвістика психолога має важливе значення в спілкуванні з військовослужбовцями та відіграє не останню роль у досягненні успішних результатів у воєнних операціях та забезпеченні підтримки військовослужбовців. Знання комунікативної лінгвістики є корисними для психолога, який працює з військовослужбовцями або задіяний до військової справи, а також є важливим інструментом, який сприяє підвищенню розуміння людської поведінки та забезпечує розвиток нових інструментів для покращання комунікації між людьми та розвитку мовленнєвих професійних навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. Київ: Видавничий центр «Академія» 2004. 344 с.
2. Бойко Л.І. Військова комунікація: навч. посібник. Київ: Національний університет оборони України, 2016. 324 с.
3. Комунікації в умовах військових дій: психологічний аспект / За ред. О.М. Новицької. Київ: Національний університет оборони України, 2015.

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Вікторія КИРИЧЕНКО

курсант 1-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців до підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник – Поповський А.М.,

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Мова є не тільки засобом комунікації, але й важливим елементом формування ідентичності та культури професійної спільноти.

Українська мова в професійній сфері забезпечує ефективне спілкування між колегами, клієнтами та партнерами. Якщо всі учасники професійного процесу володіють спільною мовою, це сприяє зрозумінню та уникненню непорозумінь. Українська мова дозволяє точно та чітко висловлювати свої думки, передавати

інформацію, а також обговорювати та розв'язувати проблеми, що виникають у процесі професійної діяльності.

Українська мова є важливою складовою культурного розвитку українців з багатьох причин. Вона є не тільки засобом комунікації, але й носієм ідентичності, історії, традицій та цінностей українського народу. Ось кілька ключових аспектів, які підкреслюють важливість української мови для культурного розвитку:

1. *Збереження і передавання культурної спадщини:* Українська мова є важливим засобом передачі і збереження культурних цінностей, традицій, звичаїв та історії українського народу. Через мову передаються народні пісні, поезія, легенди, народні казки та інші форми фольклору, які відображають українську культуру.

2. *Зміцнення національної ідентичності:* Мова відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності. Володіння українською мовою сприяє розумінню та зв'язку з власним народом, його історією та культурою. Вона спонукає до пізнання та підтримки української спадщини, що, в свою чергу, сприяє зміцненню національної самосвідомості.

3. *Розвиток літератури та мистецтва:* Українська мова є основою для розвитку української літератури та мистецтва. Багатовікова літературна традиція українського народу досягається та передається через українську мову.

Українська мова є важливим інструментом передавання фахової інформації. У професійних галузях, таких як медицина, юриспруденція, технічні науки та багато інших, точність та чіткість висловлювання мають вирішальне значення. Використання української мови допомагає забезпечити правильне розуміння термінології, процедур, інструкцій та інших аспектів, які впливають на якість та безпеку професійної роботи.

Українська мова сприяє формуванню ідентичності та культури професійної спільноти. Вона є важливим елементом національної та професійної свідомості, а також має важливе значення для створення сприятливої атмосфери співпраці та взаєморозуміння у професійній групі. Використання її дозволяє зберегти та

підтримувати національну культуру та традиції, а також формувати та розвивати унікальні риси професійної спільноти.

Нарешті, важливо пам'ятати, що українська мова є державною мовою України. Це означає, що використання української мови в професійній сфері є не лише питанням культури та етики, але й законодавчим вимогам. Використання української мови є необхідним для забезпечення рівних прав та можливостей для всіх громадян, а також для збереження та розвитку української культури та мови.

Отже, роль української мови в професійній діяльності полягає в забезпеченні ефективного спілкування, передачі фахової інформації та формуванні ідентичності в професійній спільноті.

ТИПИ ЖЕСТІВ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Олександр КОВАЛЕНКО

старший викладач кафедри англійської мови та методики її навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Мовна підготовка спеціаліста й майбутнього вчителя зокрема має бути спрямованою на готовність до ефективного та успішного спілкування. Проте тренуючи студентів у вербальній комунікації, типовим є ігнорування невербальної комунікації. Наш тривалий досвід свідчить про те, що ця недооцінка має масовий характер як з боку студентів, так і викладачів. Майже для всіх учасників навчального процесу є дивним відкриттям той факт, що близько 55% враження від спілкування з комунікантом формується на основі немовних ресурсів. Жести є вагомим складником такої комунікації, тому для навчання ефективній комунікації слід зосереджувати увагу на немовній комунікації, зокрема за допомогою жестів. Проблематичною є справа навчання жестах, але насамперед ми помітили заплутаність у класифікації типів жестів, різницю між якими потрібно враховувати при викладанні основ немовної комунікації.

Серед вітчизняних вчених слід відзначити Ковалинську І. В., Корневу Л. М., Колшанського Г.В. та Гудим І. М. в галузі тифлології. Тематику жестів та немовної

комунікації досліджували такі закордонні вчені, як: Feyereisen P., & de Lannoy J., Goldin-Meadow S., McNeill D.

Мета тез – вивчити та узагальнити типи жестів, врахувати типи жестів для їх підбору для опрацювання на заняттях з іншомовної комунікації.

Перед тим, як ми розглянемо типологію жестів, варто зауважити, що всі жести рукою є рухами руки, але не всі рухи рукою є жестами. Дослідивши види класифікацій жестів, стало очевидним, що дослідники не дотримуються якоїсь загальної типології. Ці види легше розрізнити та опанувати, якщо розмістити їх на Континіумі лексикалізації. Слово «жест» має декілька тлумачень, головним із них є «постава, поза, рух тіла» (від лат. *gestus*). Жест є інформаційно багатограним. Значення окремого жесту коливається від цілого повідомлення до позначення окремого звуку, букви [1, с. 127] Feyereisen, de Lannoy (1991) визначають жест як «усякий вид руху виконаний під час говоріння» [2, с. 4].

Адаптери – це такі жести, які деякими не сприймаються як жести, а швидше маніпуляціями з особами чи предметами, наприклад, з окулярами, олівцем, одягом. Це може бути потягування, потирання рук, вертіння чогось в руках. Інші запропоновані терміни це експресивні рухи, маніпулятивні жести, рухи сфокусовані на тілі. Вони не передають комунікативну інтенцію, але сприймаються як значущі відносно до мовлення, яке їх супроводжує. За твердженням Махла (Mahl) адаптери можуть виявляти почуття та підсвідомі думки. Вони застосовуються нами, щоб керувати емоціями, які ми не хочемо виражати, або впоратися з ними. Адаптери використовуються, коли наш душевний стан несумісний із конкретною ситуацією взаємодії, що має місце, так що ми не хочемо виражати свої емоції безпосередньо або з інтенсивністю, яку ми справді відчуваємо. Це, наприклад, проведення по коміру сорочки, коли ми відчуваємо напругу, або торкання волосся, коли нервуємо.

Символічні знаки є жестовими знаками, які несуть максимальну лексикалізацію. Ці дуже певні конфігурації рук та рухи називаються також емблеми, автономними жестами, загальноприйнятими знаками, формально пантомімними жестами, семіотичними жестами. Це жести «до побачення»,

чудово – палець догори (thumbs-up), піднятий кулак, виставлений середній палець. На відміну від адаптерів вони використовуються з наміром та несуть чітку комунікативну функцію. Різні культури та навіть субкультури можуть мати різний набір символічних жестів, або однакові жести з різним значенням. Вони можуть супроводжуватися вербально як своєрідний «ехо»-супровід мовлення або як заміна деяких слів.

Розмовні жести займають проміжне положення у вище зазначеному Континіумі як відносно нерозмовні, бо лише опосередковано означають якісь слова. Ці жести представляють різномірний набір рухів руками, які також називають ілюстраторами, жестикуляціями, значущими знаками. Це рухи руками, що супроводжують говоріння, і мають відношення до вербальної комунікації. Ця очевидна співвіднесеність виявляє себе різним чином. По-перше, розмовні жести неможливі без акту говоріння. По-друге, цей вид жестів координується з мовленням в часі. По-третє, на відміну від адаптерів деякі розмовні жести виявляють семантичний контекст мовлення, яке вони супроводжують. Серед розмаїття термінів деякі дослідники виділяють моторні рухи та лексичні рухи (Robert M. Krauss, Yihsiu Chen, and Purnima Chawla). Під час моторних рухів рука здійснює прості повторювальні та ритмічні рухи. Рука залишається в фіксованому положенні під час такого жесту, який часто повторюється. Моторні рухи координуються з інтонацією чи просодією мови і припадають на наголошені склади чи ядерні тони, хоча ця синхронізація не буває ідеальною. Лексичні ж рухи є варіативними за тривалістю, складністю та мінливістю. Вони видаються такими, що виражають семантичний контент мовлення, хоча без вербального супроводу чи контексту це значення не чітко і однозначно виражено. Такі дослідники як Bavelas, Chovil, Lawrie, Wade називають розмовні жести інтерактивними.

Багато дослідників для спрощення виділяють лише три види жестів: адаптери, ілюстративні жести чи ілюстратори (замість розмовних – моторних та лексичних) та емблеми (символи).

Більш чітке розуміння дає класифікація з п'яти видів. У ній виділяють також регуляторні жести взаємодії, які ми бачимо як такі, що знаходяться між емблемами

та ілюстративними (розмовними). Регулятивні жести взаємодії – це рухи як відправника, так і одержувача в комунікативній взаємодії, які мають на меті регулювати втручання у взаємодію чи початок її (наприклад, вітання за руку). Їх можна використовувати для прискорення або уповільнення співрозмовника (Наприклад, роблячи кола вказівним пальцем та зап'ястям для його прискорення, або долонею відкритої руки торкайтеся повітря, щоб уповільнити його). Вони також можуть вказати співрозмовнику, що він може продовжувати говорити, або дати йому зрозуміти, що ми даємо йому чергу говорити. Швидкі кивки передбачають повідомлення поспішати і закінчити говорити, тоді як повільні кивки просять співрозмовника продовжувати і вказують слухачеві, що вам це цікаво [3].

Жести, що виражають емоційні стани або патографи виражають емоційні стани, і виконують функцію, подібну до ілюстративних жестів, але вони, відображають емоційний стан емітента (наприклад, радість чи біль), тоді як ілюстратор емоційно нейтральний. Зауважимо, що патографи емоційно та відкрито виражають емоції в той час, як адаптери намагаються його скрити.

Отже, спостереження підтвердило думку Goldin-Meadow, що вчителі інтерпретують жести дітей, але не беруть їх до уваги у своєму викладанні. Вивчення показало різні підходи до класифікації жестів та велику кількість синонімічних термінів. Проаналізувавши характер кожного з видів жестів ми прийшли до висновку що слід фокусуватися на наступних видах: емблемах (символах) з врахуванням культури країни, мова якої вивчається. Максимально заохочувати до використання регуляторні жести взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гудим І.М. Теоретичні аспекти використання жестів як невербальних засобів комунікації в умовах зорової депривації. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/5183/1/Gudum.pdf>
2. Feyereisen, P., & de Lannoy, J. (1991). *Gestures and speech: Psychological investigations*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
3. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. Київ: Вид-во «Освіта України», 2014. 289 с. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4631/1/I_Kovalynska_NC_GI.pdf
4. Goldin-Meadow, S. (2000). Beyond words: The importance of gesture to researchers and learners. *Child Development*, 71(1), 231.

ЦІННІСТЬ ПИСЕМНОСТІ У СОЦІАЛЬНОМУ АСПЕКТІ

Анастасія КОЗАЧОК

студентка 1 курсу, спеціальність «Психологія»,
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник – Холод І. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Писемне використання мови передбачає наявність писемної системи, а писемність є інструментом для збереження та передавання мови. Писемна мова використовується для створення писемних текстів, які можуть мати різні форми, такі як літературні твори, листи, наукові дослідження, ділові документи тощо.

Розвиток писемності дозволяє зберігати інформацію на письмі, передавати її в часі та просторі, а також зберігати ідеї та знання покоління за поколінням. Писемність є важливим засобом комунікації і передачі культурних, наукових та історичних знань.

У сучасному світі мови та писемність використовуються в різних сферах життя, включаючи освіту, науку, масові комунікації, ділові відносини, міжнародні взаємини та багато інших. Їх визначення та розвиток є важливими завданнями, що допомагають зберігати та розвивати культурне різноманіття і сприяти ефективній комунікації між людьми, але існують мови, які не мають розвинутої писемності. У світі існує велика різноманітність мов, і деякі з них передають інформацію виключно усно. Вони спираються на усну передавання знань та культурних традицій з покоління в покоління.

У багатьох віддалених регіонах світу, де доступ до освіти та технологій обмежений, мови без писемності є нормою. Це можуть бути мови, які використовуються малими групами людей, такими як племена або суспільства, що живуть у віддалених районах. У таких мовах інформація передається через мовні звуки, міміку, жести та інші невербальні засоби спілкування. Вони часто багаті на образність та метафоричність, оскільки спираються на живу комунікацію між

людьми. Наприклад, такими мовами є діалекти африканських племен та деякі мови, які вживаються в усній традиції аборигенів Австралії.

Кікуйу є мовою, яка вживається кікую – людиною, народом, який живе на південному заході Кенії. Ця мова має багато діалектів і використовується для щоденного спілкування, передачі історій, традицій та знань. Кікуйу не має писемної форми і передається виключно усно.

Оромо є однією з найбільш поширених мов у Ефіопії. Вона використовується членами племен Оромо. Мова має кілька діалектів і слугує для комунікації, передачі культурних та історичних знань. Подібно до багатьох мов племен Африки, Оромо не має писемної форми.

Маасайська мова вживається маасайським народом, який проживає в Кенії та Танзанії. Це мова племенного спілкування, яка передається з покоління в покоління усно. Маасайська має складну фонетику та граматику і використовується для спілкування, викладання традицій та розповіді історій.

Австралійські аборигенські мови, такі як Воррі, Пітанджара та Мура, існують лише у усній формі. Ці мови використовуються традиційними господарями територій.

Воррі є однією з найпоширеніших австралійських аборигенських мов. Вона вживається в Центральній пустелі Австралії, де проживає плем'я Ворріпірі. Мова Воррі має складну граматику, великий словник та розроблену систему мовних звуків. Вона використовується для передачі культурних норм, традицій, знань про землю, історій та родинних зв'язків.

Пітанджара є мовою, яка вживається в районі Західної пустелі Австралії, на території Пітанджара-Ланд. Ця мова використовується для спілкування серед племен Пітанджара. Вона має багатий лексикон, що відображає багатство природи та оточуючого середовища, а також важливу роль у культурних церемоніях та ритуалах.

Мура є мовою, яка вживається в районі річки Далі та західного узбережжя півострова Кейп-Йорк в Північній території Австралії. Вона є однією з найбільших австралійських аборигенських мов за кількістю носіїв. Мура використовується для

передачі культурної спадщини, релігійних і міфологічних історій, медицини та навичок виживання.

Також відомі деякі давні цивілізації, такі як Майя, Олмеки та Теотігуакан, що розвивалися без писемності, але мали складні системи усного спілкування. Їхні мови використовувалися для передачі міфології, історії та наукових знань через усну традицію, яка збереглась у легендах та піснях.

НЕОЛОГІЗМИ ЯК ПРОЯВ ЕМОЦІЙ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ РЕАЛІЙ ВОЄННОГО СТАНУ

Інна КОЗИНЕЦЬ

доцент кафедри філософії та педагогіки

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»,

кандидат педагогічних наук, доцент

Робота присвячена дослідженню процесів неологізації, тобто створенню неологізмів в українській мові під час російсько-української війни 2022-2023 рр.

Мета – розглянути новостворені слова, які виникли okazіонально у комунікації серед українських військових та мирного населення.

Неологізми створюються народом під час емоційного стану суспільства та відображають нові реалії життя народу.

Як показує аналіз, новоутворені неологізми та їх значення останнім часом досліджували такі мовознавці, як: С.П. Гриценко [3], Л.Е. Довбня [4], С.В. Єлісеєва [5], І. Р. Жиленко [6], М.О. Жулінська [7], Т.І. Товкайло [4], та інші. Згадаємо, що неологізми (від грец. νέος – новий і λόγος – слово) – це новостворені слова, значення слів, словосполучення, що виникли відносно нещодавно та перебувають у процесі входження в загальне використання [11].

Згадаємо, які назви країни-агресорці вигадали українці. Зазначимо, що її назву почали масово писати з маленької літери – *росія*, *рф*, створилися неологізми *ерефія*, *расея* для зневажливого позначення ворогуючої країни. З'явилися такі назви, як *Оркленд* або *Оркостан*, бо росіян почали називати *орками* (від англ. Orcs) – вигадані істоти з фантастичних творів. Дж. Р.Р. Толкін згадував у своїх творах орків як брудних, неотесаних та низько інтелектуальних істот, які бездумно

нищили все на своєму лише за наказом свого володаря [7, с. 9]. Такий неологізм не дарма виник у вжитку серед українців, адже до нашої країни прийшли саме не люди, а орки, які здатні нести лише смерть. Дослідивши етимологію слова орки глибше, можна зазначити, що у давньому Римі існував *Orcus*, божество смерті та підземного світу [6, с. 59]. Також із книги Толкіна була взята назва чорної країни, а саме *Мордор*. Така назва країни-агресорки стала символічною для України, адже вона передає оцінне ставлення нашого народу до ворожої країни. «*Черговий фейк мордору про «Азов» і санаторій на Полтавщині розвінчує Біленький*» [12].

Ці слова відразу стали популярними у вжитку українських ЗМІ, особливо у заголовках статей: «*Зранку орки вдарили по Марганецькій громаді на Нікопольщині*» [9].

Крім вище зазначених неологізмів, українці часто стали вживати неологізм *рашисти*, що означає поєднання англійського слова *russia* (раша) і загальновідомого терміну «фашизм», адже дії загарбників за характером відображають ідеологію всім відомого диктатора. Неологізм *рашизм* часто вживається навіть у світових ЗМІ, а не лише в українській пресі та побуті. «*Russian rashism defines Ukrainians as a less valuable nation*» [13].

«*Під прицілом рашистів опинились міста Авдіївка, Бахмут, Костянтинівка, Часів Яр, Курахове, Лиман, Красногорівка, Гірник, смт Велика Новосілка, Гостре, Дружба, села Богоявленка, Карлівка, Сєверне, Уманське, Тоненьке, Ласточкине*» [10].

Наведемо дієслова-неологізми, які породила війна і котрі означають знищення ворога або завдання поразки. Наприклад, утворилися такі цікаві лексичні одиниці: *задвухсотити* – знищити ворога, *відкобзонити* – вбити рашистів, *мінуснути* – знищити, *затрьохсотити* – поранити ворога, *джавелініти*, *байрактарити*, *енлоїти*, *стінгерити та хаймарсити* - знищувати супротивника залежно від озброєння. Прикладами вживання вище зазначених неологізмів в українських ЗМІ є такі, особливо часто вони вживаються у заголовках статей:

«*ЗСУ «відкобзонили» ще 250 окупантів – загальні втрати ворога*» [8].

«В неділю ЗСУ «задвухсотили» ще 900 окупантів» [2].

«Біля окупованого Мелітополя захаймарсили нелегальний міст окупантів» [1].

Неологізми можна назвати okazionalizмами, адже вони створюються в мові випадково у стані імпульсивності, як сленг серед військових або мирного населення. Новостворені лексичні одиниці є відображенням почуттів, які переживає український народ. Як бачимо, неологізми, які з'явилися під час вторгнення в Україну, відображають стійкість, незламність, мужність та силу духу українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Відео, мапа: біля окупованого Мелітополя захаймарсили нелегальний міст окупантів. URL: <https://ua.news/ua/war-vs-rf/vblyzy-okkupyrovannogo-melytopolya-zahajmarsyly-voennyj-gruz-okkupantov> (дата звернення: 24.02.2023).
2. Ukranews : В неділю ЗСУ «задвухсотили» ще 900 окупантів. URL: <https://ukranews.com/ua/news/914591-v-nedilyu-zsu-zadvuhsotyly-shhe-900-okupantiv> (дата звернення: 24.02.2023).
3. Гриценко С.П. Мовні інновації російсько-української війни 2022. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Вип. 32. Ч. 2. 2022. С. 9-13.
4. Довбня Л. Е., Товкайло Т.І. Неологізми та їх відтворення в інтернетних засобах масової комунікації. Society Document Communication. No. 14. Переяслав, 2022. С.209–232.
5. Єлісєєва С.В. Концептуальна метафора у воєнному дискурсі та її переклад. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. Одеса, 2019 № 38 том 1. С. 138-140.
6. Жиленко І. Р. Варіанти назви країни-агресора у соцмережах і ЗМІ з аналізом частоти їх вжитку. Сучасний масовокомунікаційний простір: історія, реалії, перспективи: матеріали науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців. Суми, 2022. С.59-63.
7. Жулінська М.О. Сучасні тенденції створення англійських неологізмів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія». Вип. 6(74). Острого, 2019 р. С.8-10.
8. ЗСУ «відкобзонили» ще 250 окупантів – загальні втрати ворога. URL: <https://bigkyiv.com.ua/zsu-vidkobzonyly-shhe-250-okupantiv-zagalni-vtraty-voroga/> (дата звернення: 24.02.2023).
9. Лукашук М. Зранку орки вдарили по Марганецькій громаді на Нікопольщині. URL: <https://dnipro.tv/news-dnipro/rankom-orky-vdaryly-po-marhanetskii-hromadi-na-nikopolshchyni-mykola-lukashuk/> (дата звернення: 24.02.2023).
10. Три ракети «С-300» рашисти спрямували на Костянтинівку та Лиман: є постраждалі. URL: <https://vchasnoua.com/news/tri-raketi-s-300-rasisti-spryamovali-na-kostiantinivku-ta-liman-je-postrazdali> (дата звернення: 24.02.2023).
11. Хар М.Є. Воєнний дискурс: процеси неологізації. Закарпатські філологічні студії. Випуск 24. Том 1. Ужгород, 2022. 160 с.

12. Черговий фейк мордору про «Азов» і санаторій на Полтавщині розвінчує Біленький. URL: <https://kg.ua/news/chergoviy-feyk-mordoru-pro-azov-i-sanatoriy-na-poltavshchini-rozvinchuie-bilenkiy> (дата звернення: 24.02.2023).

13. Karmo Tüür: Russian rashism defines Ukrainians as a less valuable nation. URL: <https://communistcrimes.org/en/karmo-tuur-russian-rashism-defines-ukrainians-less-valuable-nation> (дата звернення: 24.02.2023).

МОВА В ЕТНІЧНИХ СЕРЕДОВИЩАХ

Тетяна КРАШЕНІННІКОВА

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Проблема співвідношення мови та етносу охоплює низку питань у науковому просторі. Спільних думок щодо цього не існує. Народ, етнос як суб'єкт культури, історії – це мовна спільнота. З часом вона або розчиняється в іншій спільноті чи спільнотах, або формується в цілісну, завершену націю із власною державністю. Якщо поняття «етнос» охоплює поняття *нація, народ, народність, плем'я*, то можлива відмінність між ними має кількісний, а не якісний характер: нація або народ кількісно більші, ніж народність, а народність так само більша, ніж плем'я [1, с. 113].

Мова для кожного народу – це ніби друга природа, що оточує його та завжди з ним поряд, виконуючи роль комунікативної системи, кінцевою метою якої є створення спільноти, культури, суспільства. На думку Л. Васильєвої, вона також постає засобом і символом спільності, її духовним потенціалом, виразником та структурною частиною ідентичності (на індивідуальному та колективному рівнях), а тому найтісніше пов'язана з нацією [2]. Мова є не лише засобом порозуміння між людьми, але і тією ланкою, яка допомагає нації закодувати свою історію, багатовіковий досвід, здобутки культури та духовну самобутність. Як фіксує світова практика, в історичному розрізі можна виділити декілька основних напрямків боротьби за незалежність мовного простору.

1. Мовна політика. Її розуміють як сукупність ідеологічних постулатів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на

розвиток мовної системи у певному напрямі. У багатонаціональних державах мовна політика є складником національної політики, вона віддзеркалює її принципи, відповідає ідеології [4, с. 185]. Мовна політика допомагає відбутися таким процесам у суспільстві, як: *утвердження особистості як носія мови в одномовному суспільстві з метою збереження ідентифікації*: маємо тут зосередити увагу на тому, що збереження мовного ресурсу нації залежить також від кожного його носія, від його рівня відповідальності; *утвердження націй у світовому просторі зі збереженням ідентичності*: правильно прийняті політичні рішення керівників держав.

2. Асиміляція населення. Контакткування мов можна теж розглядати як із позитивного боку (мирне співіснування різномовного населення на одній території; різномовне населення живе на сусідніх територіях; населення вступає в різноманітні (економічні, торговельні, культурні та ін.) стосунки з населенням іншої країни; засвоєння іншої мови в процесі навчання), так і з негативного (загарбання території і поневолення корінного етносу). Як наслідки останнього: тривале й інтенсивне контактування мов може призвести до асиміляції однієї з мов, тобто до її втрати, але втрачена мова не зникає безслідно – вона розчиняється у мові загарбника, вносячи певні коригування у вимову та лексичний склад.

3. Двомовність. У науковому просторі її сприймають як одночасне або перемінне користування двома мовами на особистому та суспільному рівнях. Двомовність може бути добровільним вибором людини або соціуму, але й може спричинятися певними обставинами, корені яких сягають у минуле [3, с. 66]. До *позитивних* прикладів можемо віднести таку світову практику (Сполучені Штати Америки, Канада). Як *негативне* явище: радянський та пострадянський простір, боротьба, на сьогодні незалежних держав, за право зберігати на своїх територіях національні мови без підлаштування під носіїв інших мов. Виборювання права бути господарями на своїй землі через право на рідну мову.

4. Мовні війни. Мова часто стає знаряддям боротьби, особливо коли вона через історичні обставини підпадає під вплив сильнішого, експансивного сусіда, а мовні війни нерідко відбуваються паралельно з війнами справжніми, або ще

частіше їм передують (історичний досвід Італії, регіонів Наварра на півночі Іспанії та південній Франції, Камерун, Україна).

5. Завойовані народи засвоюють мову завойовників. Війна завжди несе із собою горе та страждання, але найгірше – це опинитися у окупації. Коли носіїв однієї культури намагаються переробити під носіїв іншої культури, знищуючи непокірних. Такі процеси відображаються і в мовах.

6. Загроза зникнення мов. Зникнення мов та їх носіїв не є новиною на сьогодні. На жаль, можемо лише фіксувати такі сумні процеси. Проте маємо і спроби боротьби за виживання. Особливу увагу приділяють науковці та дослідники заповненню Червоної книги мов, яка допомагає зберігати пам'ять про ті мовні культури, які, на жаль, поновити практично неможливо.

7. Виникнення штучних мов. Нові мови з'являються двома способами: *еволюційним* (фіксує потреби в особливій комунікації певної когорти людей, враховуючи зміни в соціальному процесі сприйняття світу та навколишнього середовища) та *катастрофічним* (спосіб виникнення, переважно у важких умовах (під політичним тиском; під час загарбницьких воєнних дій; під час примусового тиску представників однієї нації на представників іншої)).

Отже, виділяючи в історичному розрізі декілька основних напрямів боротьби за незалежність мовного простору, з'ясовано, що на такі процеси активно впливають: етнічний досвід та етнічні вподобання населення деяких держав, історичний досвід та політична воля керівників держав, а також мовна політика, яку останні впроваджують у життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білецький А. О. Про мову і мовознавство: Навч. посібник для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів. Київ: «Артек», 1996. 224 с.
2. Васильєва Л. Мова як засіб функціонування й ідентифікації культури. *Ритми сучасної філології: до 50-річчя професора Т.А. Космеда: Збірник наукових статей / Упоряд. Ф.С. Бацевич.* Львів: ПАІС, 2007. 364 с. С.126-137.
3. Іванов І. Двомовність і процеси політичної ідентичності в поліетнічному суспільстві. *Політичний менеджмент.* 2008. №2. С.66-75.
4. Історія української мови: словник-довідник / ідея, упорядкування та окремі статті В. В. Денисюка. Умань: Візаві, 2013. 387 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ТВОРІ ВАЛЕНТИНА ЧЕМЕРИСА «ВІТЬКА+ГАЛЯ, АБО ПОВІСТЬ ПРО ПЕРШЕ КОХАННЯ»

Ольга ЛЕМЕНТАР

вчитель української мови і літератури Опорного закладу «Цибулівський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів»

Мова – втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова. Любімо її, вивчаймо її, розвиваймо її! Борімося за красу мови, за правильність мови, за присутність мови, за багатство мови...
Максим Рильський

Українська мова на лексичному і фразеологічному рівнях, безсумнівно, має багатий склад. Саме фразеологізми найвиразніше передають дух і нев'янучу красу мови. Фразеологія кожної мови – це скарбниця народу, здобуток його мудрості й культури, що містить матеріал про його історію, боротьбу з ворогами й нападниками, про звичаї, ідеали, мрії й сподівання.

Наша мова без фразеологізмів бідна і примітивна. А в того, хто вживає їх влучно і доречно, вона багата, образна і красива. Від такої мови справді можна почуватися на сьомому небі. Інколи буває так, що тільки завдяки стійким сполученням слів і вдається висловити свої почуття, дати правильну відповідь, досить влучну і кмітливу. Але цьому треба навчитися [3, с. 3-4].

Шкільною програмою з української мови на вивчення фразеології передбачено 6 годин у 6 класі і 2-3 години на уроках літератури у 5 класі при вивченні теми «Прислів'я та приказки». Цього недостатньо, щоб здобувачі освіти змістовно засвоїли тему, вивчили, запам'ятали, а потім і вживали у своєму мовленні стійкі звороти. І тут на допомогу вчителям словесникам приходять уроки літератури. Вивчаючи художні твори, варто акцентувати увагу на мові автора.

Розгляньмо твір Валентина Чемериса «Вітька+Галя, або Повість про перше кохання», що вивчається у 8 класі. У невеличкій повісті автор використав 120 фразеологізмів. Тут і стійкі сполучення слів, і прислів'я, і крилаті вислови. Наприклад, «Тоді для тебе все найгірше вже буде позаду, – зітхає в темряві секундант. – Тільки носа не вішай. Он дід Свирид каже, що двічі не вмирати, а раз –

не минувати». Фразеологізм вішати носа (голову) – журитися, вдаватися в розпач, утрачати надію. Отже, герой повісті Федько не радить своєму товаришу Вітьці втрачати надію. А прислів'ям у даному уривку буде вислів *двічі не вмирати, а раз – не минувати*.

Різні види роботи, що допоможуть здобувачам освіти пізнати і запам'ятати фразеологізми, використані у творі «Вітька+Галя, або Повість про перше кохання».

1. Вибірковий диктант

Виписати всі фразеологізми із уривка, пояснити їх значення

– Напишемо, – коротко мовив Федько. – Серенада – це вірш. Не ликом же ми шиті. Зокрема – ти. Ти й мусиш створити вірша про кохання.

– Я ніколи не писав віршів! – жажнувся Горобець.

– Але ти маєш друга, котрий за тебе не те, що серенаду напише, в огонь і воду за тебе піде! – з пафосом вигукнув Федько. – Будь спокійний! Матимеш свою власну серенаду. О, ми ще втремо носа всім іспанським закоханим!

2. Спостережливий читач

Прочитай уривок

– (1) Да-а... техніка в нас ще відстає, – по-діловому сказав Федько і підсмикнув штани. – (2) Доведеться чекати біля моря погоди. (3) Та нарешті на п'ятий день дощі вгамувалися. (4) Ще кілька днів чекали місячної ночі, бо Федько авторитетно заявив, що без місяця не те...

Фразеологізм є в реченні

А 1

Б 2

В 3

Г 4.

Чекати біля моря погоди – вимушене і довге очікування чого-небудь, яке незрозуміло, коли завершиться.

3. Прочитай уривок

– (1) Та хто ж знав, що ти не тямиш співати! – виправдовувався Федько. – (2) Тобі ведмідь на вухо наступив, а я винен.

– (3)Знав, знав!.. – передражнив його Вітька. – (4)Опинивсь я з твоєю серенадою, як рак на мілкому! (5) Федько рішуче підсмикнув штани і бадьоро сказав:

– (6)Не падай духом. Щось зараз придумаємо.

Фразеологізм зі значенням «потрапити в скрутне, безвихідне або незручне становище» є в реченні

А 1

Б 2

В 4

Г 5

Д 6.

Опинитися як рак на мілкому – потрапити в скрутне, безвихідне або незручне становище.

4. Встанови відповідність між фразеологізмом і його значенням:

Фразеологізм

Значення

1 Брати за серце

А втрачає здатність говорити від несподіванки, здивування, хвилювання, переляку,

2 Мову відібрало

Б згинути ні за що

3 Пропала ні за цапову душу

В перебільшувати, перевищувати міру.

4 Передавав куті меду

Г дуже розчулювати, хвилювати когось
небудь

Д Нічого не роблячи, не працюючи;
без діла

1Г, 2А, 3Б, 4В

5. Розподільний диктант

Поділіть вислови на фразеологізми і прислів'я

Дорога з гороб'ячий скік; землі під ногами не чув; вік живи – вік учись; на всі чотири боки; поспішиш – людей насмішиш; пів світу скаче, а пів – плаче; немов

крізь землю провалилися; гори переверну; вилетіла з голови; ні світ ні зоря; хто кохає, той за тим і зітхає; хоч і буде каяття, та не буде вороття.

6. Встановити відповідність

Вислів

А Гав ловити

Б У житті, як на довгій ниві

В Бути чи не бути

Різновид

1 Крилатий вислів

2 Прислів'я

3 Фразеологізм

4 Приказка

1В, 2Б, 3А

Мова – це ДНК нації. Це те, що вирізняє нас з-поміж інших народів, один від одного. І в цьому нам допомагає фразеологія. Високо інтелектуальна особистість має досконало володіти рідною мовою. Фразеологізми допомагають нам не тільки підкреслити особливість рідної мови, а й вказати на індивідуальні можливості і рівень володіння мовою. О. Потебня писав: «Мовна індивідуальність вирізняє людину як особистість, і що яскравіша ця особистість, то повніше вона відображає мовні якості суспільства».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чемерис В. Вітька+Галя, або Повесть про перше кохання. Львів: Априорі, 2018. 124 с.
2. Довідник школяра: Гуманітарні науки: 5 – 11 класи. Київ: ТОВ «КАЗКА», 2003. 952 с.
3. Фразеологічний словник школяра / В.А. Забіяка, І.М. Забіяка. Київ: Освіта, 2007. 112 с.

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Галина ПІДВИСОЦЬКА

викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

М'які навички є фундаментальним набором навичок у світі освіти. Останніми роками освітні установи та університети приділяють все більше уваги «м'яким» навичкам. Інструментарій викладача іноземної мови повинен бути збагачений відповідними м'якими навичками. Хороший викладач не може базувати свою

роботу виключно на академічних знаннях, але повинен вміти інтегрувати цю підготовку з належним чином розвиненими соціальними навичками. М'які навички корисні для підвищення ефективності методів викладання мови. Мовній освіті можуть легко зашкодити труднощі у спілкуванні, брак культурної обізнаності та демотивація. Тому деякі ключові м'які навички стануть особливо корисними для викладача, щоб допомогти здобувачам вищої освіти у вивченні мови і, загалом, у їхньому емоційному та когнітивному зростанні.

1. Спілкування. У цьому контексті ми маємо на увазі комунікацію в усіх її формах, тобто вербальну, паравербальну та невербальну. Безумовно, відмінна лінгвістична компетенція є однією з найважливіших навичок для викладача іноземної мови. Однак паравербальна комунікація (тон і ритм голосу) і невербальна комунікація (вираз обличчя, поза) також необхідні для викладача мови, щоб донести інформацію з емоційної точки зору. Наприклад, вміння ефективно використовувати паравербальну комунікацію дуже корисне для встановлення емпатійного контакту зі студентом, розуміння його душевного стану та коригування своїх дій для налагодження ефективного діалогу. Так само невербальна комунікація відіграє важливу роль у встановленні балансу в групі, за умови правильного використання, може бути ефективним засобом підтримки мотивації здобувачів.

2. Лідерство. Вміння завоювати увагу групи та повагу є необхідною умовою для успішної освітньої діяльності.

3. Культурна обізнаність. Культурні межі суттєво впливають на стосунки в групі, тому викладачу необхідно мати належну підготовку для управління культурним розмаїттям. Клімат відкритості та взаєморозуміння необхідний для ефективної роботи з учнями, а також для реалізації програм міжкультурної мовної освіти, які дозволяють здобувачам вищої освіти отримати максимальну користь від вивчення іноземної мови.

4. Соціальне та емоційне навчання. Це навичка, яка допомагає зміцнити клімат відкритості, згаданий вище. Емоційний стан впливає на повсякденне життя, і заняття не є винятком. Тому все частіше говорять про соціально-емоційне

навчання, яке структурується на 5 ключових компетенцій, а саме: самосвідомість, самоуправління, соціальна обізнаність, навички взаємовідносин, відповідальність за прийняття рішень.

Вивчення іноземної мови, однак, характеризується типом діяльності, який глибоко тренує певні м'які навички, включаючи роботу в команді, критичне мислення та усвідомлення себе та навколишнього світу. Наприклад, практика мовленнєвих навичок у класі. Під час розмовної діяльності студентів часто заохочують реагувати на того, хто говорить, і ставити запитання, щоб підтримувати розмову. Крім цього, багато видів мовної діяльності передбачають роботу здобувачів у парах або групах, що дає можливість ефективно співпрацювати з іншими, практикувати почерговість або ведення переговорів. Практика говоріння іноземною мовою дозволяє не тільки практикувати граматику, а й перевіряти свої навички аудіювання (аналіз конкретних ситуацій, дебати, дискусії, проектне навчання тощо) та роботи в групі.

Таким чином, завдяки комунікативному підходу до викладання іноземної мови здобувачі не лише вчаться використовувати граматичні правила, але й здобувають цінні навички спілкування в реальному житті за допомогою реальних життєвих сценаріїв і різного навчального досвіду. Перш за все, ми вчимося взаємодіяти з іншими в межах спільної схеми, спрямованої на досягнення мети. Вміння інтерпретувати складну інформацію іноземною мовою стає способом розвитку критичного мислення, формулювання думок та розроблення стратегій їх мотивації.

Говоріння та аудіювання, безсумнівно, є дуже корисними для розвитку м'яких навичок, але це не єдині види діяльності, які можна використовувати для розвитку м'яких навичок здобувачів. М'які навички можна значно покращити під час читання чи письма, тому ключовим моментом є органічна інтеграція різноманітних видів діяльності та стратегій навчання. Тому, перш ніж планувати заняття, викладач повинен зрозуміти, як розвиваються м'які навички, вибрати, які м'які навички він хоче розвинути у здобувачів, і підібрати відповідні методи та інструменти навчання, щоб змодельовати ситуацію, в якій м'які навички могли б

природним чином набуватися. Особливий акцент також зроблено на питанні, як і які м'які навички можна розвивати під час самооцінювання та взаємооцінювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Cinque M. Soft skills development in European countries. *Tuning Journal*. 2016. № 2. P. 389–427.
2. Haselberger D. Mediating Soft Skills at Higher Education Institutions: Guidelines for the design of learning situations supporting soft skills achievement. California : Modes, 2012. 133 с.
3. Гарага А. В. Формування «Soft Skills» студентів університету – перспективний напрям підвищення якості вищої освіти. *Економічний вісник університету*. № 47. С. 46–52.
4. Корнюш Г. В. Формування м'яких навичок у студентів закладів вищої освіти у контексті навчання іноземних мов. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. 2020. № 36. С. 99–110.

ПРОЄКЦІЇ ЗІ «С П О М И Н К І В» АГАПІЯ ГОНЧАРЕНКА НА ІМПЕРСЬКИЙ СИНДРОМ СУЧАСНИХ ІДЕОЛОГІВ «РУССКОГО МИРА»

Анатолій ПОПОВСЬКИЙ

професор кафедри українознавства та іноземних мов Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців до підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Поволі розкривається в незалежній Україні істина замулених історичних джерел, які були під пильним наглядом ідеологів російської імперії та радянської влади, що проводили денаціоналізацію підлеглих етносів, щоб створити «єдиную неделимую Московію», удосконалюючи підступні методи пропаганди типу «мы братья славяны», «освободители» і т.п. Незважаючи на віддаленість у часовому просторі, в них засвідчені перестороги щодо сталості агресивних ментальних рис ревнивих охоронців російської імперії, яких зазнали на собі переслідувані нею українці під її колоніальним покровом. З погляду сучасної дійсності, коли Україна веде тривалу жорстоку визвольну війну з російськими загарбниками, в трансформації агресивності імперської ментальності й за сотні років нічого не змінилося: загарбання чужих територій, лицемірне месіанство московської церкви й освіти, переслідування інакомислячих, шантаж, шахрайство, підкуп, вбивство, пограбування, нищення пам'яток української культури і т.п. У цьому плані

важливим джерелом для сучасників є «*Споминки*» українського козака-священника Агапія Гончаренка.

Гончаренко Андрій (Агапій) Онуфрійович [19 (31. VIII 1832, с. Кривин, тепер с. Криве Попільнянського р-ну Житомирської обл. – 23.IV (5.V) 1916, Гейвард, штат Каліфорнія, США] – учасник визвольного руху 19 ст. З 1840 по 1853 рр. навчався в київській бурсі й семінарії. З листопада 1857 служив ієродияконом при російському посольстві в Афінах. За листування з О. Герценом і М. Огарьовим та статті в «*Колоколе*», в яких викривав російське духовенство був заарештований в лютому 1860 році. Після втечі з березня 1860 до серпня 1861 жив у Лондоні, працював у Вільній російській друкарні, надрукував у «*Колоколе*» (квітень 1861) українською мовою некролог про Т. Шевченка. З 1865 жив у США. Перший перекладач творів Т. Шевченка англійською мовою, автор перших статей про Україну та її великого поета на американському континенті. У листопаді 1867 р. в Сан-Франциско заснував першу на американському континенті слов'янську друкарню. Видавав 1868-72 рр. англійською і російською мовами двотижневик «*Вестник Аляски*» та 5 номерів російською та українською мовами журнал «*Свобода*». У цих виданнях опублікував свої статті про М. Гоголя, О. Герцена, уривки з поеми Т. Шевченка «Кавказ». Листувався з М. Павликом, який 1894 р. у журналі «Народ» опублікував його спогади.

Просвітна діяльність українського козака-священника постійно переслідувалася російськими службами, які поширювали про нього різні дискредитаційні чутки: «*Як я був на Сірі (Греції – А.П.), в той час в Росії оглашали, що злодій Гончаренко розбиває церкви на Україні. 1872 року Е. Караулов в Сан-Франциско одібрав лист од свого брата із Одеси: як це приходиться, що Гончаренка за злодійство і розбої, в спілці з Дубровиним, посадили в Петербурзі, в кріпості!..*» (9).

Попри всі перепони на чужині він високо тримав ступінь українського священнослужителя й цілеспрямовано проводив духовне просвітництво як серед емігрантів, так і місцевого населення: «*Я був дуже самотній на чужій землі. Ні з ким щирого слова розмовити. І в серці все чув, щоб поступувати на дорозі людства*

і бути чесним пресвітером... Чимало було в Нью-Йорці против мене гоненій од московських шатанів, в моїх працях, ба вони мало кепства учинили мені: я був робітник, і знав мою працю» (12-13).

Не гребували, як і нині, й замахом на вбивство: «Російський консул, поляк Лаговський, дав гроші іонському греку, настрашити мене, щоб я покинув склеп на станції. Февреля 22 1863 року в 3 годині після обіду, чоловік прийшов до мене, купив євангеліє, вирвав листа, вдарив палятурками мене в твар і всунув ніж в мою грудь. Я вмлів і впав на землю, поліціянт арештував розбійника; в моїй груді він трошки зачепив тіло моє. В суді грек признався, що російський консул дав йому гроші настрашити мене, щоб я покинув склеп і втік із Александрії» (10).

Аморальна, антиукраїнська політика духовних пастирів московського церкви під керівництвом патріарха Кірила (Гундяєва), реалізована митрополитом Української православної церкви Московського патріархату Павлом (Петром Лебедем), який нині перебуває під слідством та колишнім керівником Кіровоградської єпархії УПЦ (МП), якого засуджено за розпалювання міжрелігійної ворожнечі та ін., є вельми витонченою, ніж за часів Агапія Гончаренка: «Що учинили для православного народу в Алясці православні єпископи (надзирателі) ! В Нью-Йорці московська віра поставила кумедію, а на березі Тихого океану поставила трагедію.

В 1868 року єпископ Павел, в Сітці, був оскаржен перед главнокомандуючим генералом J. C. Davis в развраті молоденьких дівчат, і втік до Росії. Після його приїхав із Петербургу єпископ Іоанн, в 1868 року, і поселився в Сан-Франціско. Він скільки раз був арештован в домах терпимості, і святіший Синод одкликав його в Москву. Третій єпископ Нестор, п'яний в делірієм, кинувся в море, і втопився. Четвертий єпископ Владимир запалив церкву свою в Сан-Франціско, щоб взяти застраховані гроші, і ще був оскаржен перед судом в Сан-Франціско, в содомії, і його одізвили в Росію. П'ятий єпископ (тепер) Николай, його часто поліція піднімає п'яним на улиці і штрафує за п'янство.

Ці пастирі московської віри подають злий образ православним християнам на березі Тихого океану, через що молоде покоління в Алясці ходить в американські

школи, де протестантські учителі подають добрий образ своїм шановним життям» (15).

Лютнева агресія РФ на Україну 2022 року наочно викрила лицемірну політику «московських асвабадітелей», для яких не існує ніяких правил міжнародного співіснування, а нахабно декларується агресія, брехня, пограбування, гвалтування, катування, нищення промислових і культурних об'єктів, геноцид українського народу, про витоки яких знаходимо і в «Споминках» Агапія Гончаренка:

«Октября 18, 1867 року, як російський флаг спускали вниз і республіканський піднімали на верх, княгиня Максютова, жінка остатнього російського губернатора на Алясці, обомліла і впала на землю, – це було лицемірство. А хто обкрадав наших людей в Алясці і аукціонерів в Росії? Чи так, чи сяк – Аляска з'єдналась з великою республікою, і русо-американці, хто мав хату: «в своїй хаті своя правда і сила, і воля», зістались на своїй землі, де їх батьки жили. Тільки бродяги, російські чиновники – їм не по нутру було йти до праці, – поїхали в Росію, або в Сибір» (13).

Отже, засоби, методи, технології московського придушення українських націє – та державотворчих процесів за сто років жодним чином не змінилися. Не змінилося в устах сьогоденних захисників України, тисячів вимушених переселенців зруйнованих вщент міст і сіл, родин, які втратили своїх рідних і близьких, всього здравомислячого українського народу – узагальнення щодо віроломного північного сусіда, висловленого отцем Агапієм, яке стало всеукраїнським прокляттям: *«Хоч кол на голове теши, а хохол всегда хохол», – москалі говорять. При цьому і я, як хохол, все таки скажу, що москалі – якийсь навіжений скот, вони не люди, – далеко од людей» (14).*

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко Агапій. Споминки. Едмонтон: Славута, 1965. 19 с.
2. Енциклопедія українознавства. Львів: Наукове товариство імені Т. Шевченка у Львові, 1993. Т. 2.
3. Українська радянська енциклопедія. Київ: УРЕ, 1979, вид. 2-е. Т. 3.

УКРАЇНСЬКА МОВА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Наталія СЕРГІЄНКО

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Інтернет у сучасному світі – невід’ємна частина комунікативної активності суспільства. Одна з його основ – соціальні мережі, де проводяться різні дискусії, утворились нові форми соціальних зв’язків, під впливом яких відбуваються зміни, найбільше – у мові.

Соцмережі надали всім можливість висловлювати свою думку, виражати власні погляди, створювати свій «інтернет-образ» та обговорювати будь-яку інформацію з великою кількістю людей. Під впливом інтернет-ресурсів відбувається трансформація писемного й усного мовлення.

З’являються унікальні мовні одиниці – сленгізми. Наприклад, ненормативну лексику замінили на «крінж». Через те, що написання слова займає певний проміжок, його часто замінюють на смайлик чи скорочення («спасибі» – «спс»). Суржик отримав популярність через те, що україномовні блогери мали значну конкуренцію і вирішили виділитись словами, характерними для певної місцевості чи соціальної групи («шо» замість правильного «що»).

До того ж, люди часто намагаються популяризувати власний акаунт за допомогою хайпу («хайп» – екстравагантна або інтенсивна).

Повномасштабна війна росіян проти України сьогодні не оминула і соціальні мережі. Українська мова отримує чималу популярність на просторах Facebook, Instagram, Youtube, TikTok, Twitter тощо. Якщо два роки тому частка дописів українською мовою коливалася в цих спільнотах у діапазоні 13-27%, то тепер сягнула двох третин. Найбільші соціальні мережі «Facebook», «Twitter» та «Instagram» у порівнянні з 2020 роком показали суттєву українізацію користувачів, загальна кількість яких сягає більше 66% (за даними дослідження Центру контент-аналізу). Більшість організацій та компаній надають послуги і ведуть свої сторінки саме українською мовою.

Соціальні мережі «TikTok» і «Twitter» максимально приділяють увагу використанню державної мови, особливо серед молоді.

Twitter – соціальна мережа, яка є мережею мікроблогів, дає змогу користувачам надсилати короткі текстові повідомлення. Для того, щоб стати популярним, потрібно вміти влучно, коротко та змістовно сформулювати власну думку. Саме тут велику популярність мають хештеги, за допомогою яких можна знайти дописи, які зацікавлять користувача.

Значна кількість користувачів почала спілкуватись українською мовою після реєстрації у Twitter, бо до цього більшість з них розмовляли російською. Twitter поширює українські книги, фільми, звичаї та навіть лайку. Тут можна обговорювати події, новини культури, політики тощо.

Аналогічну тенденцію показав і TikTok – соціально-медійний застосунок для створення та поширення коротких відеороликів, середовище спілкування дітей, підлітків та молоді. У розважальний формат усе частіше розміщують актуальні теми та серйозні питання. Агенція Wideworks (офіційний партнер TikTok в Україні) нарахувала у серпні 2022 року 3,3-3,5 млн користувачів). Популяризація української мови проявляється у багатьох аспектах:

- школярі у рекомендаціях бачать відео, де інші користувачі показують лайфхаки підготовки до НМТ, ЗНО, рекомендують заклади вищої освіти;
- читання української поезії під сучасний музичний супровід;
- розповсюдження українських пісень, зйомка власних аматорських кліпів;
- інсценування ситуацій, де людина допускає лексичні помилки, а інший їх виправляє;
- гумористичний контент, де показують життя українців;
- цікаві історії користувачів;
- соціальні відео (наприклад, допомога пенсіонерам);
- переклад іноземних роликів українською мовою;
- рубрика «Антисуржик», де пояснюють, які слова вживати не варто та чим їх можна замінити;
- реклама, яку подає TikTok, також українською мовою.

Ця соцмережа має досить жорстку цензуру та обмеження, намагаючись створити доброзичливу атмосферу. Будь-які негативні висловлення щодо української мови відразу піддаються критиці та хейту.

Популярні блогери Наталія Сорокіна, Андрій Шимановський, Анастасія Марків, Данило Гайдамаха активно популяризують українську мову в соцмережах.

Також відбувається активна популяризація української мови через музику. Багато популярних блогерів почали активно просувати українським фільми та серіали.

Українська мова стає популярною. Молодь активно намагається зробити її основною в українському контенті. Але не треба забувати, що усе залежить від користувачів та їх вподобань. Головне – діяти та продовжувати працювати над поширенням, покращанням та активним використанням державної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://wideworks.agency/projects/>
2. Соціальна мережа Твіттер та історія її створення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://webstudio2u.net/ua/studio-web/598-istoriya-sozdaniya-twytter.html>
3. Що таке Тікток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://suspilne.media/9065-so-take-tiktok-nova-socmereza-aka-spricinae-mittevu-zaleznist/>
4. Атака на акаунти відомих людей: у Twitter назвали причину [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/ataka-akkauny-znamenitostey-twitter-nazvali-1595093313.html>

УКРАЇНЬКА МОВА-СКАРЬ НАЦІЇ

Влада СМОЛЯР

курсант 1-го курсу Навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців до підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник – Поповський А.М.,

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри українознавства та
іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Україна, як багата країна зі складною історією, відчула на собі болісні наслідки війни, яка залишила болючі рани на тілі українського суспільства. У такі

складні часи важливо звернути увагу на роль української мови як могутнього фактору національного єднання у боротьбі з підступним ворогом.

Початок війни нерідко передує розладу комунікації між людьми, поглибленню ворожнечі та непорозуміннь. У таких умовах українська мова може відігравати ключову роль у зміцненні національної єдності та сприяти мирному співіснуванню. Вона є незаперечним фактором, який об'єднує український народ та надає йому ідентичності. Збереження української мови допомагає побудувати міцні зв'язки між громадянами, створює платформу для взаєморозуміння та сприяє розвитку толерантного суспільства.

Важливо зазначити, що українська мова відіграє важливу роль у реалізації зовнішньої політики та дипломатії. Збереження та розвиток української мови сприяє зміцненню національного суверенітету, підвищує престиж України на міжнародній арені та сприяє побудові партнерських відносин з іншими країнами.

В освітніх і культурних закладах мова впливає на формування світогляду та духовних цінностей молодого покоління. Забезпечення доступу до якісної україномовної освіти сприяє розумінню культурних та історичних реалій країни, формує громадян, здатних до мирного співіснування та відкритих до діалогу.

Повага і толерантне ставлення до мовних прав інших етнічних груп, які проживають на території України, також має велике значення у контексті запобігання конфліктам. Розуміння та використання української мови як мови національної єдності не повинно суперечити важливості багатомовності та багатокультурності. Створення умов для збереження та розвитку мовної різноманітності, включаючи рідні мови національних меншин, сприятиме побудові гармонійного суспільства, попередженню будь-яких конфліктів.

Мову вважають однією з найважливіших складових культурної спадщини кожної нації. Вона не лише засіб спілкування, але й носій ідентичності, інструмент передачі знань та культурних цінностей. Українська мова є важливим духовним скарбом нашого народу, зберігаючи вікові надбання літератури, фольклору, мистецтва, науки, які складають культурну спадщину українського народу. Вона має багатовікову історію і була нерозривно пов'язана з формуванням та розвитком

української нації. Збереження та підтримка української мови є невід’ємною частиною збереження національної культури і визначення національної самосвідомості. Необхідною умовою збереження української мови як цінності нації є її активне використання та вдосконалення. Популяризація української мови в масовій культурі, сприяння її вивченню та розвитку, створення умов для повноцінного функціонування у всіх сферах життя – це завдання, що стоїть перед сучасним суспільством.

Українська мова в період жорстоких агресивних воєнних протистоянь нашого народу рашистській навалі стала могутнім чинником усвідомлення й зміцнення національного єднання. Відродження її державотворчих і духовних функцій сприяє побудові миру, співробітництву та розумінню між людьми різних континентів планети. Збереження та розвиток цього національного мовного скарбу має бути пріоритетом українського суспільства, держави та кожного громадянина. Тільки за допомогою спільних зусиль ми зможемо сформувані мирне, високоінтелектуальне прогресуюче суспільство, яке захищатиме загальнолюдські ідеали свободи, демократії й дотримання норм міжнародного права.

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Карина ТОКАРЧУК

студентка 1 курсу, спеціальність 053 «Психологія»

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»,

Науковий керівник – Холод Ірина Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри міжкультурної комунікації

та соціально-гуманітарних дисциплін

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Історія та культура англійської мови налічує багато століть розвитку і впливів різних культур та народів. Ось короткий огляд історії та ключових етапів розвитку англійської мови:

1. Доанглосаксонський період (V-XI століття): Англійська мова походить від германських діалектів, які говорили англосаксони, що переселилися на

Британські острови в V столітті. Середньовічна англійська, відома як «Old English», розвивалася протягом цього періоду.

2. Норманський завоюницький період (XI-XV століття): В 1066 році Нормандський завоюник Вільгельм Завойовник підкорив Англію. Його завоювання привело до великого впливу французької мови на англійську. Цей період відомий як «Middle English». З французької було запозичено багато слів, що збагатили словниковий запас англійської мови.

3. Ранньомодерний період (XV-XVII століття): Під час ранньомодерного періоду англійська мова почала зазнавати значних змін і розвиватися в напрямку сучасної форми. Цей період відомий як «Early Modern English». Тоді було введено нові слова, запозичені з грецької і латинської мов, завдяки розвитку науки та літератури.

4. Сучасний період (XVIII століття і пізніше): Від XVIII століття англійська мова продовжує розширювати свої кордони. Вона стала мовою світового спілкування завдяки колоніальним здобуткам Великої Британії. Англійська мова стала домінуючою мовою в багатьох сферах, таких як наука, технології, медіа, музика та література.

Мова тісно пов'язана з літературою, театром, кінематографом та музикою. Британська та американська література внесли величезний внесок у світову культуру, з такими видатними письменниками, як Вільям Шекспір, Джейн Остін, Чарльз Діккенс, Марк Твен, Ернест Гемінгуей та багато інших. Англомовний театр та кіно відомі своїми видатними акторами та фільмами. Англійська мова також має сильну музичну традицію, включаючи рок, поп, хіп-хоп та багато інших жанрів.

Зв'язок між історією та культурою англійської мови є взаємодоповнюючим. Культура впливає на мову, а мова впливає на культуру. Вплив культури на англійську мову проявляється через лексику, фразеологію та використання мовних конструкцій, що відображають особливості культурного контексту.

Наприклад, англійська мова має багато словосполучень та виразів, пов'язаних із британською культурою, таких, як: «the British stiff upper lip» (характерна британська витримка в емоційно напружених ситуаціях) або «the

English breakfast» (традиційний англійський сніданок). Одночасно, мова впливає на культуру, оскільки вона визначає спосіб сприйняття світу, вираження думок та розуміння взаємин між людьми.

Крім цього, англійська мова має велике значення у музиці та кінематографі. Англійські виконавці, такі як *The Beatles*, *Queen*, *Adele* та майже безліч американських артистів, стали міжнародними зірками та додали свої унікальні культурні виразні засоби у свою творчість. Англійська мова також є мовою голлівудського кіно, і через це багато культурних виразів та ідіом відображаються у фільмах, що впливає на глобальну культуру та сприйняття.

Отже, англійська мова, історія та культура нерозривно пов'язані, взаємно впливають одна на одну і формують багатогранну та різноманітну англійську культуру, яка має глибокий вплив на світову суспільну, літературну, музичну та кінематографічну спадщину.

ЗАСОБИ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТІ

Ірина ХОЛОД

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

У міжнародному контексті засоби невербальної комунікації грають важливу роль у взаємодії між людьми з різних культур. Оскільки мовні бар'єри можуть існувати, невербальні сигнали можуть стати універсальними засобами вираження емоцій, намірів і повідомлень. У міжнародному контексті наступні засоби невербальної комунікації мають значення:

1. Міміка обличчя може передавати емоції, такі як радість, смуток, обурення або здивування. Це універсальний спосіб вираження почуттів, який розуміють люди з різних культур.

2. Жести рук, рухи тіла та позиція можуть мати специфічні значення в різних культурах. Наприклад, підняття великого пальця може мати різні інтерпретації в

різних країнах, від показу «добре зроблено» до образи. Варто дослідити культурні нюанси різних країн, щоб уникнути непорозумінь.

3. Очний контакт може передавати повагу, зацікавленість та встановлювати зв'язок між співрозмовниками. Рівень і стиль очного контакту може варіюватися в різних культурах, тому варто вивчати культурні відмінності.

4. Використання простору та фізичного контакту може мати культурні варіації. Наприклад, деякі культури можуть вважати дотик під час спілкування неприпустимим, тоді як інші культури можуть це вважати нормою.

5. Інтонація, гучність та ритм мовлення можуть варіюватися в різних культурах і мати вплив на сприйняття повідомлення. Варто звертати увагу на тон голосу і вибирати його належним чином.

6. Вбрання та зовнішній вигляд можуть сильно відрізнятися. Важливо бути свідомим цих норм, особливо при взаємодії з представниками інших культур.

Варто пам'ятати, що культурні варіації інтерпретації невербальних сигналів можуть існувати, тому важливо бути відкритим до вивчення та розуміння різних культурних контекстів при комунікації у міжнародному середовищі. Зважаючи на різні культурні контексти, деякі жести можуть мати різні значення в різних країнах. Ось кілька прикладів:

1. *Округлення вказівного та великого пальців у формі кільця:* У багатьох країнах, зокрема в західних культурах, цей жест може означати «ок» або «добре». Однак, у деяких культурах, таких як Туреччина, Греція та Бразилія, Франція та Бельгія, цей жест може мати негативне значення, асоціюючись з образою або неприємністю.

2. *Махання рукою:* У багатьох культурах махання рукою використовується для привітання або прощання. Однак у деяких культурах, зокрема в Японії, махання рукою може вважатися неввічливим або неприйнятним. Тут більш поширеним є хлопання в долоні.

3. *Знак «V» з пальцями:* У багатьох культурах знак «V» зі вказівним та середнім пальцями може означати перемогу або мир. Проте, в Японії та Кореї цей

жест може вважатися образливим, адже там використовується для позначення числа 2 або вказівки на людину.

4. *Кивання головою* може мати різні значення в різних країнах. Наприклад, у багатьох культурах кивання головою вгору-вниз вказує на згоду або позитивну відповідь. Але в деяких країнах, таких як Болгарія і Греція, кивання головою вгору-вниз може означати заперечення або незгоду.

5. *Показ великого пальця* може мати різні значення в різних країнах. У багатьох країнах це може означати «добре зроблено» або позитивне визнання. Але в деяких культурах, таких як Іран та Колумбія, показ великого пальця може бути образливим і мати значення подібне до показу середнього пальця в західних країнах.

Очний контакт може мати різні значення і сприйматися по-різному в різних країнах і культурах. У США, Канаді, країнах Західної Європи очний контакт вважається важливим і показником активної спілкування. Зазвичай очі співрозмовника дивляться прямо, і довге уникання очного контакту може сприйматися як відсутність інтересу або невпевненості.

У деяких культурах східної Азії очний контакт може вважатися неприпустимим або невічливим, особливо у взаємодії зі старшими чи вищими за статусом особами. У цих культурах розглядати співрозмовника може сприйматися як невічливість або нав'язливість.

У деяких арабських культурах очний контакт може бути менш інтенсивним і більш витриманим, особливо взаємодіючи з особами протилежної статі або незнайомими. Вважається, що довгий і прямий очний контакт може викликати незручність або бути сприйнятим як невічливість.

В індійській культурі очний контакт може бути менш інтенсивним, особливо між людьми різних соціальних станів або в суспільних ситуаціях. Вважається, що занадто прямий і довгий очний контакт може сприйматися як нав'язливість або порушення особистого простору.

Варто пам'ятати, що ці загальні тенденції можуть мати виключення, і індивідуальні відмінності завжди важливі. Крім цього, зрозуміння та поважання

культурних норм і звичаїв партнера з комунікації важливо для успішної міжкультурної взаємодії.

Узагальнюючи вищезазначене, можна сказати, що сприйняття жестів у різних країнах і культурах може відрізнятися. Важливо розуміти, що ці описи є загальними тенденціями, і індивідуальні відмінності та контекст взаємодії також можуть впливати на сприйняття очного контакту. Норми невербальної комунікації можуть різнитися навіть у межах однієї країни або культури.

Враховуючи це, важливо бути чутливим до культурних контекстів та звичаїв співрозмовника, проявляти повагу і вибирати найбільш адаптивний стиль комунікації, щоб досягти ефективного міжкультурного спілкування.

ІСТОРІЯ

ФОТОЗБІРКА ФОТОГРАФА МАРКА ЗАЛІЗНЯКА У ЗІБРАННІ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ

Тетяна АРХІПОВА

старший науковий співробітник відділу фондів Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького

Марко Микитович Залізник (Желізник) – фотограф-аматор, краєзнавець, етнограф. Народився 1893 р., у с. Сергіївка Бахмутського повіту, Катеринославської губернії, у селянській сім'ї. Помер 1982 р. у Романівці, Донецька обл. Учасник 3 воєн: Першої світової, громадянської, Великої Вітчизняної. Працював у колгоспі ім. Дем'яна Бідного на Артемівщині. У фотозйомці життя односельців Донеччини створив фотолітопис важливих подій ХХ століття: війни, колгоспного будівництва. Залишив записи «Спогади про пережиті факти і про роль фотолюбства в моєму житті» і фотоспадщину з 5 тисяч фотознімків [3].

Зміст багатьох фотографій М. Залізняка відомий широкому загалу громадськості через публікації в періодичних виданнях, фотолітописах, підручниках з історії України, в документальних фільмах, його фотознімки

зберігаються в українських музеях та архівах, експонуються в музейних експозиціях та на тематичних виставках, але не завжди відомо авторство цих світлин. Мета повідомлення – розповісти про збірку фотографій М. Залізняка у зібранні ДНІМ.

Фотографії Марка Залізняка невідомо потрапили до колекцій історичного музею у Дніпропетровську. Про знайомство М. Залізняка з Д.І. Яворницьким, директором музею, розповів письменник Іван Шаповал у книзі автобіографічних оповідань про Яворницького «В пошуках скарбів» [6, с. 131]. Кілька листів з переписки фотографа з Д.І. Яворницьким повідомляють про те, що М. Залізняк був кореспондентом лексичного матеріалу для вченого, який протягом тривалого часу збирав Український словник [2, с. 71].

Знайомство фотографа з Д. Яворницьким розпочалося з листування 1929 р., коли М. Залізняк надіслав вченому листа зі своїми фотографіями. Яворницький високо оцінив документальну, історичну цінність фоторобіт Залізняка, відзначив ретельну фотофіксацію етнографічного матеріалу: «Фотографуйте й далі все те, що відображає побут людей». «Це є живі картини з живого життя українського народу, дорогий матеріал для науки етнографії. Йдіть і далі по тому ж шляху: знімайте характерні типи людей, їх житла, одягу, хазяйські приладдя, худобу – все, що коло чоловіка й для чоловіка». [6, с. 132 - 133]. Персональне знайомство відбулося у 1931 р., після запрошення Д. Яворницьким, керівником Дніпробудівської археологічної експедиції, Марка Микитовича на посаду фотографа експедиції. У травні 1931 р. М. Залізняк прибув до Дніпропетровська. У перші дні перебування в гостях у Д.І. Яворницького Марком Залізником були зроблені декілька фотопортретів вченого, портрети Дмитра Івановича з дружиною в домашньому інтер'єрі.

8 травня 1931 М. Залізняк отримав посвідчення, що він «є дійсно фотограф Археологічної Експедиції, що проводить свою роботу на порогах та узбережжі Дніпра, а також на Дніпрельстані» [1, с. 189].

За даними науково-діловодчого архіву ДНІМ М.М. Залізняк – фотограф Дніпропетровського краєвого музею в експедиції Дніпробуду з 07.05.1931 – 03.08.1931. Для наукової документації проводить фотозйомку ходу археологічних

розкопів, етнографічної експедиції на Дніпробуді: зразків матеріальної культури, кустарних виробів, знімає побут сільськогосподарських об'єднань.

З вересня 1931 року, за домовленістю з Яворницьким, був відряджений у Гришинський район з метою фіксувати життя і побут артіль, комун та радгоспів, увесь фотоетнографічний матеріал Залізняка мав направляти до музею [1, с. 328].

Фотозбірка М.М. Залізняка почала формуватися в музеї з 1929 – 1930 рр., з надісланих поштою Д. Яворницькому фотографій, що відображали селянські весілля, людей у характерному одязі, старого реманенту тощо. Їх кількість у музейному діловодстві того часу не відображена.

Шість фотографій збірки мають авторську наскрізну нумерацію (№№ 38, 43, 44, 48, 50, 52) з назвами сюжетів на звороті, що дозволяє їх поєднати в окрему підгрупу за часом надходження в музей. Вірогідно, – 1930 рік, за датуванням найбільш пізнього фотосюжету. Можна припустити, що всі надіслані відбитки з цієї підгрупи мали наскрізну нумерацію, але їх загальна кількість невідома. Кількість втрачених фотознімків не підрахована, оскільки немає відомостей про стан зареєстрованих у довоєнний час.

При розгляданні складу фотозбірки стає зрозуміло, що збереглася її невелика частина, записана в ході післявоєнної інвентаризації 1948 року, де посилення на джерело відсутнє. Не позначено також в облікових документах авторство. Всього у 1948 році зареєстровано 12 фото зі збірки М. Залізняка.

Більшість цих фотосюжетів 1929 – 1931 рр. відбивають колгоспне будівництво і колективізацію в СОЗі ім. Дем'яна Бідного на Артемівщині: «Молотьба», «На роботу», «Вівці на пасовиську», «Млин одноосібника», «Саботажники (переховували хліб)». Кілька знімків ілюструють народні звичаї: «Приїхали від вінця», «Молода готова до виїзду від батьків». З нового у житті на селі – «Міжхутірський футбольний матч».

Окрім передач фото до музею самим М. Залізняком, наповнення фото збірки відбувалося згодом з інших джерел. Цікаво, що фотографія – «Розпродаж майна розкуркуленого Мартиненка («Червоний базар»)» – передана музеєм Кривого Рогу у 1979 році.

Портрет Д. Яворницького, 1931 рік – закуплений у дніпропетровського колекціонера М.Я. Карасьова у 1983 р.

Дві фотографії у 1983 р. передав музею М.А. Мацегора: 1. «Подружжя Яворницьких, В.Ф. Залізняка», 05.05.1931 р. і 2. «Д. Яворницький зі своїми творами в кабінеті», 1931 р.

Три фотографії надійшли з архіву І. М. Шаповала у 2006 р.:

1. «Д.І. Яворницький, В.А. Грінченко, археологи Дніпробудівської експедиції», 1931 р. 2. «Д. І. Яворницький з дружиною Серафімою Дмитрівною», 1931 р. 3. «І. Шаповал І. і І. Яновський біля пам'ятника Катерині II на подвір'ї музею». 1930 р.

З НД фонду музею до основного переведені два знімки: у 1981 році – «Портрет М. Залізняка», 1931 р. і в 1992 – «Мітинг школярів з нагоди відкриття школи у Романівському, збудованої коштом хуторян до 11-річчя Жовтня». Цей знімок був удостоєний премії на конкурсі журналу «СССР на стройке» як кращий аматорський знімок [5].

Тематично фотозбірка відповідає кільком розділам: 1. Д.Яворницький. 2. Дніпробудівська археологічна експедиція. 3. Етнографія. 4. Сільське господарство. Колективізація.

На сьогодні чисельний склад збірки становить за кількістю зареєстрованих матеріалів в облікових документах за інвентарними книгами – 22 номери, 25 одиниць. Фотозбірка Залізняка має страховий фонд – цифрові копії сюжетів зображень і зворотного боку фото з авторськими назвами, власноручно зробленими фотографом на звороті фото.

На предмети фото зі збірки є в наявності картотека у складі науково-довідкового апарату за означеними темами. Окремо сформована картотека за авторством фотографа. Фотоколекція забезпечена документами обліку, записами в облікові книги і повністю доступна для використання в експозиційній роботі і для дослідників.

Збірка продовжує поповнюватися новими надходженнями, знайденими співробітниками музею і придбаними для музейного зібрання, та переданими громадянами.

Відбувається чисельний ріст збірки, пов'язаний з евристичними знахідками, дослідницькою роботою з фотофондом, зростанням уваги до дослідження тем колективізації і голодомору 1930-х.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д.І. Яворницького (Далі – ДНІМ). Науково-дліводчий архів. Оп. 1, од. зб. 50.
2. Епістолярна спадщина академіка Д.І. Яворницького. Вип. 4: Листи Д.І. Яворницького до діячів науки і культури / Упоряд. С. Абросимова, Н. Василенко, А. Перкова; За заг. ред. Н. Капустіної. Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2005. 500 с. С. 71 – 72.
3. Марко Желізняк. Фотолітопис. Ічня: ПП «Формат», 2019. 304 с.
4. Скопина Е. «Дни Трубецких» // Огонек. 1992. № 4. С. 12 – 14.
5. «Снимай, Железняк, нам, вредителей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gazeta.ua/history-journal>.
6. Шаповал І.М. В пошуках скарбів. Київ: Дніпро, 1965. 327 с.

ПРОБЛЕМА ЗРАДИ СЕРЕД ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ

Максим ВЕДМЕДЕНКО

курсант 1-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців до підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник – Поповський А.М.,

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри українознавства та іноземних мов Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Клятва – це урочиста або особиста констатація факту чи обіцянка, що підкріплюється закликом до когось або чогось, залежно від ситуації має ритуальний чи релігійний характер. Вона підтверджується тим, що виконавець її вважає священним дійством, як свідчення обов'язкового характеру виконання обіцянки або правдивості в констатації факту.

Неважливо чи то військова, чи поліцейська, чи присяга державного службовця – все це є клятвою, що складається між двома суб'єктами права, громадянином та державою. Як казав, Максим Крикун: «Присяга на вірність

українському народові – це клятва на все життя». І це цілковита правда, якщо людина присягається на вірність одному народові, вона стає його янголом охоронцем, який в будь-яку скрутну ситуацію стане на її захист – будь-то бій на фронті чи дебати на політичному рівні.

Зрадником може стати будь-яка людина, від звичайного рядового правоохоронця до самого Президента України, наприклад:

Астахов Валерій Васильович (колишній співробітник Беркут); Аліпатов Руслан Григорович (Полковник СБУ у Криму); Алєєва Наталя Галівна (Апеляційний суд міста Севастополя); Атаманюк Герман Степанович (Бахчисарайський районний суд Автономної Республіки Крим); Богомолова Лариса Вікторівна (Голова Полтавського районного суду Полтавської області. Екссуддя Бердянського міськрайонного суду Запорізької області.); Авдєєв Олександр Васильович (Ексдепутат Єнакієвської міськради Донецької області від Партії регіонів.); Агєєв Віктор Миколайович (Ексдепутат Верховної Ради Криму від Партії регіонів.); Віктор Медведчук (Колишній глава Адміністрації президента Кучми); Віктор Федорович Янукович (Колишній Президент України) та інші [3].

Серед причин зради можливо виділити: змінена чи порушена система моральних і духовних цінностей людини, емоційне вигорання особистості тощо.

Як відомо, цінності – абстрактний і об'єктивований феномен внутрішнього життя, одиниця культури як сфери загального, своєрідний атом суспільно-історичного досвіду. В.О. Ядовий склав ієрархічну модель диспозиційної регуляції соціальної поведінки особистості, яка окреслює такі ознаки: *«Першою, де реалізуються потреби людини, є найближче сімейне оточення; наступною – контактна (мала) група, у межах якої безпосередньо діє індивід; далі – більш широка царина діяльності, пов'язана з певними сферами праці, дозвілля, побуту; нарешті, сфера діяльності, що постає як деяка соціально-класова структура, до якої індивід прилучається, засвоюючи ідеологічні і культурні цінності суспільства»* [4].

У багатьох країнах світу спостерігається порушення системи цінностей серед працівників правоохоронних органів. Це може відобразитися у випадках корупції,

зловживання владою, порушення прав людини, необґрунтованому застосуванні сили та інших проявах. Однією з причин порушення системи цінностей серед працівників правоохоронних органів може бути недостатня підготовка, яка може призвести до професійного невміння діяти відповідно до закону. Також може відбуватися вплив зовнішніх факторів, таких як тиск з боку політичних чиновників, корупційні зв'язки або хабар. Важливо, щоб правоохоронні органи здійснювали свої функції згідно з встановленими нормами та стандартами, а також забезпечували навчання та підтримку працівників, щоб вони могли діяти відповідно до встановлених цінностей та принципів.

В.В. Бойко характеризує «емоційне вигорання» як механізм психологічного захисту, що полягає в повному або частковому відключенні емоцій у відповідь на психотравмуючі впливи. Він виділяє такі симптоми цього стану:

а) симптом «емоційного дефіциту», коли професіонал відчуває, що він не може повною мірою допомогти клієнтам і не може відчувати співчуття до їхньої ситуації;

б) симптом «емоційного відсторонення», коли людина навчається працювати як робот і відчуває відсутність емоційних реакцій на свою професійну діяльність;

в) симптом «особистісного відсторонення або деперсоналізації», коли професіонал втрачає інтерес до своїх клієнтів і сприймає їх як об'єкти для маніпуляцій;

г) симптом «психосоматичних і психовегетативних розладів», коли поява негативних емоцій пов'язана з фізичними і психічними розладами такими, як: безсоння, неприємні відчуття в ділянці серця і загострення хронічних захворювань.

Емоційне вигорання є станом, коли професіонали зазнають психологічного напруження і стресу в результаті своєї професійної діяльності, і це може призвести до серйозних наслідків для самої особистості і суб'єктів їх діяльності [1].

Наслідки зради серед працівників правоохоронних органів можуть бути серйозними та мають багато різних аспектів.

Ось кілька можливих наслідків зради серед працівників правоохоронних органів:

- Втрата довіри громадськості: зрада може викликати серйозну шкоду репутації як окремого працівника, так і всієї правоохоронної організації. Це може призвести до втрати довіри громадськості та складностей у співпраці з іншими організаціями.

- Потрібна перевірка інших працівників: зрада може призвести до потреби перевірки інших працівників, щоб забезпечити їхню відданість та відсутність конфлікту інтересів.

- Потенційні правові наслідки: зрада може мати правові наслідки для працівника та для організації, включаючи судові позови та втрату робочого місця.

- Психологічні наслідки: зрада може призвести до психологічних наслідків для працівника, включаючи відчуття провини, страху та втрати самооцінки.

- Вплив на роботу: зрада може мати вплив на роботу працівника, включаючи складності у виконанні робочих обов'язків та втрату професійних навичок.

- Втрата підтримки колег: зрада може призвести до втрати підтримки колег та ізоляції працівника в робочому середовищі.

Профілактика зради в правоохоронних органах

Відбір кандидатів на посади в правоохоронних органах. Це означає, що при відборі кандидатів на посади необхідно звертати увагу на їх моральні та етичні якості, ставлення до правопорядку та громадян.

Проведення внутрішнього контролю. Правоохоронні органи повинні мати внутрішні механізми контролю за поведінкою своїх працівників, а також за своєю власною діяльністю. Такі механізми можуть включати в себе звітність, перевірки, аудити тощо.

Проведення підвищення кваліфікації та тренінгів. Професійна підготовка працівників правоохоронних органів, включаючи навчання етиці та професійній діяльності, є надзвичайно важливою для забезпечення професійної компетентності та професійної етики.

Створення умов для професійного та кар'єрного зростання. Професійне зростання та підвищення кваліфікації працівників повинно бути стимулом для

їхньої мотивації до розвитку професії, а також до збереження принципів доброчесності.

Проблема зради серед працівників правоохоронних органів є досить актуальною в час агресивних дій **рф**, оскільки це ставить під загрозу не лише професійну діяльність, а й безпеку всього суспільства. Основними причинами зради є ідеологічні, психологічні та етичні проблеми, недостатнє фінансування та відсутність належної організації роботи правоохоронних органів. Наслідки зради можуть бути катастрофічними, включаючи терористичні акти, крадіжки державних та комерційних таємниць, корупцію тощо.

Шляхи запобігання зраді включають в себе вдосконалення роботи правоохоронних органів, зокрема, підвищення кваліфікації працівників, забезпечення належних умов праці та дотримання етичних стандартів, вдосконалення взаємодії між правоохоронними органами та іншими відомствами, а також забезпечення належного контролю над діяльністю працівників правоохоронних органів. Важливо також звернути увагу на психологічну стійкість працівників, що може бути досягнуто за допомогою спеціальної підготовки та психологічної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Figley, C. R. (1995). Compassion fatigue: Toward a new understanding of the costs of caring. Secondary traumatic stress: Self-care issues for clinicians, researchers, and educators, 1-20.
2. Гончарук І.В. Психологічні наслідки зради у правоохоронних органах. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Серія: Психологічні науки. 2015. Вип. 3(76). С. 65-69.
3. Політики, медійники, правоохоронці, що співпрацюють чи співпрацювали з ворогом в умовах воєнного стану. <https://www.chesno.org/traitors/>
4. Шульга, О.О. (2016). Зрада як соціально-психологічний феномен у діяльності правоохоронних органів. *Соціальна психологія*, 2(61), 109-117.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РИМСЬКИХ ПІХОТНИХ МЕЧІВ ЧАСІВ ПРАВЛІННЯ ІМПЕРАТОРА ТРАЯНА (98–117 рр. н.е.)

Владислав ДУДКО

науковий співробітник «Дніпропетровського національного історичного музею ім.
Д. І. Яворницького», магістр історії, реконструктор античності

Період правління імператора Траяна це час найбільшого територіального розширення Римської імперії, здійсненого за рахунок професійної регулярної армії. Її ефективність та перемоги багато в чому обумовлювалися не тільки їх вишколом, але і озброєнням, важливою частиною якого були мечі (гладіуси). Проблема вивчення мечів цього окремого хронологічного відрізка полягає у тому, що багато знахідок мають відносно розмиті хронологічні межі. Деякі з предметів, датовані періодом раннього правління Траяна, були виявлені в похованнях на варварській території, тому вони були в армії у вжитку ще за часів Флавієв чи раніше, потрапивши до варварів у якості трофеїв, товарів імпорту і в цей час вже не перебувати на озброєнні римлян.

Усього слід виділити три типи мечів застосовуваних масово в піхоті в цей період: «Помпеї», «Майнц» і гладіус тип «спата» (не плутати з простими кавалерійськими спатами). Кожен із цих типів мають власні підтипи.

Почнемо з найбільш поширеного за часів Траяна типу, «Помпеї». Середня довжина коливається в межах 650 мм, з яких 120–150 мм припадали на руків'я. Виділяють три підтипи: класичний, Путензен-Вімозе, Хамфельде [1, с.18].

Найбільш поширеним є класичний. Йому властивий рівний клинок з прямими паралельними один одному лезами, який майже під кінець звужується, утворюючи гострий трикутник. Перетин клинка переважно ромбовидний, але є й винятки з лінзовидним (Перепельники, Бордесхольм) [3, с. 548–549, 700] і змішаним, тобто, коли перетин одного клинка від лінзовидного чи лентовидного поступово переходить до ромбовидного (Кернарфон, Ксантен, Требусіце) [3, с. 554, 745, 764]. Більш рідкісні зразки, як знахідки з Микулова, Перепельників, мабуть, вироблених ще за Доміціана, мають розширення клинка по краях майже біля самого перехрестя [3, с. 671].

Серед зразків класичних гладіусів типу «Помпеї» середня ширина клинка коливається від 55 до 35 мм [3, с. 648–649, 702]. Більше половини клинків даного підтипу, складають зразки шириною 45 мм і більше [3, с. 555, 613, 671, 678–679, 700, 702, 709]. Клинки в межах 35–38 мм, це лише близько третини знахідок (Ближковіце, Бордесхольм, Требусіце) [3, с. 545, 548–549, 745]. Виходячи з датування, то мечі з вужчими клинками з'являються пізніше своїх ширших «побратимів». Довжина винятково самого клинка коливається в межах від 410 до 549 мм [3, с. 548–549, 700]. У переважній більшості вона становить понад 480 мм [3, с. 524–525, 613, 671, 633–634, 745–736].

Другий підтип «Путенсен-Вімозе», зустрічається значно рідше. Перетин клинка лінзовидний [3, с. 617, 636], ромбоподібний [3, с. 627]. Клинок переважно рівний та симетричний, без розширень у перехресті. У деяких випадках, як на знахідці з Копки [3, с. 636], клинок може звужуватися під невеликим кутом, але значно плавніше і повільніше, ніж у типу «Майнц», представляючи якусь перехідну форму між цими двома типами. До кінчика клинок звужується на трохи більшому видаленні, ніж у класичних «Помпеїських», і має не трикутну форму, а нагадує швидше напівеліпс. Загальна довжина меча коливається від 630 до 650 мм, довжина клинка від 460 до 530 мм, половина з яких понад 500 мм [3, с. 617, 630, 636, 709]. Ширина клинка мечів даного підтипу від 37мм (Камінчик) [3, с. 630] до 46 мм (Путензен) [3, с. 709], з переважанням в межах 40 мм (Фленсбург, Копки) [3, с.617, 636]. Датуються подібні мечі 2-ю половиною I-го – 1-ю половиною II-го ст. [3, с.617, 630, 636, 709]. Враховуючи, що всі ці знахідки були виявлені в Зарейнській Німеччині та Польщі, їхнє виробництво могло бути ще за часів Доміціана та раннього Траяна.

Третій підтип «Хамфельде» має значно грубішу і просту форму, ніж «Класичний». Він відрізняється досить широким клинком, що завширшки коливається від 55-х до 71 мм [3, с.721, 723]. Кінчик гострий, але має форму широкого напівеліпсу, як у підтипу «Путенсен-Вімозе». Різке розширення у перехрестя, як у деяких ранніх «Класичних» зразках відсутня. Клинок прямий, але на деяких знахідках від перехрестя під невеликим кутом звужуються вздовж чверті

своєї довжини, після чого стає рівним з паралельними один одному лезами (Підгужиці, Бордесхолъм) [3, с.704]. Перетин клинка: стрічкоподібний, змішаний, що переходить з лінзовидного в стрічкоподібний, а також з ромбовидного в стрічкоподібний. Довжина клинка (без руків'я) коливається в межах від 495 до 520 мм. Загальна довжина меча від 610 до 635 мм [3, с.704, 721].

Другий тип мечів, який може відноситися до піхотних, є гладіус тип «Спата». Вони мають схожість як з гладіусами типу «Помпеї», так і з кавалерійськими спатами, проте: вужчі за гладіуси і коротше за кавалерійські спати. Так ширина клинка типу «спата» коливається від 30 до 45 мм, з переважною більшість клинків не ширше 35–37 мм [3, с.538, 597, 674]. Довжина мечів разом із хвостовиком від 520 до 635 мм [3, с.604, 694], що відповідає іншим піхотним гладіусам. Кінчики клинків мають як трикутну форму (Авенш, Жеркув) [3, с. 538, 768], так і напівлінзовидну (Бьєргелід, Гамбург-Мармшторф, Жупа, Верінген) [3, с. 268, 545, 628, 758]. Окрему цікавість представляє меч з Бьєргеліда (Данія) з овальним розширенням посередині клинка, кінчика та різким розширенням біля перехрестя [3, с. 548]. Подібна особливість клинка давала перевагу при нанесенні рублячих і ріжучих ударів, залишаючи більш глибокі рани. Такі мечі були досить легкими і одночасно короткими, що робило їх зручними для проколювання та рубки супротивника.

Третім типом піхотних мечів могли бути гладіуси типу «Майнц», які були головною зброєю піхоти перші 2-і третини I ст. н.е. [1, с.17–16]. Мечі цього типу продовжили застосовуватися за часів Флавієв, коли вже в армії був масово поширений тип «Помпеї» [3, с. 555, 617–618]. Важко з повною впевненістю говорити про їх застосування в армії Траяна, т. я. переважно це знахідки за межами імперії тому не зовсім зрозуміло в який час вони були у вжитку до потрапляння у варварські поховання. Досить близькими за хронологією є знахідки з провінційного «римського» поховання в Бобовеку в Словенії (кінець I-го поч. II-го ст.) [3, с. 546–547], і невизначеного підтипу меч із Керхів в Німеччині (1-а пол. II-го ст.) [3, с. 635]. Також на метопах трофея Траяна з Адамклісі є зображення мечів та піхв близьких за формою до типу «Майнц» [2, с. 126, 150]. Ймовірно, деякі з мечів цього

типу хоч і не масово, але ще могли бути у вжитку в ранні роки правління Траяна, остаточно вийшовши з вжитку к моменту приходу до влади його наступника Адріана.

Характерними рисами мечів типу «Майнц» Халтем-Камелодунум є витягнуте вістря переважно трикутної форми, які звужуються з останньої чверті клинка. Довжина мечів разом із хвостовиком коливається від 554 до 695 мм із середнім показником переважно у 640–645 мм. Ширина клинка від досить рідкісних 37 до 75 мм [3, с. 555, 768] із середнім показником 45–60 мм [3, с.546–547, 549–548, 617–618, 635], що ширше багатьох зразків типу «Помпеї». Перетин клинків цього підтипу в період, що розглядається: переважно ромбовидний, а також лінзоподібний та перехідний від лінзовидного до лентоподібного (Бобовек) [3, с.546–547] або ромбовидного (Жеркув) [3, с.768]. Окремий інтерес представляє меч типу «Майнц» з Керхова, що має перетин з ребром уздовж практично всього клинка [3, с.635].

Як ми бачимо всі ці три типи меча поєднує відносно схожа довжина, в чому лише деякі з екземплярів відрізняються один від одного. Відмінності швидше йдуть у ширині клинка та довжини вістря.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bishop M. The gladius. Oxford: Osprey Publishing, 2016. 80 с.
2. D'Amato R. Arms and armor of the Imperial Roman soldier (112 BC–AD 192). – London: Frontline books, 2009. 302 с.
3. Miks C. Studien zur Römischen Schwertbewaffnung in der Kaiserzeit; Katalog und tafeln. Rahden/Westf: Leidorf, 2007. 1289 с.

РУХ ШІСТДЕСЯТНИКІВ З ТОЧКИ ЗОРУ Я-КОНЦЕПЦІЇ

Євгенія РАМЕНСЬКА

здобувач освітнього ступеня «магістр»

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Олександр ОВЕРЧЕНКО

здобувач освітнього ступеня «магістр»

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

Науковий керівник – Бердо Р.С.,

старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Рух шістдесятників займає одну із найважливіших сторінок вітчизняної історії. На науковому та суспільному рівні даний суспільно-політичний рух не сходиться зі сторінок обговорень та дискусій. Їх розглядали крізь призму філологічних, філософських, мистецьких, психологічних, історичних аспектах, однак даний рух так і не був повноцінно розглянутий з позиції історії та психології.

Вивчення концепції «Я» залишається актуальним і важливим в сучасному соціальному та психологічному дослідженні. Я-концепція допомагає людям в розумінні себе, своєї ідентичності (соціальна, особиста, етнічна, національна т.д.). В наш час розуміння своєї ідентичності та вміння розподіляти своє «Я» від чужого є досі актуальним.

Вперше Я-концепцію в науковий обіг увів психоаналітик Зигмунд Фройд. Ним було виділено структуру «Воно», «Я» та «Зверх-Я», що вплинуло на формування Я-концепції. Повноцінно Я-концепція виникла у 1950 роках у руслі гуманістичної психології Карла Роджерса. В сфері української психології дана концепція тільки набирає обертів і залишається мало досліджуваною сферою вивчення.

Враховуючи актуальність Я-концепції в суспільному та науковому просторі, нам би хотілось, на основі доступних мережних технологій (довідково-інформаційні системи, електронні бібліотеки), зробити спробу психологічного аналізу руху шістдесятництва з позиції Я-концепції, через загальний історичний контекст даного руху, тому, ми вважаємо, що обрані нами тема та психологічний напрямок, є актуальним.

Мета дослідження. Охарактеризувати явище шістдесятників використовуючи психологічну теорію Я-концепція.

Рух шістдесятництва являє собою багатовимірне культурно-політичне явище на теренах України. Для самих представників руху це ніщо інше, як «маленька щопта», яка існувала завдяки силі ідейного товариства [6, с. 49]. Філософи описують шістдесятництво, як «дух героїчної моралі» [5, с. 168]. Більшість істориків вбачають в них, як рух, що є частиною національно-культурного відродження [1].

Нами цей рух розглянуто, як нову генерацію інтелектуалів свідомість, яких не була пронизана «генетичним страхом» [1, с. 13] перед радянською системою. В даному дослідженні немає мети розглядати кожен аспект руху шістдесятників чи їх окремих представників з психологічної точки зору. Ми лише створюємо їх колективний психологічний портрет з точки зору Я-концепції.

Українські шістдесятники – це група молодих інтелектуалів, які з’явилися в Україні у 1960-х роках і проіснували до 70х років. З’явився даний рух в контексті періоду, що називається хрущовська «відлига», коли почались процеси десталінізації та певною мірою лібералізації суспільного життя. Українські шістдесятники стали частиною більш загально радянського руху «дисидентів», який формувався в багатьох країнах Варшавського блоку та у СРСР.

Ця молода генерація українських інтелектуалів відчувши цю «відлигу» на своєму психоемоційному рівні почала свою активну діяльність. Так, на початкових хвилях, вони виступали за «соціалізм з людським обличчям». Їх протест не був направлений проти радянського режиму, а йшов за радикальну десталінізацію з етично-культурної позиції [3, с. 129]. Так, вони виступали за реформи, свободу слова, гуманізм, націоналізацію культури тощо. Однак це все було лише на культурній площині (кінематограф, література, художнє мистецтво), де під різними мистецькими образами вони замаскували свій протест. Деякі це робили з ідейних позицій, а деякі, через віяння моди [3, с.130] і не замислювались над сенсом руху, частиною якого вони себе вважали. Рух без втручання у політичне життя тривав до початку перших арештів радянської владою. Тоді ж, як того не хотіла влада, але члени шістдесятників навпаки почали все політизуватися, стаючи українською національною опозицією до тоталітарного режиму.

Концепція «Я» розглядається в контексті соціальних взаємодій та впливу соціального оточення. Вона визначає, як індивід сприймає себе відносно інших людей, як формується соціальна ідентичність та взаємодія зі спільнотою. Саме такі риси ми бачимо у русі шістдесятників, як ми згадували вище, вони не йшли на пряму конфронтацію із владою, а демонстрували своє «соціальне Я» собі, своїм співвітчизникам та владі.

Шістдесятники своєю андерграундовою літературною, художньою та сценічною творчістю показували образи та символи, що сповнені ще одним «Я» – «Я-Національне», у яке ми може віднести їх чітку самоідентифікацію себе, як українців. Даний рух чітко усвідомлював себе з національно-психологічної точки зору в радянській системі, відокремлювавши серед інших своєю культурною, а пізніше політичною, діяльністю впливав на внутрішнє «Я» громадян тодішньої УРСР.

Пізніше рух шістдесятників почав йти на спад, через зміну радянської влади на більш жорстоку її форму, однак з припиненням руху всі ці нашарування різних «Я» не припинили свій розвиток і поширення на масову свідомість.

Отже, рух шістдесятництва займає один з найважливіших сторінок історії другої половини ХХ століття. Ми чітко простежили, як цей рух під час своєї активної діяльності, розвивав свою соціальну ідентичність. Ця соціальна ідентичність є проявом таких факторів, як національність, релігія, професійна група або інші соціальні категорії. Їх рух значною мірою впливав на розуми людей через культурно-політичну діяльність тим самим впливаючи на Я-ідентичність їх спостерігачів, якими були пересічні українці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Касьянов Г. Незгодні. Українська інтелігенція в русі опору 1960 - 80-х років. Київ: «Либідь», 1995. 224 с.
2. Рева Л. Г. Українська літературна біографіка: досвід та філософія шістдесятників. *Мова і культура*. 2014. Т. 6, № 17. С. 20–30.
3. Секо Я. Розвиток українського шістдесятництва у 1965–1971 рр. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : історія. 2014. № 2(1). С. 128–134.
4. Секо Я. Шістдесятники: у полоні поняттєвих конструкцій. *Україна-Європа-Світ*. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2013. № 11. С. 28–40.
5. Тарнашинська Л. Кордоцентричний код як основа художньо-естетичних пошуків українських шістдесятників. Вид-во УжНУ «Говерла». 2013. № 1 (29). С. 166–171.
6. Bellezza S. A. Взяти інтерв'ю у «легенди»: Ліна Костенко та колективна пам'ять шістдесятництва. *Miscellanea posttotalitaria wratislaviensia*. 2022. Т. 9. С. 47–54. URL: <https://doi.org/10.19195/2353-8546.9.3> (дата звернення: 30.05.2023).
7. Social identity: context, commitment, content / ed. by E. Naomi, S. Russell, D. Bertjan. Oxford : Blackwell Publishers, 1999. 273 p.

МЕШКАНЦІ КАТЕРИНОСЛАВА І: ЕТНІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Олександр СТАРІК

завідувач відділом археології Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького, кандидат історичних наук

Влітку 2020 р. археологічна експедиція Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького вперше проводила археологічні розкопки на території форштадту Катеринослава І Кільченського (1776-1783 рр.). Це дозволило зіставити писемні джерела з результатами археологічних досліджень. Інформація про формування населення губернського міста міститься у роботах відомих сучасних дослідників М. Кавуна та О. Харлана, які опрацювали значний масив архівних джерел.

За даними 1781 р. у Катеринославі І налічувалося більше двохсот будинків і діяли чотири церкви: російська православна, грецька, католицька, вірменська апостольська. Тут жили 270 купців, 874 міщан і ремісників, 1050 чоловік різного звання, всього 2194 особи. З урахуванням дворян, адміністрації та військових – від 2500 до 3000 мешканців.

Із території Розкопу 1 та підйомного матеріалу поблизу нього виділяються яскраво декоровані фрагменти пічних полив'яних кахлів, аналоги яким знаходимо у Тулі, Москві, Санкт-Петербурзі. Відомо, що у 1749 році кращі імпортовані кахлі коштували 10 ½ копійок за штуку. Отже, можемо припустити що вони належали дворянам і, можливо, заможним купцям. Також, скоріше за все, вони прикрашали печі етнічних росіян.

Значна частка фрагментів кахлів з Розкопу 2 належить до коробчастих фронтальних з рослинним орнаментом, характерним для «козацького бароко» 2-ї пол. XVIII ст. Численні аналогії таким кахлям бачимо на території Середнього Подніпров'я серед матеріальних комплексів сотенних, полкових містечок, гетьманських столиць тощо. Коробчасті кахлі від кількох печей вказують на значний відсоток серед мешканців Катеринославу І українського за етнічним походженням та козацького за соціальною приналежністю сегменту. До речі,

дослідники Катеринослава I, наголошуючи на поліетнічності населення міста, майже не приділяють уваги саме українцям. Хоча аналіз археологічної колекції знахідок свідчить про те, що вони склали вагомий частину мешканців форштадту. Відмітимо цікаву люльку, орнаментовану відтисками, нанесеними зубчастим коліщатком по краю тулійки та денцю чашечки. До побутових предметів, якими могли користуватись представники козацької старшини, належать дві трьохбічні бронзові печатки з т.з. «псевдогербами».

Численні фрагменти гончарного посуду мають широкі аналогії на всій території Гетьманщини та Вольностей Війська Запорозького Низового. За типами виділяються горщики, глеки, кухлі, покришки, миски, макітри тощо Орнамент теж доволі різноманітний – штапований, рельєфний, або нанесений природними фарбами. Цікаво, що проглядається чіткий розподіл за локаціями, де користувалися переважно скляним або гончарним посудом. З Розкопу I та траншеї (її закладено на місці, де згідно планів Катеринослава I існували купецькі ряди) походить значна кількість фрагментів скляних посудин. В основному, це частини штофів, напівштофів, пляшок з безбарвного та зеленого скла. Вирізняються фрагменти бокалів з ніжками, прикрашеними «венеціанською ниттю». Подібні знахідки можуть вказувати на існування поряд «присутственого місця».

Військовий стан репрезентує бронзовий наконечник піхов клинкової зброї, уламок чавунної бомби, свинцева картеч, рушничний кремій, бронзові мундирні гудзики напівсферичної форми. Представники робітничих професій могли користуватись будівельними цвяхами та скобами, точильними каменями тощо. Знайдена також залізна кирка каменяра, поширена у XVIII – XIX ст.

Які ж ще етнічні групи брали участь у житті Катеринослава I? Місцевими мешканцями було знайдено цікаву митну пломбу. З її лицевого боку – відтиск штапу із зображенням вензеля короля Пруссії (1740-1786 рр.) Фрідріха II Великого під короною. Зі зворотного боку відтиснутий герб – орел. Вірогідно, пломба вироблена у Кенігсбергу. Два мідних мангіра Шахін Герая (1777-1782 рр., 1783 р.) (1191–1198 рр.) та білонове акче Селім Герая III (1765-1767, 1770-1771рр.) вказують на наявність торгівельних відносин із Кримським ханством.

Отже, за допомогою археологічних методів можна отримати нові дані про етнічні, соціальні, побутові, економічні особливості існування мешканців Катеринослава I.

УКРАЇНСЬКА НАЦІЯ. МІРКУВАННЯ З ПРИВОДУ КОНЦЕПЦІЙ НАЦІЄТВОРЕННЯ

Віталій СУХОВИЙ

магістр історії, науковий співробітник Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького

Нація складний та неоднозначний феномен. Сучасний світ навряд чи можливо уявити без національних спільнот, хоча ще в другій половині ХХ ст. в історіографії, особливо марксистській, були поширені уявлення про відживання націй протягом подальшого історичного розвитку. Але як і відносно уявлень про відмирання релігій, так і в багатьох інших аспектах марксистські прогнози не справдилися. Національна свідомість є невід'ємним елементом самоусвідомлення людини на рівні з іншими уявленнями: релігійними, корпоративними тощо.

Існують різні визначення й розуміння нації, але спростивши, їх можна звести до двох головних класів: *етнічні* та *політичні*.

- Етнічна концепція визнає, що нація утворюється в певний період розвитку суспільства на базі етнічної групи, яку об'єднують спільна мова, традиції, вірування тощо.

- Політична концепція визнає за нацією політичне утворення довкола певних ідей: наприклад, формування американської нації на базі спільного уявлення про свободу та права людини. В даному випадку етнічність має другорядний вплив.

Так чи інакше, на мій погляд в обох концепціях є багато спільного, а саме формування уявленої спільноти на базі вірності певним ідеям. У випадку першої концепції цими ідеями виступають ті, які виведені з культури та традицій певної етнічної групи. Етнос сам по собі поняття абстрактне, тому що в традиційному суспільстві люди не надто концептуалізують свої уявлення про його межі та територію. Це розуміння виникає у випадку великих міграцій, причини яким

можуть бути найрізноманітнішими: війни, мобілізації природні лиха. Люди переміщаючись, перемішуючись впізнають в інших споріднених собі. Витворення уявлення про кордони й територію етносу завжди пов'язується з переходом етносу до фази самоусвідомлення, тобто переростання етносу у націю. Й оскільки самоусвідомлення базується на певних елементах, ці елементи вимагають концептуалізації: тобто виокремлення, усвідомлення та актуалізації.

Цей етап вимагає утвердження системи освіти, а з нею літературної мови, пантеону письменників, історичного наративу. Тобто в традиційному суспільстві присвоєння культурних цінностей відбувається неусвідомлено й через імітацію та в локальному вигляді. При цьому сума локальних традицій ще не стає національною, оскільки існує саме у вигляді суми різних необ'єднаних локальних традицій, без чіткого уявлення про свою цілісність, історичний наратив, культурний пантеон та кордони.

З утвердженням цього розуміння трансляція традицій уже відбувається в усвідомленому вигляді, тобто через шкільну систему, через уроки мови та читання літератури національною мовою й через історичний наратив. На зміну (чи принаймні на доповнення) локальній неусвідомленій традиції приходить сформована національна, яка вимагає певної системи ідей та лояльності щодо цієї системи. Навіть нація, яка виводить себе з певного етносу неможлива без усвідомлення того, що витворює цей етнос й свого відношення до цих елементів.

Отже, як в політичній концепції, так і в етнічній, нація утворюється через лояльність до певної системи ідей та поглядів. Походження перестає грати значну роль й в утвердженні нації на базі етнічної групи. Етнічні групи переважно закриті, щоб стати повноцінним членом цієї групи іноді треба тільки народитись у ній, але нація за визначенням не може бути закритою групою, оскільки є уявленою, оскільки концептуалізується через ототожнення з певними принципами. Тобто, якщо коректніше сформулювати, починає грати роль не реальне походження, а уявлення, тобто, через сконструйований наратив. Й у даному контексті взагалі перестає бути важливим, що наприклад, у Александра Петковича є слов'янське коріння, важливим стає його уявлення й усвідомлення походження через угорський

міф як Шандора Петефі. І в цьому аспекті політична та етнічна концепції нації сходяться: належати до певної нації – значить ототожнювати себе з певною системою ідей та наративом.

Парадигмальні події, які кшталтують історичний міф. В утворенні національної спільноти важливе значення може відігравати певна парадигмальна подія, яка стає наріжним каменем в кристалізації й самоусвідомленні національної групи і з якої потім виростає національний міф. Так в утворенні американської нації такою подією стає американська революція кінця XVIII ст., без якої неможливо уявити існування цієї спільноти. Для України подібною подією стає козацька революція середини XVII ст. Даний факт не означає, що українські протонаціональні ідеї не існували до цих подій, й що після козацької революції українська нація одразу постала, але ці події сильно впливають на її кшталтування та саморозуміння. Ми знаємо, що період XVI ст. є часом пробудження протонаціональних ідей не тільки в українському, але й в загальноєвропейському масштабі.

Після монгольського нападу території України-Русі опиняються під владою двох держав: Королівства Польського та Великого князівства Литовського. Тривале існування в межах двох, частково близьких, а потім – однієї політично-територіальної спільноти (Речі Посполитої) не могло не вплинути на формування ідентичності та певних уявлень у боярсько-князівської верстви. І ці уявлення гальванізуються у другій половині XVI ст. Причиною тому було декілька факторів, одні із яких загальноєвропейського масштабу, а інші – суто локального. До загальноєвропейських ми можемо віднести поширення книгодрукування, та наголос на локальних ідентичностях. Наслідки цього процесу ми переживаємо й досі. Книгодрукування – процес, який перевернув Європу й світ. Не дивлячись на появу у свій час радіо, телебачення й інтернету, цей процес й досі впливає на формування суспільної думки. Саме виникнення книгодрукування й поширення «інтелігенції», тобто читаючої верстви – йдуть рука об руку, а поширення книгодрукування впливає на утвердження літературної мови, оскільки цей процес

вимагає певної мовної уніфікації. Це, так чи інакше, викликає поширення протонаціональних ідей й процесів усвідомлення себе й свого місця в соціумі.

Другий загальноєвропейський чинник – це загострення релігійної боротьби. XVI ст. – це час виникнення протестантизму, процес який став можливим не в останню чергу через книгодрукування й поширення освіти в упривілейованих прошарках суспільства. Протестантизм масово проникає в Корону Польську та Велике князівство Литовське й знаходить багато послідовників. Як приклад, можна навести рід Радзивілів, частина якого переходить в кальвінізм. Поява протестантизму й загострення релігійної полеміки ведуть до пробудження від сну православ'я на українських землях. Виникнення православних братств, які з'являються за прикладом протестантських формацій, й пізніше підпорядкування їх напряду константинопольському патріархові, збуджує інтелектуальний рух в українському православ'ї [1]. Знову ж, таки на тлі релігійної полеміки, ширення потридентського католицизму привертає увагу до унійних ідей. Центром релігійного оновлення стають впливові на Волині Острозькі. Острог перетворюється на один із осередків освіти та книгодрукування. Заключення Берестейської церковної унії, згасання князівських родів та перехід іншої їх частини до католицизму (останнім із великих представників князівської верхівки, які перейшли у католицизм, був Ярема Вишневецький, який перехрестився у 1634 році) були процесами, які сколихнули тогочасне українське суспільство, й вивели на арену релігійної боротьби козацтво, верству – яка набирає чітких соціальних обрисів.

Важливо наголосити, що козацька революція активізує всі стани суспільства, які на Київщині та Брацлавщині активно поkozачуються. Так за перші два роки козацької революції, за даними В'ячеслава Липинського, в козацькому війську було 6-7 тис. шляхти [2]. Й в різних козацьких договорах (у тому числі в Переяславській угоді) постійно фіксуються пункти про захист та потвердження шляхетських прав та володінь, але шляхта, влившись у козацьку старшинську верхівку, вже не виступає як самостійний гравець. Козацтво, *принаймні символічно*, стає надстановою структурою, яку фактично ототожнюють з українським

населенням. А також союз козацтва й церкви витворює певну ідеологічну тяглість з минулим в усвідомленні своєї окремішності. Отже козацький проєкт виявився більш універсальним (ніж той же шляхетський), майже надстановим. Приклади цього можна бачити в різних документах епохи, і нехай часто вимоги, які там наводилися були скоріше символічними, вони показують важливе зрушення в суспільно-політичному усвідомленні. Так, наприклад, було сказано в одній зі статей Острозької комісії 1670 року, яка провадилася між урядом гетьмана Дорошенка та поляками: «сирѣчь изъ единыя страны Премышля, Самбора и отъ града Кіева и далѣе даже на двѣнадесять миль изъ другія страны, сирѣчь отъ Мемна и изъ четвертыя страны отъ Сѣвска и Путивля, **вси суть казаки...**» (виділення мої – С.В.) [3].

Й хоча це все звичайно не ліквідувало станової ієрархії та соціального протиборства (що, зрештою, й було однією з причин Руїни), але символічно стало такою парадигмальною подією в українській історії, яка конститує національний міф. Якщо до порівняння взяти Білорусь, то відсутність там стану аналогічного козацькому, вплинула на слабкість національного проєкту в майбутньому. Білоруське міщанство було розорено московсько-польською війною, а місцева шляхта остаточно зполонізувалась. Й білоруський романтизм, звертаючись до народної стихії, не мав такого історичного підґрунтя, як романтизм український. Козацтво (не як реальний феномен, наприклад, наприкінці XVIII – на початку XIX ст., а) як певний конструкт, завжди привертало увагу до себе як романтиків, так і пізніших діячів українського відродження (цікавий факт, що І. Котляревський в своїй «Енеїді» з троянців робить саме козаків). Всі пізніші зрушення в Україні (від романтизму через Українську революцію й до нинішньої російсько-української війни) мають «виразний козацький відбиток». В цьому сенсі оформлення української нації відбувалось через відношення до й осмислення цієї парадигмальної події.

Бенедикт Андерсон, автор відомої праці «Уявлені спільноти» [4] пише про те, що явище націоналізму (яке на Заході часто розуміли в негативному сенсі) треба розглядати в одній спільці з такими поняттями, як рід (клан) та релігія, а ніж в одній

площині з явищами типу фашизму або лібералізму. Й не дивлячись на те, що сам автор не прояснює цю дистинкцію, порівняння національної й релігійної свідомостей видається дуже продуктивним. Релігійна свідомість так само формує комплекс ідей, через ототожнення з якими, витворюється спільнота. Звичайно, відмінність полягає в тому, що релігійна свідомість вбачає в цих ідеях не самоцінність, але зв'язок із трансцендентним, в той час як національна свідомість бачить в цих ідеях самостійну цінність. Але тим не менше, як національна група, так і релігійна є такою, оскільки відносять себе до цього комплексу ідей, в якому часто важливу роль відіграє певна парадигмальна подія – наприклад, вихід юдеїв з єгипетського рабства, чи воскресіння Христа, чи одкровення Мухаммада. Й якщо ми розглянемо релігійну групу під цим кутом зору, то повне розуміння події часто відбувається уже постфактум, й релігійна група окреслює свої межі якраз через спроби охопити, зрозуміти смисл цієї події. Так і в контексті національної групи, її витворення йде вже після парадигмальної події, через спробу схопити, зрозуміти смисл цієї події й побачити себе у світлі цієї події.

Отже, нація – складний та багатозначний феномен, але витворює його саме комплекс ідей та уявлень, через який певна група уявляє себе, тому в даному контексті немає великої різниці між «етнічним» та «політичним» визначенням нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Sysyn Frank E. Religion and the early modern state. *Religion and the early modern state*. Cambridge University Press 2011, pp. 154-184
2. Lipiński Waław Stanisław Michał Krzyczewski. Z dziejów walki szlachty ukraińskiej w szeregach powstańczych pod wodzą Bohdana Chmielnickiego. Kraków 1911.
3. Когут З. Кордони України: територіальні візії козаків від гетьмана Б.Хмельницького до гетьмана І. Самойловича. *Український історичний журнал*. 2011. №3. С. 50-73.
4. Бенедикт А. Уявлені Спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. Київ: Критика, 2001.

КУЛЬТУРА

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Рімма БЕРДО

старша викладачка кафедри міжкультурної комунікації та
соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Інформаційно-комунікаційні технології стали нерозривною частиною життя сучасного індивіда, вони задіяні всюди – у спілкуванні, розвагах, побуті, політиці, культурі, професійній діяльності тощо. Це дає підставити говорити про народження нової соціокультурної реальності – цифрової культури.

Категорія «цифрова культура» постає предметом наукових дискусій, оскільки все більше в це поняття стають задіяні не лише окремі особи, а й взагалі суспільні процеси. Цифрова культура потребує інноваційних принципів та методів роботи в українських закладах вищої освіти.

В описаних умовах стає актуальною проблема розвитку цифрової культури здобувачів вищої освіти.

Поняття цифрової культури досліджували як зарубіжні науковці, такі як К. Бассет, К. Гере, Г. Грибер, М. Деузе, Р. Мартін, Л. Манович, Дж. Стоммел, М. Хенд, так і вітчизняні науковці В. Биков, Д. Галкін, М. Лещенко, П. Матюшко, О. Овчарук, В. Ребрина.

Метою даної роботи є аналіз компонентів цифрової культури й обґрунтування шляхів становлення цього культурологічного феномену у здобувачів вищої освіти.

Поштовхом для сублімації навичок роботи на засобах комп'ютерної техніки в цифрові компетенції, а згодом і в цифрову культуру, стало виникнення технології Web 2.0 – це мережеві сервіси Інтернету, які дозволяють колективно опрацьовувати Web-ресурси. Відбулося це на початку 2000-х років.

З розповсюдженням цифрових засобів зростає і кількість інформації, що оточує людину. Відповідно виникає потреба у навчанні не лише інформаційних

знань, умінь і навичок, а й інформаційних компетенцій, пов'язаних із пошуком, вилученням та критичним аналізом інформації, здатністю самостійно добувати і виробляти нові знання [3]. Підтвердження цьому можна знайти проаналізувавши розвиток викладання інформатики у вищій школі України з часів незалежності [2]: спочатку (до 1996 року) студенти як суб'єкти освітнього процесу вивчали нові мови програмування, ускладнення архітектури ЕОМ та периферії, розробку прикладного програмного забезпечення. З 1996 року основу навчальної дисципліни «інформатика» стали складати курси користувачького напрямку – експертні та інформаційні системи, бази даних та системи управління базами даних, інтернет-програмування, офісні додатки, управління комп'ютерними мережами та засобами комунікацій. Нині ж затверджено низку правових документів [2, с. 114], що регламентують створення курсів медіаграмотності, веб-технології та вивчення інформаційних технологій у вузьких спеціалізаціях, як то в юридичній діяльності, психології, туризмі тощо.

К. Літвінова виділяє компоненти цифрової культури, які пропонують проаналізувати в розрізі сучасних викликів та в результаті отриманих знань після участі в проєкті «Мир у цифровий час» за «Програмою з розширення можливостей заради відновлення порозуміння для лідерів громад в Україні» (проєкт виконувався у співпраці з ГО «Фундація прав людини» за підтримки Інституту зовнішніх культурних зв'язків (IFA) коштами Міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччини):

- раціональне споживання інформації – варто замислюватися над тим, яку інформацію ми споживаємо, а особливо в умовах інформаційної війни;
- критичне мислення – замислюємося не лише над «кількістю» спожитої інформації, а й над її «якістю». Якщо інтерпретувати в сучасні реалії, то варто довіряти лише офіційним джерелам даних. Також не варто поширювати в соціальних месенджерах неперевірену інформацію;
- цифрова грамотність – вміння користуватись сучасними інформаційними технологіями та програмним забезпеченням з урахуванням усіх можливостей, що надає інформаційний прогрес. Бажано слідкувати за новинами у сфері

інформаційно-комунікаційних технологій, принаймні того, що стосується професійної предметної галузі. Також варто вміти користуватися програмними засобами з різних технічних пристроїв, не зосереджувати увагу лише на смартфонорієнтованих технологіях;

- IT-волонтерство – інформаційно-комунікаційні технології можуть використовуватися для вдосконалення оточуючого світу, тобто бути не лише користувачем, а в певній мірі – волонтером. Прикладом може бути участь громадян у соціальних веб-проєктах, використання інструментів електронної демократії, ведення блогів інформативного або пізнавального контенту;

- «зелене» використання інформаційних технологій – зіпсовані чи старі гаджети варто передавати у спеціально відведені заклади.

Важливо наголосити на тому, що формування цифрової культури не обмежується вивченням цифрових технологій та форматів, а охоплює найрізноманітніші аспекти життя сучасного здобувача вищої освіти, а в майбутньому – професіонала своєї справи [1].

Спеціаліст із вищою освітою повинен розуміти, яким чином цифрові технології можуть підтримувати спілкування, творчість та інновації в їх професійній діяльності, а також усвідомлювати їх можливості, обмеження, ефекти та ризики. Він повинен розуміти загальні принципи, механізми та логіку, що лежать в основі цифрових технологій, які безперервно розвиваються, а також знати основні функції та особливості використання різних цифрових пристроїв, програмного забезпечення та комп'ютерних мереж. Варто також вміти використовувати цифрові технології відповідно до правових та етичних принципів. Добре було б мати можливість керувати та захищати інформацію, вміст, дані та цифрові ідентифікації, а також ефективно взаємодіяти з програмним забезпеченням, пристроями, штучним інтелектом або роботами (програмними ботами) тощо.

Отже, процес формування цифрової культури в здобувача вищої освіти вимагає рефлексивного та критичного процесу навчання, а також етичного, відповідального та безпечного підходу до використання цифрових засобів та

інструментів. Також варто враховувати сучасні виклики і бути «гнучким» у виборі практичних задач.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базелюк О. Формування цифрової культури педагогічних працівників у закладах професійної освіти. Вісник післядипломної освіти, 2018. Випуск 6(53). С. 23–36.
2. Ріжняк Р. Розвиток інформатики та інформаційних технологій у вищих навчальних закладах України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття : монографія. Кіровоград : «КОД», 2014. 436 с. URL: <http://dspace.cuspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/941/1/Розвиток%20інформатики%20та%20інформаційних%20технологій%20у%20ВНЗ%20України.pdf>
3. Семенюк Н. Необхідність інформаційного супроводу освіти впродовж життя. Гілея : науковий вісник: зб. наук. праць. Київ : Гілея, 2013. Вип. 78 (11). С. 294–297.

СПОТВОРЕННЯ ОРИГІНАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ БАЗОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ СЕКУЛЯРІЗАЦІЇ НАУКИ

Геннадій ВІНОГРАДОВ

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Потужні секуляризаційні процеси, що розпочалися по закінченню епохи Середньовіччя (наприкінці XV ст.) в Європі та численних колоніях низки європейських країн на Американському і Африканському континентах, мали в цілому, як добре відомо, позитивні наслідки для розвитку економічних і суспільних відносин у найширшому сенсі, науки, культури тощо; поступово вплив християнських конфесій (католицизму, православ'я, протестантських течій) на соціальні процеси зменшувався, що об'єктивно спричинило справжній вибух науково-технічного прогресу, збільшило і прискорило динамічність історичного поступу. Відповідно наукова термінологія почала позбавлятися очевидного чи латентного теологічного «забарвлення», а у тих випадках, коли продовжувала послуговуватися запозиченнями з грецької та латинської мов (разом з єврейською – трьох християнських Святих Мов), на богословських аспектах свідомо не наголошувалося; яскравим прикладом може бути активне використання і до сьогодні в якості другого компоненту двокореневих слів для позначення наук чи наукових напрямків грецького слова «логос» (у різних графічних і фонетичних

варіантах) без врахування тих обставин, що, з одного боку, в християнській традиції λόγος є синонімом Сина Божого, а з іншого, протягом Середніх Віків (492 – 1492 рр. від Різдва Христового) вже одна присутність цього слова в двокореневих словах духового чи світського змісту автоматично підкреслювало додаткову й принципову увагу з боку Господа в процесах, які позначалися відповідними термінами.

Прикро визнавати, але до сьогодні не тільки власне історична наука, але й інші гуманітарні дисципліни, дотичні до вивчення тих чи інших етапів розвитку європейської цивілізації, послуговуються базовою термінологією, яка своїм походженням і початковим періодом застосування безпосередньо пов'язана з кількома відомими епохами (у нашому випадку – від Середньовіччя до Бароко) з відповідним оригінальним смисловим навантаженням, але у більшості випадків зі спотвореною з часом семантикою. Як ми продемонструємо далі, первісний тематичний зміст термінів мав виключно теологічний характер, визначаючи у такий спосіб відповідне розуміння всієї епохи, але приблизно з середини XIX ст., коли почала формуватися базова наукова термінологія сучасного типу, суто богословські елементи свідомо відкидалися як непринципові, шкідливі тощо, що в процесі цілеспрямованої секуляризації поступово призвело до втрати первісного смислового навантаження.

Оригінальний латинський вигляд словосполучення «Середні Віки», яке використовувалося і до середини XV ст., коли його концептуалізував Флавіо Бйондо, був *Aevum Medium*, що буквально означало «доба, яка ґрунтується на загальноприйнятих, так би мовити «усереднених» принципах», тобто власне християнських релігійних, суспільних, етичних тощо; необхідно погодитися, це зовсім не співпадає з поширеним помилковим тлумаченням Середньовіччя як «середньої» епохи з негативною репутацією між Античністю і Новим Часом. Аналогічна ситуація є з первинним змістом понять «Ренесанс» і «Реформація», адже оригінальне значення першого буквально латинською мовою означає «переродження» чи «народження знову» і католики це тлумачили як очікування Другого Пришествя Ісуса Христа, новий етап Боговтілення, який мав відбутися у

1492 р., а латиною *reformatio* разом з синонімом *refiguratio* означалася важлива для християн подія Преображення (церковнослов'янською – буквальна калька зі згаданих латинських і відповідного грецького терміну *μεταμόρφωσις* – «метаморфоза»). З урахуванням висловленого, «Ренесанс» і «Реформація» не є прагненням «відродити» Античність чи «реформувати» католицизм, як помилково вважається і зараз, а гідно зустріти Друге Пришестя і Страшний Суд наприкінці XV ст., а також з 1517 р. частині католиків, так званим протестантам (до речі *protestatio* латиною буквально означає «запевнення» чи «стверджування», а не «заперечення», як помилково вважається і саме у такому сенсі послуговуються словами «протест» чи «протестувати»), повернутися до традицій Раннього Християнства без церковної ієрархії, культу святих, інституту чернецтва, більшості догматів і таїнств, визнання Папа Римського лідером усіх християн; до речі, власне «реформуванням» католицької церкви зайнялася вона сама на Тридентському Соборі 1545 – 1563 рр.

Щодо доби Бароко залишається традиційною і поширеною точка зору, що сам термін походить від португальського поняття *perola barroca* («перлина неправильної чи спотвореної форми») і у різних графічних і фонетичних формах (*Barocco* – італійською мовою, *Baroque* – французькою і англійською, *Barok* – німецькою і польською тощо) означає «примхливий», «чудернацький», «дивакуватий», «капризний» і таке подібне; автори продовжують апелювати до прикладів періодичного поширення у Європі XVI – XVIII ст. моди на перлини не ідеальної сферичної, а спотвореної форми, що й стало ідеально-символічним взірцем різноманітних стилів у літературі, мистецтві, архітектурі, одязі тощо з колосальним регіональним різноманіттям. Саме таким тлумаченням Бароко має «завдячувати» насамперед авторитетному швейцарському науковцеві Гайнріху Вьольфліну, сформульованому в його класичній праці «Ренесанс і Бароко» 1888 р.; його підхід і до сьогодні фактично не заперечується, поступово насичуючись результатами прикладних досліджень окремих часових і регіональних варіантів барокових пам'яток. Втім, на нашу думку, варто звернути увагу на наступні обставини: по-перше, барокова епоха (з певними застереженнями – середина XVI –

середина XVIII ст.) європейськими інтелектуалами і аристократами, поряд з безсумнівними численними позитивними складовими, розглядалася як період швидкої деградації християнських морально-релігійних чеснот, зростання меркантильності, цинізму і брехливості, знецінення людського життя; по-друге, світська і церковна еліта прагнула пришвидшено створити своєрідну штучну культурну конструкцію, яка б продовжувала підтримувати і пропагувати традиційні християнські цінності (з урахуванням, звичайно, тих чи інших об'єктивних змін), що значною мірою пояснює саме у період Бароко початок формування масонства як таємної аристократичної мережі зі складною системою ієрархій, випробовувань і ритуалів із метою збереження насамперед християнських чеснот, які в реальному житті втрачали авторитет і вплив. До речі, відомий бароковий персонаж Дон Кіхот з роману Сервантеса (вийшов друком у 1605 – 1615 рр.) ідеально ілюструє ситуацію, коли бідний іспанський шляхтич намагається діяти у повній відповідності з християнськими чеснотами і середньовічними рицарськими традиціями, а це викликає, як відомо, сміх і глузування сучасників, які залишаються лицемірно набожними католиками; по-третє, в ситуації, яка склалася, найефективнішим способом зберегти рівень авторитетних християнських соціальних, релігійних, моральних цінностей було використати в якості своєрідного «алгоритму» біблійний вірєць, в якому б були акумульовані найважливіші символічні орієнтири.

Цим вірєцем і стала притча з Євангелія від Матвія (13:45), в якій Ісус Христос уподібнює Царство Небесне купцеві, який шукає гарних перлин і, знайшовши найдорожчу і найгарнішу, купив її, розпродавши все, що мав; саме біблійна перлина, грецькою – «маргарита», і стала у період Бароко символом пріоритету духовного над матеріальним, вічного над тимчасовим, морального над цинічним тощо; а побудована землі зусиллями світської і духовної влади максимально точного відображення Царства Небесного і є, як відомо, основним завданням кожного іудея, християнина і мусульманина. Тож символічний, відповідно – найважливіший зміст терміну «Бароко» – це не спотворена перлина, як традиційно вважається і до сьогодні, а перлина в якості метафори чи алегорії, перлина з

євангельської притчі. До речі, назва «Рококо», стилю пізнього Бароко, походить від французького слова кельтського походження *goc* – «камінь», «скеля», яке разом з грецьким за походженням і аналогічним за змістом *pierre* (*Pierre* – поширене французьке чоловіче ім'я) безпосередньо відсилало до другого імені апостола Шимона (Симона), якого Ісус назвав Кіфа єврейською мовою (оригінальною Нового Заповіту грецькою *Πέτρος* – Петро).

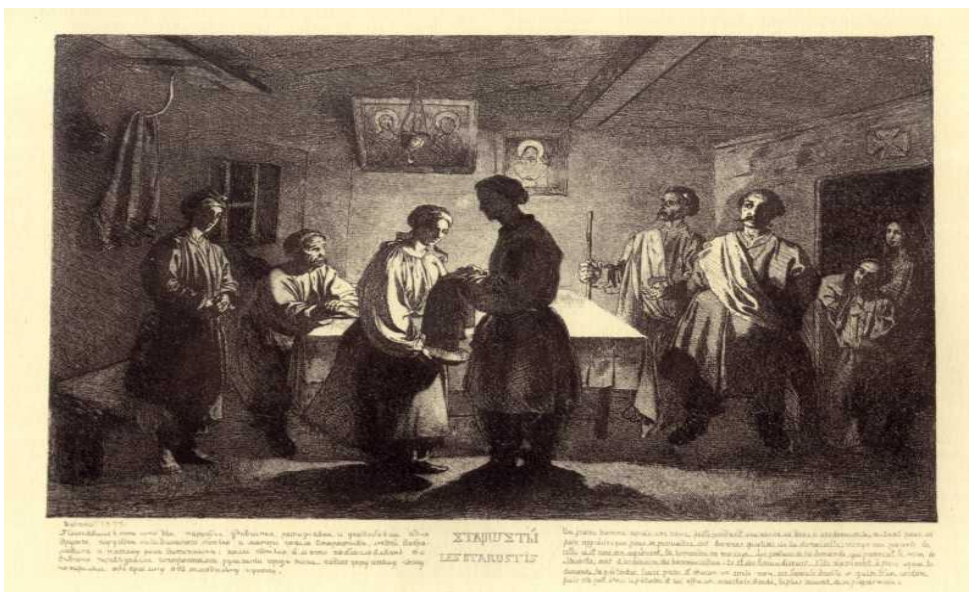
ОФОРТИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Максим ДОРОШЕНКО, Ігор ДУРМАНЕНКО
студенти 1 курсу групи Ю-22, за спеціальністю «Право»
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник – Негодченко О.П.,
старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Тарас Григорович Шевченко, як був і гарним письменником, якого ми запам'ятали, так і митцем-художником, про якого мало хто знає. Митець та художник Т.Г. Шевченко – це «офорти».

Офорти – це картини написані чорнилом через відтиснення на друкарській машині, тогочасний найдешевший варіант написання картин.

Папір, офорт 18 × 25,6; 23,8 × 29,9; (26,8 × 35,2) см. [Санкт-Петербурґ]. ± 1844. Національний музей Тараса Шевченка. [3]

Під картиною був зліва підпис автора і дата: Шевченко, 1844. У центрі картини: назва «Старости», нижче повторення назва вже французькою.

Зліва знизу текст-пояснення офорта: «Покохавшись літо чи то два, парубок з дівчиною, розпізнавши і уподобавши одне другого, парубок до дівчиного батька і матері посилає старостів, людей добромових і на таку річ дотепних; коли батько й мати поблагословлять, то дівчина, перев'язавши старостам рушники через плечі, подає зарученому своєму на тарілці або крамну, або самодільну хустку».

Справа від назви – цей текст, але повторений французькою мовою: «Un jeune homme après une cour, faite pendant une année ou deux a une demoiselle, autant pour se faire apprécier que pour se persuader des bonnes qualités de la demoiselle; envoie aux parents de celle ci et avec son agrément, la demander en mariage. Les porteurs de la demande, qui prennent le nom de Starostis, sont d'ordinaire des hommes influents et des beaux diseurs. S'ils réussissent à faire agréer la demande, la pretendue leurs passe à chacun un essuie-main sur l'épaule droite en guise d'un cordon; puis elle fait venir le prétendu et lui offre un mouchoir brodé, le plus souvent, de ses propres mains».

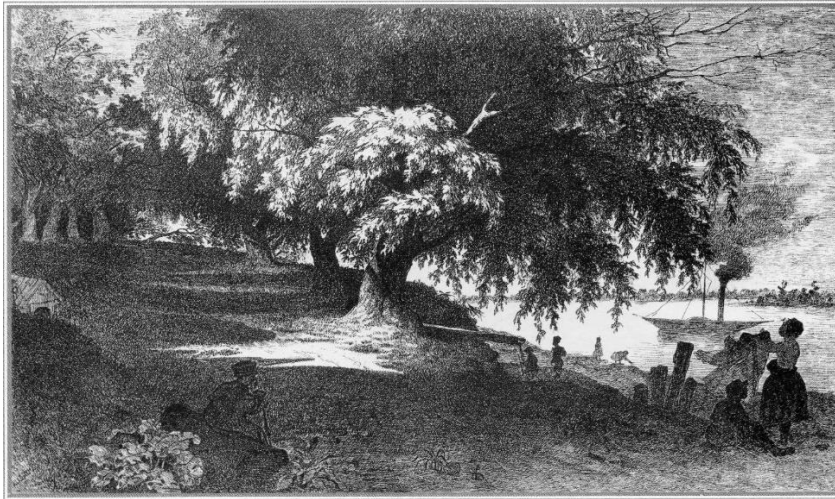
Попередні місця збереження описаного примірника: Державний Ермітаж, Галерея картин Т. Г. Шевченка, Харків. Офортна дошка зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка.

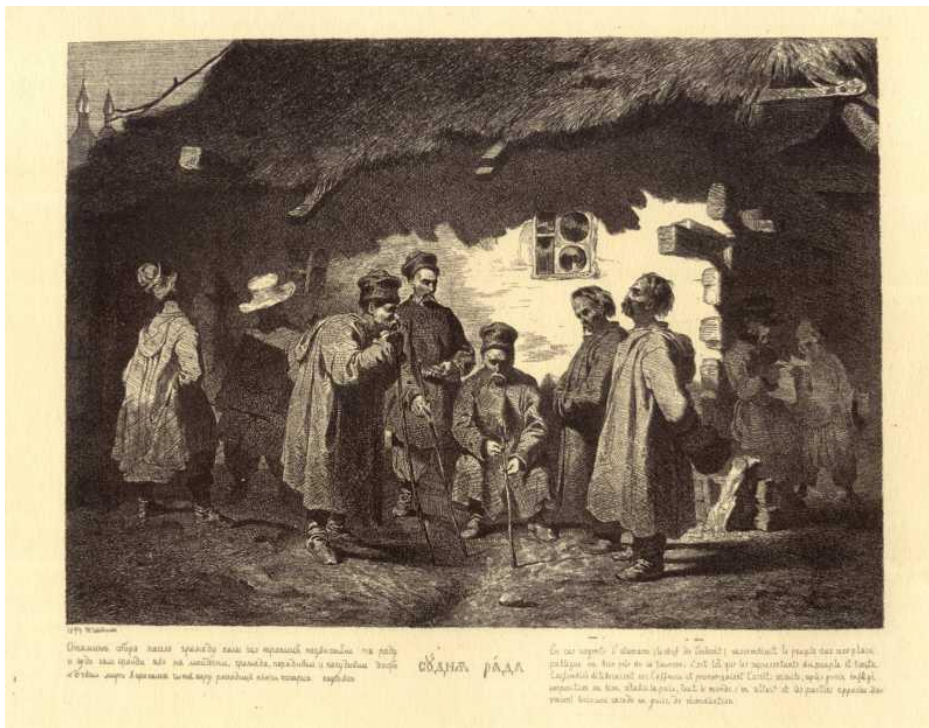
«Дари в Чигирині» належить до серії з шести офортів, створених Шевченком у Санкт-Петербурзі. За задумом автора, твір мав входити до альбому офортів «Живописна Україна», На малюнку зображені палати Б. Хмельницького. У центрі композиції – дари від послів трьох держав. Найбагатші дари турецького султана, більш скромні дари двох інших послів. Розкішність їх контрастує зі скромною обстановкою кімнат гетьмана. Красномовними є і постаті послів. Так, турецький посол стоїть праворуч, має похмурий вигляд, що свідчить про те, що сподівань на успіх він не має. Ще далі сидить польський посол, на дві третини затемнений постаттю турка. Після воєнних подій 1648-1649 рр. Ліворуч від дарів, найближче до внутрішніх покоїв гетьмана, весь освітлений сонцем з другої кімнати, сидить у високому кріслі сивий боярин, спокійний і впевнений. Біля входу до другої, яскраво освітленої сонцем кімнати, стоять на сторожі два озброєні козаки, а в самій кімнаті зібралися члени Ради, чекаючи виходу Богдана Хмельницького.

«Дари в Чигирині» відображають один з найсвітліших моментів в історії України. Рік 1649-й був роком найбільшої слави українського народу. Її принесли перемоги на полях битв під Жовтими Водами і Корсунем, під Збаражем і Зборовим. Польща, Туреччина і Москва домагалися союзу з доблесним гетьманом» [1, с. 38]

Під зображенням рукою Шевченка вигравіювана назва: «Дары въ Чигрыни 1649 року». Зліва від назви – до офорта подано пояснювальний текст українською та французькою мовами: «Із Цареграда, із Варшави і Москви прибули послы з великими дарами єднать Богдана і народ український уже вольний і сильний. Султан, окреме великого скарбу, прислав Богданові червоний оксамитовий жупан на горностаєвім хутрі, шталт княжої порфири булави і шаблю. Одначе рада (оприче славного лицаря Богуна) присудила єднать царя московського». Справа від назви цей же текст повторено французькою мовою.

«У Києві». Художник зосередив увагу на старій розлогій вербі, що схилилася над водою. За допомогою світлотіньового контрасту автор ліпить форму, творить єдине злагоджене художнє ціле. На передньому плані – крутий берег Дніпра, що густо поріс розкішними вербами, а внизу – Дніпро, димить невеличкий пароплав. На тлі природи люди: жінки одягаються після купання, граються діти на березі, старенький дідусь сперся на ціпок, радіє, що може погрітися на сонечку. Цей офорт в листах Шевченко називав «Печерська Київська криниця». Дата виконання офорта уточнена на підставі листа Шевченка до О. М. Бодяньського в 1844 році.

Роботу «Судня рада» створив у 1844 році художник Тарас Шевченко в стилі «Романтизм». На офорті відтворено сцену судочинства українського селянства в

минулому. На офорті ми бачимо як зібрались люди. Внизу був підпис: «Судна рада Отаман збирає на село громаду коли що трапиться незвичайне на раду і суд, коло оранди або на майдані, громада, порадивши і посудивши добре і давши мир ворогам чи то кару, розходиться, п'ючи по чарці позвоної». Справа від назви – цей же текст, повторений французькою мовою. У «Судній раді» – справедливий народний суд. Картина сільського життя: поважні жителі села зібралися біля хати, щоб обговорити вину односельця, який стоїть перед ними закривши руки за спину. Уся його постава, гордо піднята голова ніби говорять про те, що він не визнає своєї вини. Простота композиції, індивідуально окреслений характер кожної дійової особи, життєвість передачі події – характерні особливості «Судної ради» [2, с. 94].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бітківська Г. В. Інтермедіальний дискурс роману Єжи Єнджеєвича «Українські ночі, або родовід генія». Рідна мова. 2014. С. 38.
2. Творча спадщина Тараса Шевченка як чинник національно-патріотичного виховання майбутніх учителів мистецьких дисциплін. м. Умань, 28 берез. 2014 р. / ред.: Л. М. Андрощук та ін.; Рецензент О. М. Отич; Голов. ред. О. В. Дудник. Умань, 2014. С. 94.

ГЕОРГІЙ НАРБУТ

Олександра ЛУЦЕНКО

здобувач вищої освіти, 1 курсу, спеціальності 053 «Психологія»

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник – Негодченко О.П.,

старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Георгій Нарбут народився 9 березня 1886 р. на хуторі Нарбутівка поблизу Глухова (нині село Червоне Глухівського району Сумської області), успадкованому від предків-козаків. Батько Іван Якович, – дворянин, поміщик, випускник фізико-математичного факультету Київського університету; мати Неоніла Миколаївна Махнович, дочка священика. У родині Нарбутів було дев'ятеро дітей, які росли серед селянських дітей і яких сусіди звали «нарбутівською сараною».

Дитинство майбутнього художника пройшло на природі, Жорко змалечку приглядався до архітектури, старовинних книжок і картин, сам навчився читати, перемальовував. Оздоблені орнаментами побутові речі надихали його на власну творчість. Георгій Нарбут згадував: «З малих років, скільки себе пам'ятаю, вабив мене живопис. За відсутністю фарб, яких я не бачив, поки не потрапив у гімназію, і олівців, я використовував кольоровий папір: вирізав ножицями і клеїв борошняним клеєм». Саме це Жорчине захоплення і сприяло формуванню у майбутнього художника «силуетного мислення». Вперше за 10 років Георгій виїхав із хутора до козацької столиці. До Глухівської гімназії батько віддав своїх нащадків оптом (10-річного Жорка та восьмирічного Володьку в один клас). Старший вчився явно не блискуче, з «трійками». Тоді Георгій старанно вимальовував на папері траву, метеликів і квіти, копіював візерунки й літери з «Остромирового Євангелія».

Цікаво, але уже дорослим Нарбут не міг писати з натури, хоч малював правицею і лівицею, мав феноменальну зорову пам'ять (складний орнамент, бачений один раз, міг безпомилково відтворити через кілька років). Кажуть, Нарбут «народився графіком», він самотужки опанував техніку. Г. Лукомський називав його єдиним у своєму роді. Молодший Нарбут був відмінником, писав поезії. В останній рік навчання Володимир переніс важку хворобу, після якої йому ампутували п'ятку на правій нозі і юнак накульгував. Але Нарбут-молодший закінчив гімназію з золотою медаллю. Однокласником Нарбутів був Федір Ернст – згодом відомий мистецтвознавець, дослідник творчої спадщини свого шкільного товариша. У гімназичні роки Георгій вперше закохався у Марію Біловську, сестру однокласника свого брата Сергія Нарбута. Вони часто бачилися, знайомі говорили про співзвучність душ Марії та Жорка.

Батько бажав бачити синів на природничому факультеті Київського університету, хлопці ж подалися в Петербург. Георгій не наважився піти до академії мистецтв; вступив на філологічний до університету, але якось увечері він зібрав свої роботи і пішов до Івана Білібіна. Художник спочатку критикував, кепкував, потім захопився роботами і запропонував оселитися в його квартирі. З

того часу Єгор (так тут звали Нарбута) весь час пропадав на заняттях у І. Білібіна та М. Добужинського.

Веселий заводіяка хлоп'ячих пустощів (який себе називав Нарбутякою) відзначався спокійною вдачею, затишним гумором, уповільненою мовою, артистичністю, дисциплінованістю у праці – постійно малював: у їдальні, на терасі. «Нарбут сідав за малюнок вранці, працював увесь день, всю ніч, не лягаючи спати, а тільки викурюючи гори цигарок, працював ще вранці і до обіду здавав малюнок, – писав художник Дмитро Матрохин. Він скоро удостоївся слави маестро, українець із учня став повноправним колегою Білібіна, Лансере, Бенуа. Його малюнки до байок Крилова й казок Андерсена вважають класикою російської книжкової ілюстрації. Єгор Нарбут 1910 р. оформив серію дитячих книжок-зошитів за замовленням видавця І. Кнебеля і за отримані кошти поїхав до Мюнхена, де вивчав таємниці творчості Альбрехта Дюрера, брав уроки у приватній школі угорця Шимона Холлоші.

Володимир Нарбут учився в Петербурзькому університеті на трьох факультетах – математичному, східних мов та філологічному. Він був відомим російськомовним поетом, про якого схвально писала Анна Ахматова.

Влітку 1912 р. Георгій зважився посвататися до свого першого кохання Марії Біловської. Він прийшов у будинок її батьків, побачив, якими очима дивилася Марія на його брата Володимира, коли той читав поезії, і – заручини не відбулися... Георгій поїхав у Нарбутівку, гостював у батьків, їздив у гості до сусідів і закохався у Віру, дочку поміщика Кир'якова.

Першу світову Г. Нарбут провів на військовій службі у Царському селі. Його «Троянди в келиху» придбала царська сім'я за 800 золотих карб. У 1915 р. за рекомендацією Лукомського Нарбут був запрошений на службу до Гербового відділення Сенату, де з ентузіазмом взявся за роботу з відродження геральдичних традицій і виконував усі найсуворіші правила цього виду мистецтва. У січні 1916-го Георгій Нарбут одягнув власноручно пошитий жупан із старовинної тканини гетьмана з срібними гудзиками, шаблю – він святкував народження сина Данила.

Свій родовий герб він ще 1912 року підписав: «Мазепинець полку Черниговського Глуховської сотні».

23 травня 1920 року в Києві помер Георгій Нарбут – український художник-графік, ілюстратор, автор перших українських державних знаків (банкнот і поштових марок). Один із засновників і ректор Української Академії Мистецтв, батько митця Данила Нарбута. Працював над ілюстраціями до казок Ганса Крістіана Андерсена, байок Івана Крилова, народних казок і дитячих пісень. Опрацював проекти Державного Герба і Печатки Української держави. 18 липня 1918 року гетьман Павло Скоропадський затвердив створену Нарбутом малу Державну печатку – зображення козака з пищалем на плечі на восьмикутному тлі, у верхній частині якого було розміщено володимирський тризуб.

5 січня 1918 року на території України були введені в обіг так звані «100 гривень УНР», виконані за ескізом Нарбута. Саме з цією купюрою пов'язаний вибір тризуба як символу Української Держави. Також Нарбут створив ескізи українських грошей номіналом 10 і 500 гривень. Друкувалися вони в Берліні, звідки їх доставляли в Україну літаками.

Обкладинка для розділу «Поезія» журналу «Мистецтво», 1919 рік. Козак Мамай вписується у нарбутівські композиції, як символ вищих творчих поривань людини. Його творчість – це яскрава сторінка в українському мистецтві. Георгія Нарбута називали одним з найвизначніших графіків сучасності. Рання творчість зазнала значного впливу об'єднання художників «Світ мистецтва».

Крім творчості художників «Світу мистецтва» у галузі театрального-декораційного мистецтва та книжкової графіки, визначальний вплив на Нарбута справило давнє українське малярство і графіка XVII–XVIII століть, геральдика українських родів, графіка українських рукописів і стародруків.

1919 року Георгій Нарбут задумує оригінальний цикл кольорових ілюстрацій до твору української класики – поеми Івана Котляревського «Енеїда». Із часом Нарбут виріс в оригінального митця, довкола якого утворилась ціла школа з його послідовників у галузі графіки й ілюстрування книжок.

«Нарбут нас графічно «українізував» – українська графіка Нарбута рішучо одмежувала нас від чужих графічних впливів, виробила смак і оцінку та точне означення того, що ми називаємо сучасною українською графікою. Це ж Нарбут увів нам українську графіку в наш портфель через український банкнот, Нарбут рушив нам лист українською поштовою маркою, Нарбут спиняв наше око на українських друках і книжках, відштовхуючи нас від усього чужого, денационалізуючого», – розповідав мистецтвознавець Павло Ковжун у книзі «Нарбут: студії, спогади, листи». Головною у творчості митця була робота над графічною серією «Українська абетка», що стала найвищим злетом його обдарування.

23 травня 1920 року у Києві митець Георгій Нарбут помер від тифу – в той самий період польські й українські війська якраз ненадовго вигнали з міста більшовиків і столиця, бодай формально, повернулась під контроль УНР. Проживши лише 34 роки, він зумів зробити фундаментальний внесок у розвиток українського мистецтва.

Литовське прізвище «Нарбут» за різними версіями означає і «будівельник», і «сім'янин». З польської гілки відомий Войцех (1506 р.); Людвіг Нарбут був одним із керівників польського повстання 1863 р. і загинув у битві з російськими військами.

В українській гілці відомий Мусій Нарбут, який у 1678 р. одержав від Глухівської сотні землю та заснував Нарбутівку. За мазепинських часів був відомий хорунжий Роман Нарбут. Один із Нарбутів у Севастополі на Язонівському редуті командував батареєю у 1854-54 рр., похований на братському кладовищі Північної сторони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://uain.press/blogs/georgij-narbut-ya-moskovshhinu-ne-lyublyu-1191893>
2. <https://suspilne.media/242317-vin-nas-graficno-ukrainizuvav-23-travna-1920-roku-pomer-hudoznik-georgij-narbut/>
3. <https://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/narbut-georgiy/>
4. Я Московщину не люблю. Люблю УКРАЇНУ, і їй віддам всі сили.

АЛЛА ГОРСЬКА – ДУША ШІСТДЕСЯТНИКІВ

Олександра МОВЧАН

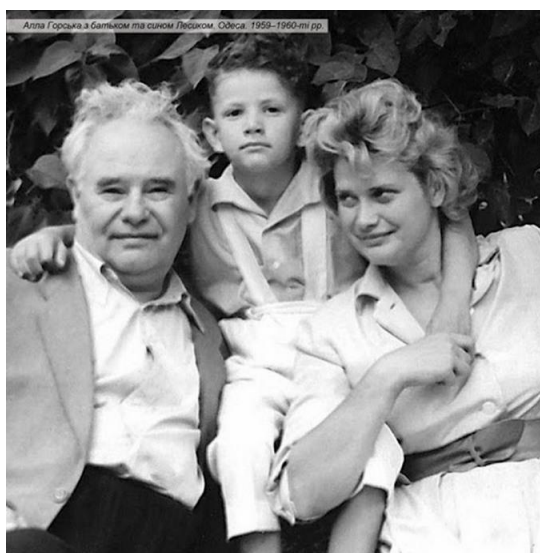
здобувач вищої освіти, 1 курсу, спеціальності 053 «Психологія»

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник – Негодченко О.П.,

старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Алла Горська – українська художниця шестидесятниця життя та діяльність якої не менш цікаві та важливі за її творчість. Народилася 18 березня 1928 року у місті Ялта. Батько Алли – Олександр Горський займав посаду директора Ялтинської кіностудії. Мати Олена Безсмертна була вихователькою. Згодом сім'я переїжджає до Ленінграду, де вони пережили дві блокадні зими і влітку 1943-го евакуювалися до міста Алмати. У Казахстані родина прожила всього декілька місяців. Батько Алли отримав пропозицію очолити Київську кіностудію художніх фільмів (нині Національна кіностудія художніх фільмів ім. Довженка) і родина переїздить до звільненого Києва.

Алла разом із батьком та сином

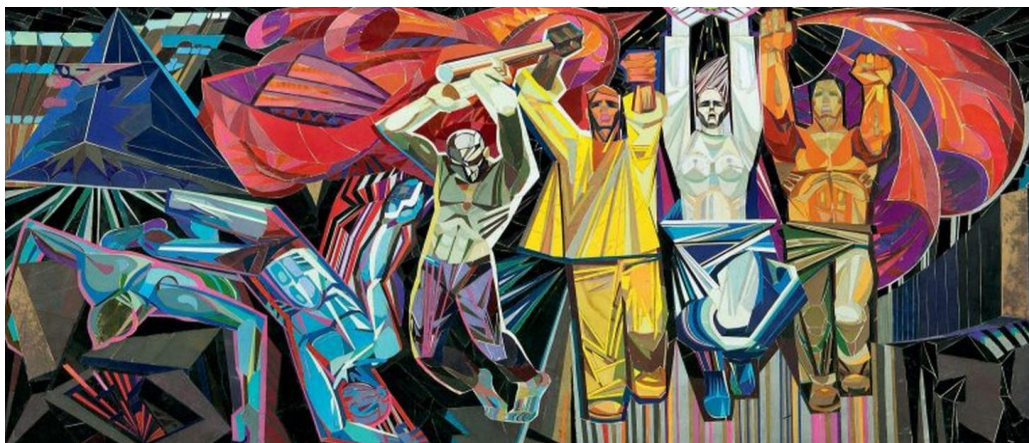

Алла Горська із чоловіком Віктором Зарецьким

1946го року Алла поступає до Київської художньої середньої школи імені Т. Шевченка, яку закінчує у 1948 із золотою медаллю. З 1948-го по 1954 рік навчається у Київському державному художньому інституті, зокрема у майстерні Сергія Григор'єва. Там вона зустріла свого майбутнього чоловіка- Віктора Зарецького.

Під час хрущовської відлиги українська культура почала потроху оживати, і Алла енергійно вливалася у процес національного відродження, бере активну участь у художньому житті країни: експонує твори на виставках (тільки у 1957-му – на трьох, зокрема на Міжнародній виставці образотворчого і прикладного мистецтва в межах VI Всесвітнього фестивалю молоді й студентів у Москві); виконує замовлення Міністерства культури УРСР (у 1957 році – картина «Мій Донбас», у 1959-му – груповий портрет бригади комуністичної праці П. Польщикова).

Разом із чоловіком довгий час живе й працює на Донбасі, створюючи низку станкових і монументальних творів на робітничу тему.

На початку 1960-х у Києві створюється клуб творчої молоді «Сучасник» саме цих учасників згодом будуть називати «шістдесятниками». Алла часто малює портрети своїх друзів. У тому числі і портрет Івана Світличного українського літературознавця, поета, перекладача, діяча українського руху опору 1960–1970-их років – шістдесятництва. Там проводилися митецькі вечори, читали вірші, влаштовувались виставки, займалися самвидавом. Квартира Алли стала місцем збору шістдесятників, що на той час було неабияким проявом смілості.

Діяльність «Сучасника» не обмежувалася літературними вечорами. Алла разом із Василем Стусом і Лесем Курбасом віднайшли місце поховання тисяч замордованих енкаведистами людей (Биківня, Лук'янівське та Васильківське кладовища). Там вони знайшли двічі простріляний череп. Побачивши це Алла сказала «Уявіть собі, ми – там... Ми всі можемо там бути». Про знахідку відразу

заявили до Київської міської ради, але нічим хорошим це не закінчилось: Симоненка після цього побили, а на Танюка був здійснений напад в Одесі.

До 150-річчя Тараса Шевченка (1964) ректорат Київського університету замовив Горській вітраж «Шевченко. Мати» із підписом: «Возвеличу малих отих рабів німих, я на сторожі коло їх поставлю слово» у Червоному корпусі вишу. Разом із Опанасом Заливахою, Галиною Севрук, Людмилою Семикіною та Галиною Зубченко Алла виконала роботу. Це викликало неабиякий резонанс, компартія терміново скликала комісію, яка кваліфікувала розпис як «ідейно ворожий, глибоко чужий принципам соціалістичного реалізму». Вітраж зруйнували.

Вітраж Шевченко мати

1965 року країною прокотилася нова хвиля репресій. За квартирою Горської КДБ веде спостереження. Багатьох митців арештовують, але Горська не боїться, вона листується із затриманими та допомагає їхнім сім'ям. Дисиденти, які поверталися з таборів шукали допомоги в Аллі. Алла не тільки допомагала їм, але і на честь їх звільнення водила на вечерю до ресторанів Києва, щоб підтримати.

Разом із В'ячеславом Чорноволом, Святославом Караванським, братами Горинями, Опанасом Заливахою, Валентином Морозом протестувала проти розправ із українськими правозахисниками. 1968 року вона підписала «Лист 139-ти» (відкритий громадський лист на ім'я Леоніда Брежнєва, Олексія Косигіна та Миколи Підгорного з вимогою припинити практику протизаконних політичних судових процесів) [1].

17 листопада 1970 року в Івано-Франківські відбувся суд над Валентином Морозом, Горська мала давати свідчення, але відмовилася. Мороза засудили до 14-ти років таборів. Алла Горська не погоджувалася з вироком суду та написала протест проти суворого покарання.

28 листопада 1970го року Горська поїхала до свекра у Васильків за швейною машинкою, але так і не повернулася. Чоловік Горської занепокоївся та поїхав вслід за нею. Хата свекра була зачинена, викликані міліціанти відмовилися вибивати двері не дивлячись на прохання Зарецького. 29 листопада на станції Фастів-2 на одній із колій було знайдено обезголовлене тіло свекра. Тіло Горської знайшли через три дні у підвалі хати свекра. Вона була вбита точним ударом із заду по голові. На питання «хто і чому вбив художницю?» слідчі дали, з першого погляду, зрозумілу відповідь: свекор вбив невістку через особисту неприязнь, а потім сам кинувся під поїзд. Слідство не враховувало, що Іван Зарецький був занадто слабким і фізично не міг забити сокирою невістку, перетягнути її в підвал, а потім пройти декілька кілометрів щоб покінчити з життям. Розсекречені архіви під назвою «Фонд-16» оприлюднені 2010 року доказували, що вбивство художниці було підлаштовано владою СРСР.

Василь Стус – Пам'яті Алли Горської:

Ярій, душе! Ярій, а не ридай.
У білій стужі серце України.
А ти шукай – червону тіль каліни,
На чорних водах – тіль її шукай.
Бо – мало нас. Малесенька щопта.
Лише для молитов і сподівання.
Усім нам смерть судилася зарання,
Бо калинова кров – така густа,
Така крута, як кров у наших жилах.
У сивій завірюсі голосінь
Ці грона болю, що падуть в глибінь,
На нас своїм безсмертям окошились.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://uain.press/blogs/1081487-1081487>
2. https://treasures.ui.org.ua/horska_ua
3. <http://archive-uu.com/ua/profiles/alla-gors-ka>

УКРАЇНСЬКИЙ ГЕНІЙ, ЯКОГО ВИЗНАВ СВІТ

Ольга НЕГОДЧЕНКО

старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Іван Степанович Марчук народився 12 травня 1926 року на Тернопільщині. Він почав малювати ще з дитинства, і вже тоді вирішив стати художником. Але сім'я була дуже бідною – в хаті не було ні пензлів, ні паперу. Малий Іван знайшов вихід – малював пелюстками квітів, тобто соком рослин. Квітами малював квіти.

Після семирічної школи він вступає до училища декоративно-прикладного мистецтва, а потім до інституту декоративного та прикладного мистецтва у Львові. Викладач, художник Карл Звіринський, організував підпільну школу, куди входив і Марчук. Там вони знайомилися зі світовою культурою, а також із історією України, яка замовчувалася радянською владою.

У 50-60-х роках ХХ століття в сфері мистецтва проявлявся модернізм, авангардизм. І. Марчук починає шукати свій творчий шлях у мистецтві.

На той час панувала ідеологія радянського соціалістичного реалізму, радянської мистецької одноманітності. Західні технології не доходили, або ж були відфільтровані. Художники в ті часи малювали дещо офіційно, а дещо підпільно.

Не допускалося вільної за формою манери зображення, бо вона заперечувала канони соціалістичного реалізму. Вона визнавалася «шкідливою ідеологією». Радянська влада не тільки ігнорувала і замовчувала його, але почалися утиски, переслідування і навіть погрози з боку КДБ.

Творчість Марчука була під негласною забороною 17 років. Художник писав, що з 1975 року він мріяв, як з того пекла вирватися, це було пекло. Тільки із-за того, що він приїхав зі Львова – це вже націоналіст.

Марчук малював маленькі за розміром картини у той час, щоб їх можна було сховати, бо знав, що буде з ними. Іван Степанович зрозумів, що їх потрібно зберегти, бо створені своїми руками. І саме страшно, за словами художника, що він втрутився в святая святих – у соціалістичний реалізм і почав його руйнувати своєю творчістю. Про виставки не міг навіть мріяти, перебуваючи в андеграунді (культура, або творчість осіб альтернативна до офіційної і яка не підтримується засобами масової інформації, вона суперечить усталеним етичним, естетичним нормам).

Залишатися в країні під постійним наглядом Марчук вже не міг. Він вимушений був емігрувати за кордон. Більше 12 років Іван Степанович перебував в еміграції, проживаючи в Австралії, Канаді, Америці. Повернувся вже в незалежну Україну.

Марчук створив свій унікальний стиль у мистецтві – «пльонтанізм». Це є авторський метод малювання, якому художник жартома дав назву. Це слово походить від українського «пльонтати», або «плести, заплутувати». Його батько був ткачем – виготовляв килими і нитки були перед очима Івана Степановича з дитинства. Він вважає, що це слово придумала мама, яка розчісуючи своє довге волосся, говорила, що воно «запльонталося», використовуючи місцевий діалект.

Художника заворожували голі дерева – це мереживо ліній. Як же це зобразити? Він і почав заплутувати десятки кілометрів ліній, щоб зробити тільки один пейзаж. Так, він винайшов свою власну технологію «пльонтанізму». І цей термін увійшов у словник міжнародного мистецтва. Це просто термін, це визначення системи творчого мислення і спостереження за навколишньою дійсністю.

Коли дивишся на його картини, вони неначебто сплетені із тонесеньких ниточок. Мазки короткі і створюють дивне об'ємне мереживо. Воно мінливе і підсвічує відтінки кольорів. Складається враження додаткового освітлення, особливо на картинах із зображенням саява сонця, або місяця.

Нанесення на полотно фарби тонкими кольоровими лініями, їх переплетіння під різними кутами, відтворюють образи з ефектом об'ємності й світіння. Нікому з

художників не вдається відтворити такого ефекту. Це завдяки спеціальному мазку, яким володіє тільки Марчук, тому його картини підробити неможливо.

Він говорить про себе, як про нестандартного художника. Дійсно до нього ніхто не малював у такому стилі. У своїх інтерв'ю він наголошує, що не може насититися своєю творчістю. Марчук підкреслює свою одержимість працею: якби йому дали, наприклад, тисячу років, – він би розмалював небо і не повторився.

Його роботи різної тематики. Серед них є і ліричні, і драматичні, і історичні. Не залишився художник у стороні від трагедії Чорнобиля – ним намальований цикл картин «Пересторога». Також був створений триптих «Апокаліпсис», який присвячений історичній події в період України-Русі – 1000-літтю християнства.

В останні роки його роботи демонструються переважно за кордоном (Німеччина, Польща, Литва). Він неначе виконує функцію народної дипломатії – утверджує місце України в Європейському просторі.

На сьогодні Іван Марчук самий дорогий художник України. Його роботи коштують десятки, тисячі доларів. 4 червня 2022 року на благодійному аукціоні «Повернись живим» виставлена була картина Івана Марчука «Сад спокуси». Вона була продана за 120000 доларів. Це найдорожча ціна, яку сплачували будь-коли за полотно при живих художниках. На аукціоні були й інші предмети мистецтва. Виручені кошти пішли на підтримку ЗСУ.

Розповідаючи про себе говорить, що працює 365 днів на рік, і без цього не може, що мистецтво для нього – це життя, але водночас воно й каторга. Він працює по 17 годин щодня. У документальному фільмі «Голос моєї душі» художник відкрив секрет, як він це робить, але ніхто не повірив, що його рука може виконувати 120 рухів у секунду. Глядачі думали, що це прискорили кінострічку, а в нього це було натурально. Він розкрив секрет, знаючи, що все рівно ніхто не зможе це повторити.

Одного разу Іван Степанович виконав експеримент. Він розстелив лист паперу, опустився на коліна (це робиться на підлозі). Глядачі обступили його з усіх сторін. Через дві хвилини був готовий автопортрет, в якому була 1001 деталь. Це було на виставці в США. Картину художник вручив директору галереї.

Роботи Івана Марчука виставлялися в галереях Австралії, Америки, Європи. Він був визнаний у світі. У 2006 році Міжнародна академія сучасного мистецтва у Римі прийняла художника до лав «Золотої гільдії», а також обрала членом наукової ради академії. «Золота гільдія» нараховує всього 51 художника з усього світу. У 2007 році Марчук увійшов до рейтингу «100 найвизначніших геніїв сучасності», оголошений британською газетою «Дейлі Телеграф». Це єдиний українець, який потрапив до цього списку. Його картини зберігаються в музеях Австралії, Америки, Канади, Японії, а також в приватних музеях.

Україна також віддала почесні звання художнику: Марчуку присвоєно звання «Народного художника України», присуджена Національна премія України імені Т. Г. Шевченка за цикл робіт «Шевченкіана». У сузір'ї Тільця на відстані 300 світових років від Сонця є зірка «Іван Марчук».

На превеликий жаль, музею Івана Марчука в Україні немає. 10 травня 2022 року Президент України В.О. Зеленський підписав Указ про створення музейно-культурного центру сучасного мистецтва Івана Марчука за адресою: м. Київ, вул. Володимира Винниченка, 10. Також почали облаштовувати музей Івана Марчука на його рідній Тернопільщині в м. Ланівці. Завдяки музеям багата фантазія художника донесе до глядача гармонію і красу навколишнього світу, які відтворені в пейзажах, портретах, натюрмортах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Іван Марчук. Вчора, сьогодні ..., завжди. Каталог (передмова Т. Стрипко). Київ: Фенікс, 2016. 112 с.
2. Іван Марчук. Творчий період 1965-2005: Альбом (укр., англ.). Київ: ТОВ «Атлант ЮЕМСІ», 2005. 134 с.
3. Климчук О. «Я єсмь ...» (Іван Марчук) (українська). Київ: Український письменник, 2013. 584 с.
4. «Шевченкіана» Іван Марчук. Каталог (передмова А. Крисоватий, Т. Стрипко). Тернопіль: ТзОВ Тернограф, 2016.

ТАЛАНОВИТИЙ МИТЕЦЬ – ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО

Ірина СОЛОВЙОВА

здобувач вищої освіти, 1 курсу, спеціальності 053 «Психологія»

ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник – Негодченко О.П.,

старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Майбутній кінорежисер, письменник та кінодраматург народився 10 вересня 1894 року. У селі В'юнище на Чернігівщині у селянській родині. Сім'я жила незаможно: землі було немало, проте вона була неродюча. Його батьки були неписьменними селянами, натомість мали 14 дітей, проте вижило лише двоє – Сашко та Поліна [1].

Навчався Олександр у Сосницькому чотирикласному училищі і був відмінником, навчання йому давалося легко хоча потім він вважав, що це «вчителі самі щось зовсім не розуміють і тому їм здається, що я відмінник...». Загалом Довженко зростав мрійливим, схильним до споглядальності: життя (тоді йому здавалось) йшло у двох вимірах – реальному і уявному. Пристрасті до чогось одного він не мав, натомість хотів вирізнитися: йому здавалося, що він може все, але «загалом мрії у виборі майбутньої професії літали у сфері архітектури, живопису, мореплавства далекого плавання, розведення риб і учителювання» [2].

У 1911 році Олександр Довженко вступив до Глухівського вчительського інституту, але не тому, що хотів стати вчителем, а тому, що мав право скласти туди іспити, і була можливість отримувати стипендію – 120 карбованців на рік. Він був наймолодшим серед студентів і тут, як пише сам Довженко, «перестав вірити в Бога, в чому й признався на сповіді законовчителю отцю Олександрові, єдиній ліберальній людині з усіх наших учителів». В інституті вперше познайомився з українськими книжками, які читали він і товариші потай від педагогів. Сам Довженко пізніше говорив: «Заборонено було в нашому середовищі розмовляти українською мовою. З нас готували учителів – обрусителів краю».

У 1914 році закінчив інститут та по його закінченні, Олександра було спрямовано вчителювати до Хорошівського Вищого початкового училища, на

території сучасної Житомирщини. Протягом 1914-1917 рр. Олександр викладав фізику, природознавство, географію, історію та гімнастику. Довженко дуже багато читав, брав участь у виставах, малював, організував український етнографічний хор в одному з ближчих до Глухова сіл. У 1917 р. О. Довженко перейшов на вчительську роботу до Києва і вступив на економічний факультет Комерційного інституту, був головою громади цього інституту. У 1920 р. він брав активну участь у суспільно-політичному житті країни: як більшовик боровся проти білополяків у житомирському та київському підпіллі.

У 1923 р. повернувся до Харкова й незабаром став відомим як художник-ілюстратор «Вістей», автор політичних карикатур, який підписувався псевдонімом «Сашко». О. Довженко належав до літературних організацій «Гарт» та «ВАПЛІТЕ». Протягом 1926-1933 рр. він працював на Одеській кінофабриці та Київській студії художніх фільмів.

Перший серйозний успіх прийшов у 1929 році після виходу на екрани фільму «Звенигора». Фактично, Довженко ще в Харкові мав сценарій до цього фільму. Ідея належала Юркові Юртику (Тютюннику), який у співавторстві з Майком Йогансеном і написав сценарій фільму. Сюжет фільму охоплює дві тисячі років і розповідає про багато етапів історії України: від скіфів і гайдамаччини до Першої світової війни, боротьби Української Народної Республіки з більшовиками, більшовицького руху та білоукраїнської еміграції. Ці етапи об'єднані постаттю діда, що крізь віки прагне розшукати легендарний скарб скіфів, схований біля Звенигори. В його онуків, Тимоша й Петра, різні погляди на суть цього скарбу, і дід як уособлення стародавнього ладу, що відкидає зміни, вагається кому доручити пошуки таємничого багатства. Цей фільм закріпив за Довженком репутацію провідного українського кінорежисера за використання нових прийомів монтажу, кадрування та символізму. Водночас сюжет отримав неоднозначні оцінки, позаяк засновувався на сценарії згодом репресованих Майка Йогансена та Юрія Тютюнника (Юртика).

У 1930 р. О. Довженко зняв картину «Земля», яка вивела українське мистецтво на широкі міжнародні обшири й принесла митцю світову славу.

«Земля» – український радянський художній німий фільм. Третій фільм української трилогії Олександра Довженка: («Звенигора», «Арсенал», «Земля») Фільм зображає перші роки колективізації в Українській РСР, змальовуючи їх крізь конфлікт колгоспників і куркулів. Водночас Довженко наділив «Землю» символізмом містичного зв'язку українського народу зі своєю землею, стверджував про розрив людини й природи внаслідок колективізації. Багатьма критиками «Земля» вважається найкращим фільмом у всій фільмографії. Проте в СРСР «Земля» зазнала осуду за недостатню комуністичну ідеологічність і натуралізм, симпатії противникам колективізації, внаслідок чого фільм зняли з прокату вже за кілька днів після прем'єри.

Першим звуковим фільмом Довженка був фільм «Іван» , який вийшов на екрани 1932 року. Цей фільм, кінопоема, описує залучення сільського хлопця Івана до будівництва Дніпрогесу. Іван завзятий і працьовитий, проте йому бракує освіти. Його батько натомість прогульник і ледар, він зневажає прагнення сина приєднатися до спільного соціалістичного будівництва, влитися в ряди передовиків і комсомольців. «Іван» був розкритикований у Радянському Союзі за неякісне виконання та применшене значення персонажів порівняно з машинами.

У 1934 році О. Довженко опинився в Москві. За його власними словами, він написав листа Сталіну з проханням «захистити його і допомогти творчо розвиватися». Але й відомо також, що існувала цидулка одного з впливових шефів агітпропу в ЦК, яка, за наказом Сталіна, викликала Довженка до Москви навесні 1933 року, бо генсек не міг дозволити Довженку працювати в Україні під час Голодомору. Історія спілкування Довженка з «вождем народів» – особлива сторінка в житті митця. Сталін зробив Довженка своєрідним «сповідником» і часто викликав посеред ночі, щоби прогулятися по Москві й «поговорити по душах».

На замовлення Сталіна Довженко зняв у 1935 році стрічку «Аероград» про нове місто, яке виростає серед тундри, про прекрасне та світле майбутнє чукчів. Для визначення місць натурних зйомок Довженко вирушив у експедицію на Далекий Схід, у сибірську тайгу. Із серпня по жовтень 1934 року в регіоні від

Владивостока до Хабаровська тривали зйомки. Після «Аерограду» був знятий фільм «Щорс» (за наказом Сталіна).

Успіхи «Щорса» давали Олександрю Довженку підстави вважати себе реабілітованим: він став депутатом, керівником Київської кіностудії та членом президії комісії з присудження Сталінської премії. У цей час майстер продовжував працювати над своєю давньою мрією, що була відкладена майже на 10 років — сценарієм «Тараса Бульби». Наприкінці травня 1940 року, після довгих консультацій з видатним фахівцем з історії козаччини Дмитром Яворницьким, Довженко закінчив його.

З початком війни Довженко був евакуйований до Ашхабада. Призначений полковником інтендантської служби, він не витримував бездіяльності і просив, щоб його відправили на фронт, де він став кореспондентом газети «Красная звезда» і свідком звільнення від окупації, після чого надрукував у «Известиях» 31 березня 1942 року статтю «Україна в огні». Одноіменна назва належить і сценарію фільму, що його писав Довженко в 1941–1943 роках. Деякі уривки цього сценарію з'явилися у пресі у вересні 1943 року, викликавши обурення агітпропівського керівництва.

Як наслідок, Довженка звинуватили у відкрито проголошених сумнівах щодо колективної вини за покинуте ворогу безпорадне населення та боєздатність Червоної армії. Довженку запропонували переписати сценарій, зрусифікувавши героя-українця Кравчину. 30 січня 1944 року його викликали до Сталіна, від якого він дізнався про заборону свого фільму під приводом «антиленінізму, пораженства, ревізування національної політики й заохочення українського замість радянського патріотизму». Сталін, ображений на критику саме у той час, коли радянська армія виганяла ворога, не зміг простити Довженку завданої образи. У той же день Довженко знищив три «найкрамольніші» зошити свого щоденника, який він вів з 1939 року. Усім органам цензури було надіслано директиву «не публікувати в цивільній і військовій пресі твори О. Довженка без особливого на те дозволу в кожному окремому випадку». Осмислюючи цю ситуацію, Олександр Довженко записав у своєму щоденнику: «...невже любов до свого народу є націоналізм? Чи

націоналізм... в невмінні художника стримати сльози, коли народу боляче?..» Режисера звільнили з посади художнього керівника Київської кіностудії, викреслили зі складу всеслов'янського комітету й комітету присудження Сталінської премії, а також зі списків майбутньої Художньої ради. Натомість Довженка перевели до Центральної студії кінохроніки, де він використав свій талант монтажера та коментатора, бравши участь у створенні документальних стрічок «Битва за нашу Радянську Україну» та «Перемога на Правобережжі» (1945).

Останні роки життя Довженко буде перебувати ніби у «вавилонському полоні», адже він дуже суватиме за рідним краєм, проте не зможе його відвідати. У 1954–1955 роках режисер закінчив роботу над кіноповістю «Зачарована Десна», розпочату ще 1942 року, де він згадував своє дитинство. Її надрукували у журналі «Дніпро», але сценарію з неї Довженко не створив. У квітні 1956 року разом з іншими режисерами Довженко написав листа до міністра культури СРСР про нагальну необхідність технічного переоснащення кіностудій, але його вже не дочекався. Він ще встиг повернутися до Каховки, щоб бути присутнім при затопленні земель і почати перші проби. А 25 листопада 1956 року помер від інфаркту на дачі під Москвою у перший знімальний день фільму «Поема про море», який завершила його дружина [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
2. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%>
3. <https://dovidka.biz.ua/oleksandr-dovzhenko-biografiya-stislo/>
4. <https://vufku.org/names/oleksandr-dovzhenko/>
5. <https://dovidka.biz.ua/oleksandr-dovzhenko-biografiya-stislo>

ОДЯГ УКРАЇНЦІВ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ (ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ)

Галина ХМЕЛЬ-ДУНАЙ

кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Останнім часом населення України все більше цікавиться етнічними, культурологічними, мистецькими традиціями та способом життя населення на теренах України в різні історичні часи.

У третій четвер травня проходить традиційний «День Вишиванки».

Люди сприймають це свято як нагоду вдягти на себе вишитий одяг: сорочку, блузу, сукню, віночок, тощо. Але таке ставлення населення не зовсім відповідає змісту та призначенню атрибутів одягу, потребує деяких пояснень та доповнень. Це пов'язано насамперед з тим, що розуміння і використання елементів одягу українців значно глибший в інформаційному, освітньому та виховному розумінні.

Частіше використовуються жіночі вишиті сорочки – вони називаються натільними, додільними тобто довгими до долівки.. Але жодна жінка, дівчина не могла вийти в сорочці за поріг дому, постати перед батьками. На таку натільну сорочку обов'язково вдягали станковий одяг: плахту, обгортку, запаску, а пізніше спідницю; керсетку, намисто, інші прикраси та головний убір. Вінки та стрічки на голові могли носити тільки дівчата та незаміжні молодіці. Старші та заміжні жінки покривали волосся очіпком, хусткою або в свята наміткою.

Натільні сорочки жіночі та сорочки чоловічі прикрашали вишивкою, яка була притаманна певним регіонам території України.

Але українці здавна визнавали вишивку як обереговий елемент здоров'я та життя людини. Місцями захисту та розташування вишивки на сорочках були: комір, манжети, поділки та пазуха. Орнаменти, малюнки, та кольори вишивок також залежали від традицій певних регіонів України.

В українському традиційному вбранні кінця XIX-XX ст. поряд із збереженням давніх місцевих ознак простежуються й пізніші нашарування, пов'язані насамперед з історичною долею різних територій України. Так, одяг

Правобережжя зазнав помітного впливу польсько-литовських традицій, Лівобережжя – російської культури

Велике значення мало й те, що через Україну йшло інтенсивне торгівельне й культурне спілкування країн Заходу та Сходу. Завдяки своїм самобутнім рисам традиційний костюм українців був певною позначкою належності людини до тієї чи іншої верстви суспільства, мав досить широку та складну семантику, що символізувала, окрім етнічних, регіональних чи соціальних ознак, вік та стать людини, її сімейний стан, тощо.

Формування верхнього жіночого одягу Дніпропетровщини має менш виражений місцевий колорит. За часів Подніпровського козацтва місцеве населення відрізнялося способом побутового життя, а особливо культурних традицій. Найбільший вплив на культурний розвиток народного мистецтва, особливо у вишивці, мали переселенці з Полтавщини та Чернігівщини. За часів Катерини другої переселення людей було самим активним, бо для розбудови та промислового розвитку Катеринославу потрібна була робоча сила. Робітники переїздили з сім'ями, своїми речами, одягом, а значить і культурою вбрання. Через це виникають труднощі у визначенні притаманних нашій області вигляду, крою, деталей одностроїв, малюнків вишивки одягу.

Жіночі та чоловічі сорочки виготовляли з конопляного або лляного полотна. Крій сорочок з кінця XVIII ст. перетерпів змін. Наприклад, жіноча сорочка набула вигляду російського «сарафана», з'явився виріз каре (прямокутний), зникли уставки (плечова вставка), пухлики (призбирування рукавів у верхній частині, що надавало йому пишності), а в чоловічих з'явився крій «косоворотки» але малюнок вишивки навколо коміра залишився традиційним: білим по білому, або кольоровим та зберіг характерні місцеві українські візерунки. Ткацтво майже було витіснене, тканини почали використовувати промислового, мануфактурного виробництва. Поясний одяг: плахти та запаски були замінені більш сучасним кроєм шитих спідниць із складками. На поділках спідниці нашивали оберегові елементи: смужки різної ширини по яких можна було зрозуміти заміжня чи неодружена особа,

червоне оздоблення поділу спідниці з вивороту мало оберегове значення для захисту жіночого начала та дітонародження.

Літературні джерела з історії формування українського строю в різних регіонах України, а мене цікавило знайомство саме з одягом жінок Катеринославщини, потребували живого контакту із експонатами музеїв України та нашої області: ДНІМ ім. Д.І. Яворницького, музей міста Кам'янське, музей у м. Нікополь, смт. Петриківка. Мені пощастило познайомитися із чудовою збіркою текстилю у фондах «Музею української культури ім. І. Гончара» у м. Києві. У мене сформувалася думка, що одяг мешканців Катеринославщини (Дніпропетровщини) найбільше ввібрав в себе елементи крою, технік вишивки, способу використання з Полтавщини та Чернігівщини. Підтвердженням цього може бути відвідування невеликих сільських музеїв нашої області, наприклад в Старих Кодаках, Сурсько-Михайлівці, Нікополі, Новомосковську, Петриківці та інших.

Знайомство з колекціями текстилю з фондів вищеназваних музеїв, стали для мене підставою для створення трьох строїв одягу жінок Катеринославщини.

Жіночий стрій на фото 1 відтворено за зразками фондів текстилю музею «Української культури ім. І. Гончара» в Києві. Плахта з оригіналу міста Миргород, Полтавської області, ткана на верстаті з вовняних ниток технікою перебірного ткацтва. Керсетка з оригіналу музею «Української культури ім. І. Гончара» в Києві,

м. Миргород. Сорочка додільна з оригіналу музею в селі Старі Кодаки, Дніпропетровської обл. Стрій міг належати жінці сільської місцевості в кінця XIX сторіччя.

Жіночий стрій на фото 2 відтворено за зразками фондів текстилю музею «Української культури ім. І. Гончара» в Києві. Спідниця з м. Полтава тканина на верстаті з вовняних ниток полотняною технікою. Керсетка з оригіналу краєзнавчого музею ім. П. Калнишевського, м. Новомосковськ. Сорочка з оригіналу фондів ДНІМ ім. Д. Яворницького, м. Дніпро. Стрій міг належати жінці сільської місцевості в кінця XIX сторіччя, наявність намітки свідчить про святкове призначення одягу.

Жіночий стрій на фото 3 відтворено як зразок одягу міщанки, мешканки міста з високим достатком. Про це можуть свідчити дорогі тканини. Спідниця пошита з жакардової фабричної тканини, прикрашена оксамитовими смужками. Керсетка виготовлена з парчевої тканини з оксамитовою аплікацією. Запаска та очіпок з тафти. Сорочка з оригіналу фондів ДНІМ ім. Д. Яворницького, м. Дніпро.

Була рада познайомити вас із своїми творчими напрацюваннями та представити їх вашій увазі. Я підтримую думку багатьох майстрів, істориків, мистецтвознавців, що історичним артефактам текстилю місце у фондах музеїв.

Дуже бажано виготовляти їх копії, обов'язково з дотриманням якості тканин, технік вишивки, крою, складових елементів одностроїв. Такі копії можна виставляти на відкритий огляд, проведення фотосесій і навіть здавати на прокат для певних урочистих подій.

Давайте пишатися своїм традиційним одягом, поважати його і себе в ньому. Небайдужі люди повинні шукати, зберігати, відтворювати та передавати майбутнім поколінням цей культурно-мистецький спадок.

Миру, здоров'я, самоповаги дорогі співвітчизники.

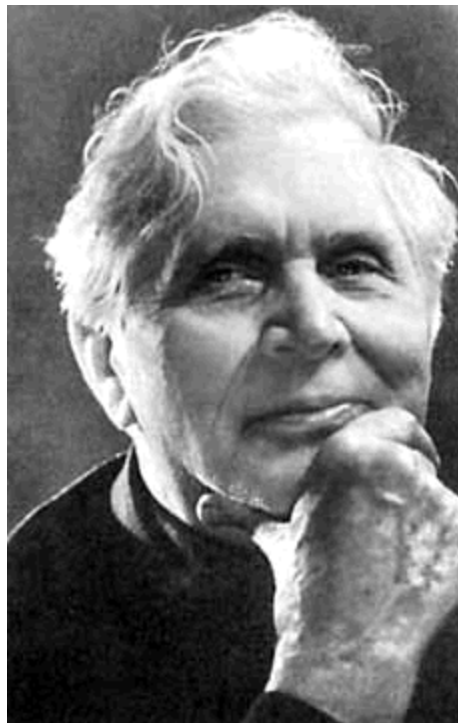
КАВАЛЕРІДЗЕ ІВАН ПЕТРОВИЧ

Поліна ХРЯШКОВА

здобувач вищої освіти, 1 курсу, спеціальності 053 «Психологія»
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Науковий керівник – Негодченко О.П.,

старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

Мал. 1 І.П. Кавалерідзе

3 квітня 1887 року на хуторі Ладанському (нині Роменський район на Сумщині) народився видатний український скульптор-монументаліст,

кінорежисер, драматург, художник кіно і народний артист Іван Петрович Кавалерідзе. За 70 років активної творчості він став автором близько 20 пам'ятників, сотні станкових робіт, зняв 10 кінофільмів, поставив 10 театральних п'єс та написав книжку спогадів. Окрім того, залишив десятки нереалізованих проєктів.

Іван народився у селянській сім'ї. Проте його дід Васо Кавалерідзе (Кхварідзе) – нащадок грузинського князівського роду. До України він приїхав із московським генералом Ладонським після закінчення Кавказької війни [1, с. 178].

Дитинство майбутнього скульптора пройшло на Чернігівщині. Найулюбленішим заняттям малого була ліпнина. Із глини утворювалися фігурки людей і тварин. Такі розваги привернули увагу його дядька Сергія Мазаракі (художник і археолог, закінчив Петербурзьку академію). Працював хранителем скіфського відділу в Київському археологічному музеї. Він забрав хлопчика до Києва й віддав на навчання до приватної гімназії Валькера. Далі здобуття освіти продовжилося у Київському художньому училищі. Його вчителем-наставником був відомий скульптор Федір Балавенський. Іван рік провчився у Петербурзькій академії мистецтв у І. Гінцбурга. Далі вдосконалювати свою майстерність поїхав до Парижа, у приватну студію Наума Аронсона.

До початку Першої світової війни скульптури молодого майстра вже отримали визнання. 17 вересня 1911 року на Михайлівській площі відкрили чотирифигурну споруду за його проєктом – пам'ятник княгині Ользі, святому апостолу Андрієві Первозванному та рівноапостольним Кирилові й Мефодію.

У 1915 році Кавалерідзе мобілізували до царської армії. Через деякий час перевели до Царського Села, де він служив у Зведеному гвардійському запасному батальйоні, що стояв на варті біля покоїв останнього російського імператора Миколи II.

Мал. 2 Пам'ятник княгині Ользі, святому апостолу Андрію Первозванному та просвітителям Кирилу і Мефодію

Мал. 3 Пам'ятник Тарасу Шевченку в Ромнах на Сумщині

У період Української революції, за часів Гетьманату Павла Скоропадського, у місті Ромни (теперішня Сумщина) за проєктом Кавалерідзе був зведений пам'ятник Кобзареві. Залізничники на пам'ятник Шевченку запропонували 40 бочок цементу. Натомість попросили організувати трупу й побудувати театр. Кавалерідзе погодився, і Роменський пересувний робітничо-селянський театр було

відкрито. Там Іван вів міський драмгурток і був головним режисером. За шість років перебування у рідному місті скульптор організував товариство охорони пам'яток старовини і сприяв відкриттю краєзнавчого музею. Також викладав малювання у шести школах.

Мал. 4 Пам'ятник Григорію Сковороді (Лохвиця) Мал. 5 Пам'ятник Артему у Святогірську

Ще у 1920-х роках з'явилися монументи мандрівному філософу Григорію Сковороді в Лохвиці, більшовицькому діячеві Артему (Сергеєву) в Бахмуті й Слов'яногірську (ці два масштабно-помпезні пам'ятники, створені в конструктивістському стилі, контрастували з іншими витворами скульптора). В ті часи митець намагався поєднувати національні мотиви з відвертою пропагандою більшовизму.

Після втілення у життя своїх скульптурно-творчих задумів, Кавалерідзе взяв паузу і перемкнув увагу на кіно. Нове ім'я в кінематографі просто вибухнуло фільмами.

Стрічка «Злива» 1928 року – німе кіно, зняте на Одеській кінофабриці, що не дійшло до нашого часу. Це була спроба поєднати мистецтво скульптури з кінематографом. Фільм складався зі статичних композицій, які змінювали одна

одну. Задум художника був грандіозним: розповісти про історію України за останні 200 років. Режисер використав узагальнено-метафоричний підхід до зображення подій.

«Перекоп» 1930 року – німий революційний епос, знятий до 10-річчя перемоги більшовиків над білогвардійською Російською армією Врангеля в Криму. В ньому автор відходить від винайденого ним кіноскульптурного синтезу і вдається до жанру кіноепосу, в якому сягає великих історіософських узагальнень.

«Штурмові ночі» 1931 року – німа стрічка про «соціалістичне будівництво» 1920-х – початку 1930-х років, зведення двох промислових гігантів першої п'ятирічки: Дніпровської ГЕС та Харківського тракторного заводу, зроблена в жанрі кіноепопеї.

«Коліївщина» 1933 року – звуковий фільм, сценарій якого перероблявся 17 разів під тиском партійного керівництва. Це був перший фільм із задуманої трилогії, що мала охопити події історії України від середини XVIII до перших десятиліть XX століття. Якби не численні переробки на вимогу цензорів, «Коліївщина» могла б стати першою в СРСР звуковою кінострічкою.

У 1935 році у світ вийшла стрічка «Прометей», після якої режисер потрапив під шквал критики. Йосип Сталін з цього приводу цинічно заявив: «Нічого, цей міцний грузин критику витримає, ми ще побачимо його нові фільми, а допомогти йому потрібно». Це був початок кампанії боротьби з «антиісторизмом» робіт Івана Кавалерідзе. Йому заборонили працювати з молоддю й знімати фільми на теми минувшини, а саме вони були головним покликанням українського митця. Відзнятий із епічним розмахом фільм пролежав цілі десятиліття «на полиці».

Через заборону знімати історичні фільми, Кавалерідзе створив перші українські кіноопери. Завдяки йому вийшла «Наталка-Полтавка» (1936) і «Запорожець за Дунаєм» (1937).

Незадовго до початку Другої світової війни, затиснутий лещатами сталінського режиму, під пильним оком НКВС, Кавалерідзе вимушено ставить хиряву агітку «Стожари», з майже нереалістичним сюжетом про українського

парубка, який вирішив замінити на Далекому Сході свого загиблого брата-прикордонника.

Таке жадане повернення до історичного екрану передбачалося на початку 1941-го. Іван із групою вирушив на зйомки до Карпат. Планувалася стрічка «Олекса Довбуш», але початок війни завадив тому. До Києва він дістався восени. Під час окупації Кавалерідзе навідріз відмовився співпрацювати з нацистами. Одного разу з Іваном трапився курйоз. До нього завітав чоловік у есесівській формі і запропонував створити бюст Гітлера. Кавалерідзе відповів, що ліпить тільки з натури. Згодом стало відомо – тим німцем був переодягнений радянський агент.

Коли війна скінчилася, влада щораз нагадувала митцю його перебування під окупацією, а тоді кіностудія взагалі виселила майстра зі службової квартири. Прихисток надала актриса театру Любов Гаккебуш у своєму помешканні на Великій Житомирській, 17.

Попри цькування Іван Петрович далі продовжував займатися скульптурою. Невдовзі після смерті Сталіна до влади прийшов Хрущов. У 1962 році під час виступу перед письменниками і художниками сказав: «Був такий скульптор Кавалерідзе, автор жахливих творів. Я маю на увазі його пам'ятник Артему в Бахмуті». Характеристика була вичерпною, ще й висловився про живого митця, як про мертвого.

Кавалерідзе не любив публічно сперечатися, а з першим секретарем ЦК КПРС і поготів. Тож і надалі тихо займався своєю роботою. Кінознавець Нонна Капельгородська вмовила Івана Петровича надіслати Хрущову телеграму: «Живий, здоровий, працюю». По відповідь довелося митцю чимчикувати до Міністерства культури УРСР. Якийсь третьорозрядний чиновник пояснював: «Трапилася помилка, Микиту Сергійовича неправильно поінформували».

До самої смерті Кавалерідзе працював скульптором і писав п'єси. Його театральні постановки «Перекоп», «Вотанів меч», «Перша борозна», «Григорій і Параскева» показували в театрах Сум, Харкова, Тернополя, бо після війни існувала негласна заборона на театральну творчість Івана Кавалерідзе у Києві. Помер митець у столиці 3 грудня 1978 року, похований на Байковому цвинтарі.

Проблема світогляду митця крилась у замкненому колі відносин між творчою особистістю й тоталітарною системою. Через 10 років після смерті Івана Кавалерідзе у Києві вийшов однойменний збірник статей і спогадів під назвою «Тіні швидкоплинних літ». Там Іван Петрович розповів про життя, сповна віддане мистецтву.

Мал. 6 Музей-майстерня Івана Кавалерідзе

У 1993 році за підтримки Київської міської держадміністрації та Національної спілки кінематографістів України було засновано Музей-майстерню І.П. Кавалерідзе («Положення про Музей-майстерню І.П. Кавалерідзе» (нова редакція) затверджено на сесії Київської міської ради в 2007 році). Музей розмістився в Києві, на Андріївському узвозі, 21, в будинку, де в 1911 році працював над проектом пам'ятника княгині Ользі майбутній видатний український скульптор, кінорежисер і драматург, народний артист України Іван Петрович Кавалерідзе. У музеї експонуються проекти пам'ятників, станкові скульптури, в яких скульптор звертається до образу Тараса Шевченка, Григорія Сковороди, Льва Толстого, Федора Шаляпіна, Амвросія Бучми, Лесі Українки, Миколи Амосова та інших видатних особистостей. Також в музеї експонуються матеріали, які висвітлюють життєвий та творчий шлях І. Кавалерідзе. Відвідувачів, насамперед, цікавлять мініатюрні моделі до пам'ятників княгині Ользі, Кирилу і Мефодію, Ярославу Мудрому, Тарасу Шевченку [4, с.12].

Відвідувачам пропонується оглядова екскурсія, яка включає в себе меморіальну кімнату митця, де експонуються меблі та особисті речі скульптора. У музеї демонструються цифрові копії кінофільмів І. Кавалерідзе, фільми, присвячені самому митцю: «Грані таланту» (1970), «Іван Кавалерідзе на зламах часу» (1987), «Від Подолу до Золотих воріт» (1998), «Шлях Івана Кавалерідзе» (1999), «Майстер і музи» (2007).

На 31 грудня 2016 року основний та науково-допоміжний фонди Музею-майстерні складають 3 тисячі 366 одиниць зберігання. Основного – 3 тисячі 48 одиниць, НДФ – 318 одиниць. Фонд наукової бібліотеки Музею-майстерні на кінець 2016 року складає 2177 екземплярів. При Музеї працює художня галерея, де експонуються твори сучасних художників України.

Одним із пріоритетних напрямків своєї діяльності колектив Музею-майстерні вважає підтримку молодих талановитих митців України – скульпторів, художників, дизайнерів, кінематографістів, студентів мистецьких вузів. Щорічно проходять виставки молодих митців, організовуються творчі вечори для пропагування кращих творів сучасного образотворчого мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Діячі науки і культури України : нариси життя та діяльності / О. В. Даниленко, Л. В. Іваницька, Н. В. Терес та ін., за заг. ред. А. П. Коцура, Н. В. Терес; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Книги – XXI, 2007. 464 с.
2. Кавалерідзе Іван Петрович / В. М. Ханко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011.
3. Іван Кавалерідзе. Мемуари. Драматургія. Публіцистика: [критич. комент. до життя і творчості укр. кінорежисера та скульптора: зб. ст. / упоряд. С. Мензелевський]. Київ: Нац. центр О. Довженка, 2017. 688 с.
4. Енциклопедія історії України: Т. 4: Ка – Ком / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2007. 528 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

АГАРКОВ ОЛЕГ – доктор політичних наук, професор, професор кафедри міжкультурної комунікації та соціально-культурних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

АРХІПОВА ТЕТЯНА – старший науковий співробітник відділу фондів Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького

БЕРДО РІММА – старша викладачка кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

БОНДАРЕНКО КАТЕРИНА – студентка 1 курсу магістратури спеціальності Психологія, ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

ВЕДМЕДЕНКО МАКСИМ – курсант 1-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців до підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВИНОГРАДОВ ГЕННАДІЙ – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

ДОРОШЕНКО МАКСИМ – студент 1 курсу групи Ю-22, за спеціальністю «Право» ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

ДУДКО ВЛАДИСЛАВ – науковий співробітник «Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького», магістр історії, реконструктор античності

ДУРМАНЕНКО ІГОР – студент 1 курсу групи Ю-22, за спеціальністю «Право» ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

КИРИЧЕНКО ВІКТОРІЯ – курсант 1-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців до підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

КОВАЛЕНКО ОЛЕКСАНДР – старший викладач кафедри англійської мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

КОЗАЧОК АНАСТАСІЯ – студентка 1 курсу, спеціальність «Психологія», ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

КОЗИНЕЦЬ ІННА – доцент кафедри філософії та педагогіки Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», кандидат педагогічних наук, доцент

КРАШЕНІННІКОВА ТЕТЯНА – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

ЛЕМЕНТАР ОЛЬГА – вчитель української мови і літератури Опорного закладу «Цибулівський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів»

ЛУЦЕНКО ОЛЕКСАНДРА – здобувач вищої освіти, 1 курсу, спеціальності 053 «Психологія» ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

МОВЧАН ОЛЕКСАНДРА – здобувач вищої освіти, 1 курсу, спеціальності 053 «Психологія» ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

НЕГОДЧЕНКО ОЛЬГА – старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

ОВЕРЧЕНКО ОЛЕКСАНДР – здобувач освітнього ступеня «магістр» Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПІДВИСОЦЬКА ГАЛИНА – викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

ПОПОВСЬКИЙ АНАТОЛІЙ – професор кафедри українознавства та іноземних мов Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців до підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

РАМЕНСЬКА ЄВГЕНІЯ – здобувач освітнього ступеня «магістр» ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

СЕРГІЄНКО НАТАЛІЯ – методист Навчально-методичного відділу ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

СМОЛЯР ВЛАДА – курсант 1-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців до підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СОЛОВЙОВА ІРИНА – здобувач вищої освіти, 1 курсу, спеціальності 053 «Психологія» ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

СТАРІК ОЛЕКСАНДР – завідувач відділом археології Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького, кандидат історичних наук

СУХОВИЙ ВІТАЛІЙ – магістр історії, науковий співробітник Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького

ТОКАРЧУК КАРИНА – студентка 1 курсу, спеціальність 053 «Психологія» ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

ХМЕЛЬ-ДУНАЙ ГАЛИНА – кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

ХОЛОД ІРИНА – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

ХРЯШКОВА ПОЛІНА – здобувач вищої освіти, 1 курсу, спеціальності 053 «Психологія» ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»

